

FRIEDRICH NIETZSCHE

Putların Alacakaranlığı

3

BÜTÜN
YAPITLARI

say

PUTLARIN ALACAKARANLIĞI

Ya da Çekiçle Felsefe Yapmanın Yolları

Friedrich (Wilhelm) Nietzsche

(d. 15 Ekim 1844, Röcken – ö. 25 Ağustos 1900, Weimar, Almanya)

Alman asıllı İsviçreli filozof, ilkçağ uzmanı, kültür eleştirmeni ve şair. Babası da, dedesi de papaz olan Nietzsche, klasik öğrenimini ünlü din okulu Schulpforta'da yaptı. 1869'da Basel Üniversitesi klasik filoloji profesörlüğüne atandı. Nietzsche, eski metinlerin okunmasından kaynaklanan felsefi sorunlara açık tutumuyla zaman içinde öbür filologlardan ayrıldı. Özellikle trajedi konusunda, Yunanlılarda sanatla dinin ve sanatla sitenin birliğini kavramak gerektiğini gösterdi. Ocak 1872'de yayımlanan ve Yunanlıların Dionysosçu yanını ilk kez ortaya koyan *Müziğin Ruhundan Tragedyanın Doğuşu* adlı ilk yapıtı, onun Alman filoloji çevrelerince dışlanmasına yol açtı. Yapıt, özgün karakteri ve özellikle yazarın, çağdaş kültüre ilişkin sorunlar üzerindeki kişisel görüşleriyle sarsıcı bir nitelik taşıyordu. Yapıtta filolog, gidecek bir estetikçi, hatta bir filozof ve bir ahir zaman peygamberi halini alıyordu.

1874'ten itibaren Nietzsche, sürekli baş ağrılarından yakınmaya başladı. Aynı yıl, iki yıllığına fakültesinin dekanlığına atandı. Mayıs 1879'da sağlık nedenleriyle istifa etmek zorunda kaldı. Bundan böyle, on yıllık öğretim görevinden dolayı kendisine bağlanan emekli aylığı ile kanton yönetiminin bağışları tek geçim kaynağını oluşturdu. *Menschliches, Allzumenschliches* (İnsanca, Pek İnsanca) adlı yapıtının ilk iki cildini tamamladı. 1873-1876 arasında *Unzeitgemaesse Betrachtungen* (Çağa Aykırı Düşünceler) adlı dört ciltlik yapıtını yayımladı. Daha sonra yaşamı, bir kentten öbürüne göçmekle geçti; Marienbad, Rapallo, Roma, Nice, Venedik, Torino, Sils-Maria. Yapıtlarını bu göçbeliği sırasında yazdı. Wagner'le olan dostluğu, bestecinin *Menschliches, Allzumenschliches*'in ilk cildini, filozofun da *Parsifal*'i yermesi üzerine son buldu (1878). Tüm aldatmacaları açığa vurmak ve tüm önyargıları yıkmak isteyen Nietzsche, 1881'de *Morgenröte*'yi (Tan Kızılığı), 1881-87'de *Die fröhliche Wissenschaft*'ı (Şen Bilim), 1883'te *Also sprach Zarathustra*'nın (Böyle Buyurdu Zerdüşt) ilk bölümünü yayımladı. 1885'e kadar bu sonuncu yapıtını yazmaya devam etti. 1886'da *Jenseits von Gut und Böse* (İyinin ve Kötünün Ötesinde) ve *Die Genealogie der Moral*'i (Ahlakın Soykütüğü Üstüne) yazdı ve yayımladı. 1888'de *Götzen-Dämmerung*'u (Putların Alacakaranlığı, kitap ertesi yıl basıldı), *Der Fall Wagner* (Wagner Olayı, Eylül 1888'de basıldı) ve *Der Antichrist*'i (Decal, 1888'de basıldı) yayımcıya gönderdi. 1889'da, Torino'nun bir sokağında aniden yere yıkıldı. Jena'da hastaneye yatırıldı. Önce annesi onu yanına aldı, sonra kız kardeşi Elisabeth Förster-Nietzsche, kardeşini Weimar'daki evine götürdü. Nietzsche, yaşamının sonuna kadar hiç konuşmadı. Yalnız zaman zaman zekâ belirtileri gösterdi. 1888'de *Nietzsche contra Wagner* (Nietzsche

che Wagner'e Karşı); 1888'de *Ecce Homo* adlı yapıtları yayımlandı. 1886'dan beri yazmakta olduğunu arkadaşlarına söylediği *Der Wille zur Macht* (Güç İstenci) adlı yapıtından taslaklar, aforizmalar ve parçalar kalmıştır.

Nietzsche'nin özgün yanı, Batı uygarlığının temel felsefi sorunlarını köktenci bir kuşkuyla ele almasıdır. Nietzsche, bilginin (bilim), varlığın (Batı'ya özgü apaçık hakikatler) ve nihayet eylemin (ahlak ve siyaset) yeniden sorun haline getirilmesine olanak sağladı. Kantçı eleştirinin sonucunu daha ilerilere vardırarak Nietzscheci eleştiri, giderek Kantçı eleştirinin kendisine y' neldi; aklın sözde önsel kategorilerini kabul etmeyerek bunların, beden-sel ve sosyoekonomik kökenli, salt 'yaşamsal' zorunluluklardan başka bir şey olmadığını ileri sürdü. Nietzsche, bilimsel hakikat de dahil olmak üzere, her türlü hakikatin içyüzünü ortaya çıkardı; insanın ayırt edici özelliği olan icat gücünü ve aynı zamanda yeniliğe karşı direnişini (yabancı olduğu şeyi 'barbarca', kendi aklına uyduramadığı şeyi 'akıldışı' diye niteleyen o değil midir?) göstermeye çalıştı.

Nietzsche'den yoğun biçimde etkilenen düşünür ve sanatçılar arasında, edebiyat alanında Thomas Mann, Hermann Hesse, André Gide, D. H. Lawrence, Rainer Maria Rilke ve William Butler Yeats; felsefe alanında Max Scheler, Karl Jaspers, Michel Foucault sayılabilir. Psikoloji alanında ise başta Sigmund Freud olmak üzere Alfred Adler ve Carl G. Jung, birçok görüşünü Nietzsche'ye borçlu olduklarını belirtirler.

Başlıca Yapıtları:

Müziğin Ruhundan Tragedyanın Doğuşu (Die Geburt der Tragödie aus dem Geiste der Musik, 1872,); *David Strauss, İtirafçı ve Yazar* (David Strauss, der Bekenner und der Schriftsteller, 1873); *Tarihin Yaşam İçin Yararı ve Yararsızlığı Üzerine* (Vom Nutzen und Nachteil der Historie für das Leben, 1874); *Eğitimci Olarak Schopenhauer* (Schopenhauer als Erzieher, 1874); *Richard Wagner Bayreuth'da* (Richard Wagner in Bayreuth, 1876); *İnsanca, Pek İnsanca* (Menschliches, Allzumenschliches, 1878); *Tan Kızılığı* (Götzen-Daemmerung, 1881); *Şen Bilim* (Die fröhliche Wissenschaft, 1881-1887); *Böyle Buyurdu Zerdüşt - dört bölümlü* (Also sprach Zarathustra, 1883-85); *İyinin ve Kötünün Ötesinde* (Jenseits von Gut und Böse, 1886); *Ahlakın Soykütüğü Üstüne* (Zur Genealogie der Moral, 1887); *Dionysos Dithyrambosları* (Dionysos-Dithyramben, 1888); *Wagner Olayı* (Der Fall Wagner, 1888); *Putların Alacakaranlığı* (Götzen-Daemmerung, 1888); *Nietzsche Wagner'e Karşı* (Nietzsche contra Wagner, 1888); *Deccal* (Antichrist, 1888); *Ecce Homo* (Ecce Homo, 1888).

Say Yayınları Nietzsche Kitaplığı:

1) *Müziğin Ruhundan Tragedyanın Doğuşu*; 2) *Tarihin Yaşam İçin Yararı ve Yararsızlığı Üzerine*; 3) *Putların Alacakaranlığı*; 4) *Tan Kızılığı*; 5) *İyinin ve Kötünün Ötesinde*; 6) *İnsanca, Pek İnsanca* (1. Kitap); 7) *Şen Bilim* (Şiirler); 8) *Wagner Olayı/Nietzsche Wagner'e Karşı*; 9) *Ahlakın Soykütüğü Üstüne*; 10) *Eğitimci Olarak Schopenhauer*; 11) *Ecce Homo* 12) *Yazılmamış Beş Kitap İçin Beş Önsöz-Yunanlıların Trajik Çağında Felsefe*; 13) *Richard Wagner Bayreuth'da*; 14) *Dionysos Dithyrambosları*; 15) *Öğretim Kurumlarımızın Geleceği Üzerine*; 16) *Şen Bilim* (Ana Metin 1); 17) *Yunan Tragedyası Üzerine İki Konferans*; 18) *David Strauss-İtirafçı ve Yazar*; 19) *Böyle Buyurdu Zerdüşt*; 20) *Deccal*; 21) *İnsanca Pek İnsanca* (2. Kitap); 22) *Gezgin ile Gölgesi*; 23) *Güç İstenci*

PUTLARIN ALACAĞI

Ya da Çekiçle Felsefe Yapmanın Yolları

Almancadan Çeviren:
İsmet Zeki Eyuboğlu

say

Say Yayınları

Friedrich Nietzsche / Bütün Yapıtları 3

Putların Alacakaranlığı ya da Çekişle Felsefe Yapmanın Yolları

/ Friedrich Nietzsche

Özgün Adı: Götzen-Dämmerung oder wie man mit dem
Hammer philosophiert

ISBN 978-975-468-389-9

Sertifika No: 10962

Türkçe Yayın Hakları © Say Yayınları

Bu eserin tüm hakları saklıdır. Yayınevinden yazılı izin alınmaksızın kısmen veya tamamen alıntı yapılamaz, hiçbir şekilde kopyalanamaz, çoğaltılamaz ve yayımlanamaz.

Yayın Yönetmeni: Aslı Kurtsoy Hısım

Almancadan Çeviren: İsmet Zeki Eyuboğlu

Baskı: Engin Ofset

Topkapı-İstanbul

Tel: (0212) 612 05 53

1. Baskı: Say Yayınları, 2003

2. Baskı: Say Yayınları, 2004

3. Baskı: Say Yayınları, 2009

4. Baskı: Say Yayınları, 2011

Say Yayınları

Ankara Cad. 22/12 • TR-34110 Sirkeci-İstanbul

Telefon: (0212) 512 21 58 • Faks: (0212) 512 50 80

e-posta: say@sayyayincilik.com • www.sayyayincilik.com

Genel Dağıtım: Say Dağıtım Ltd. Şti.

Ankara Cad. 22/4 • TR-34110 Sirkeci-İstanbul

Telefon: (0212) 528 17 54 • Faks: (0212) 512 50 80

e-posta: dagitim@saykitap.com • online satış: www.saykitap.com

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	7
1. BÖLÜM ÖZDEYİŞLER VE OKLAR.....	11
2. BÖLÜM SOKRATES SORUNU.....	21
3. BÖLÜM FELSEFEDE 'US'.....	29
4. BÖLÜM DOĞAYA AYKIRI OLARAK AHLAK.....	39
5. BÖLÜM DÖRT BÜYÜK YANILGI.....	47
6. BÖLÜM İNSANLIĞIN 'DÜZELTMENLERİ'.....	57
7. BÖLÜM NE OLDU BU ALMANLARA?.....	65
8. BÖLÜM BİR ÇAĞDIŞININ GEZİNTİLERİ.....	75
9. BÖLÜM ESKİLERE OLAN BORCUM.....	113

ÖNSÖZ

Sıkıntılı ve sorumluluk gerektiren bir işle ilgilenirken şen kalmak, öyle ufak bir beceri olmasa gerek: peki, daha gerekli ne olabilir bu neşeden? Canlılık içermeyen hiçbir şey başarılı olamaz. Erkin kanıttır erkin daha çoğu. – Tüm değerleri yeniden değerlendirmek öyle kara öyle soğuk bir sofu işareti ki onu ortaya koyanın üzerine gölge düşürür – görevin bu yazgısı insanı, hepten baskıcı hale gelen bir ciddiyeti dağıtmak için her an güneşe koşmaya mecbur eder. Her araç doğrudur bunun için, her ‘durum’ bir mutlu durum.* Hepsinden önce savaş. Savaş daima, fazlasıyla içe ve derine doğru gelişen her ruhun büyük basireti olmuştur; yaradadır sağaltım. Bir özdeyiş vardır, kimseye söylemediğim, titizce anlamını sakladığım, uzun süredir dilime doladığım, seçtiğim:

Increscunt animi, virescit volnere virtus**

Bambaşka bir varoluştur öğrenmek içyüzünü putların, budur benim de istediğim en çok tüm durumlar içinde. Gerçeklerden daha çoktur evrende putlar. Budur benim ‘kem gözüml’ bu dünyaya konusunda, dahası budur ‘kem kulağım’ da... Bu kez soruları çekiçle ortaya koymak burada ve belki, ancak şişmiş bağırsaklardan gelen şu meşhur gurultuyu duymak cevap olarak – kula-

* *Jeder Fall’ ein Glücksfall*. “Fall” durum, olay anlamına gelir, “Glücksfall” ise şans. Sözcüklerle oynananın yanı sıra *Der Fall Wagner’e* (Wagner Olayı) bir gönderme yapılmak istenmiş. Nietzsche, Wagner’e nüktedan saldırısını, *Putların Alacakaranlığı*’na başlamadan hemen önce bitirmişti. *Wagner Olayı* ayrıca, elbette ironik bir biçimde, daha zorlu bir görevden “kurtulma” olarak ilan edilmişti. [*Putların Alacakaranlığı*’nı İngilizce’ye çeviren R. J. Hollingdale’in notu (Hollingdale n.), *Twilight of Idols*, Penguin Books, 1990.]

** Serpilip geliyor tinler, yeşeriyor yaralayarak erdem.

ğının arkasında kulağı olan için, sessiz kalmak isteyen, karşısında sonunda işitilir olmak zorunda kalacağı benim gibi yaşlı bir psikolog ve alacalı flütçü için.

Bu yazı da –başlığı ihanet ediyor ona– hepsinden önce bir rahatsızlamadır, bir güneş lekesidir, bir ruhbilimcinin aylak saatlerine yapılan bir kaçamaktır. Yoksa yeni bir savaş mı? Sakın yeni putların sesine kulak verme olmasın?.. Bu ufacık yazı büyük bir savaş açıklamasıdır; çağın putları değil putların esenliğidir üzerinde durulan, sonsuz, ölümsüz putların, bir çekiçle olduğu gibi bir ses düzenleme aracıyla ele alınan – Burada daha yaşlı, daha inandırıcı, daha şişirilmiş putlar değil ilgimizi çeken... Daha oyuk putlar da değil... En inanılabilir putlardır bunlar, engel çıkarmazlar; bunların en uygun durumda bile büsbütün put olmadığı söylenir üstelik...

30 Eylül 1888, Turin

Friedrich Nietzsche

1. BÖLÜM

ÖZDEYİŞLER VE OKLAR

1.

Boşluktur ruhbilimin başlangıcı. Ne? Sakın ruhbilim bir ahlak bozukluğu olmasın?

2.

İçimizdeki en cesur bile, gerçekten bildiği şeyi yapmaya nâdiren cesaret eder...

3.

Yalnız yaşamak için ya bir hayvan ya bir Tanrı olmak gerek –böyle söylemiş Aristoteles. Üçüncü durum eksik burada: ikisinin de birlikte olması gerek – filozof...

4.

“Bütün gerçekler basittir.” – Bu iki misli bir yalan değil mi?

5.

Bilmek istemediğim pek çok şey var. – Bilgedir bilginin sınırlarını çizebilen.

6.

İnsan kendi yabanıl doğası içinde, kendi doğadışı dünyasından, kendi düşünsel ortamından çok daha sağlıklı yaşar.

7.

Hangisi? İnsan salt bir yanılsaması mıdır Tanrının? Yoksa Tanrı mı salt bir yanılsamasıdır insanın?

8.

Yaşamın savaş okulundan. – Beni öldürmeyen daha güçlü kılar.

9.

Kendi kendinin yardımcısı ol: herkes yardımcın olur senin. Budur diğerkâmlık ilkesi.

10.

Kendi davranışlarından korku duymaz insan! Daha sonra da onları zayıf ve dayanaksız bir konumda bırakmaz! – Hoş değildir vicdanın ısırması.

11.

Trajik olabilir mi bir eşek? – Ne taşıyabileceğin ne atabileceğin bir yükün altında ezilmek?.. İşte budur filozofların durumu da.

12.

İnsanın elinde mi ne olduğu? Yaşamın, böyle mi uyum sağlar herkesle? İnsan koşturur ardında mutluluğun: yalnız, bir İngiliz yapar bunu.

13.

Erkek kadını yarattı – Neden mi? Tanrı'nın kaburga kemiğinden – kendi 'ülküsü'nden...

14.

Ne arıyorsun? Ona, yüze mi katlamak istiyorsun kendini? Yoksa bir yandaş mıdır aradığın? – Sıfırları arasana!*

15.

Sonraki insanlar –ben, örneğin– daha kötü anlaşılıyorlar zamandaşlardan, oysa daha uygun durumdalar. Daha katısı var: biz anlaşılmayacağız – işte b u n d a n d ır üstünlüğümüz de.

16.

Kadınlar arasında. “Gerçeklik mi? Ah, siz bilmezsiniz gerçekliği, değil mi? Bir yıkım değil mi bu tüm utanmamız konusunda?”

17.

Taleplerinde mütevazı olan sanatçı, olması gerektiği gibi bir sanatçıdır. Gerçekten kazanmak istediği iki şey vardır; bir sanatı, bir de ekmeği – panem et Circen ...**

18.

İstencini nesnenin içine yerleştirmeyi bilmeyen, en azından bir a n l a m sokuşturur araya! Bu da onun nesnede zaten bir istenç bulunduğuna inanması demektir (‘inanç’ ilkesi).

19.

Bu da nesi? Siz erdemi, kalkık kadın memelerini seçiyorsunuz, bir de düşüncesizliğin çıkarından kıskançlıkla yarar umuyorsunuz öyle mi? – Oysa erdemle bir yana fırlatılır ancak ‘çıkarlar’... (Yahudi karşıtlığının kapısında uzanan).

* *Suche Nullen!* ‘Nullen’ hiç kimseler anlamına da gelmektedir. – “Hiç kimseleri ara!” Aforizma bir sözcük oyunundan oluşmaktadır. “Kendini yüze katlamak istersen eline sıfırlar [hiç kimseler] geçer!” (Hollingdale n.)

** Ekmek ve Kirke (*panem et circenses* = ekmek ve sirk yerine). (Hollingdale n.)

20.

Olgun bir kadın düşük bir suça yönelir gibi yönelir yazına: Geçerken çevresine bakınarak, kimse onu gördü mü diye ve böylece biri onu görebilir...

21.

Düzmece erdemlerin işe yaramadığı ama insanın, ipte yürüyen cambaz gibi ya düştüğü ya ayakta durduğu –veya terk ettiği– şu durumlara girmek...

22.

“Kötü insanların şarkıları da olmaz.”* Peki, nasıl Rusların şarkıları var öyleyse?

23.

‘Alman ruhu’ (‘Deutscher Geist’): On sekiz yıldan beri** bir *contradictio in adjecto**** içindedir.

24.

Acemiler ardında koşan insanın huysuz olması, bu işin sonucudur. Tarihçiler hep geriye bakarlar; bu yüzden de geçmişe inanırlar.

25.

Soğuktan bile korur insanı esenlik. İyi giyindiğini bilen bir kadının soğuk aldığı oldu mu hiç? – Bence pek giyinmedi.

26.

Güvenim yok hiçbir sistemciye, bundandır onlardan ayrı bir yol tutuşum. Sistem istenci doğrulukta eksiklidir.

* Johann Gottfried Seume’nin şiiri *Die Gesänge*’den alınan popüler bir vecizeye gönderme. (Hollingdale n.)

** Yani Reich’in kuruluşundan beri. (Hollingdale n.)

*** Koşullarda anlaşmazlık. (Hollingdale n.)

27.

Kadınların derin olduğu düşünülür – neden? Çünkü insan onlarda asla dibi bulamaz. Kadınlar sıg bile değildir.

28.

Kadında erkeğin erdemleri varsa insan ondan kaçmalı; kadında erkeğin erdemleri yoksa, kendisi kaçır gider.

29.

“Ne çok ısırması gerekiyordu eskiden vicdanın!” Ne de sağlam dişleri varmış – Oysa bugün? Sorun ne?” – Bir diş hekiminin sorusu.

30.

Yalnızca bir aceleci hareketle yetinilmez pek. Sırf bu yüzden ikincisine kalkışılır genellikle – o zaman da pek az çaba gösterilir...

31.

Eğrilir büğrülür üstüne basılınca solucan.** Akılcıdır bu. Böylece tekrar üstüne basılma riskini azaltır. Ahlak dilinde: Alçak gönüllülüktür bu.

32.

Yalana ve küçümsemeye karşı, şeref duygusundan kaynaklanan bir öfke vardır; yalan söylemek Tanrı buyruğu tarafından yasaklandığı için aynı öfke korkaklıktan da doğar. Yalan söyleyemeyecek kadar korkakça...

* *Gewissenbisse*; “vicdan azabı” için kullanılan bir ifade. (Hollingdale n.)

** *Der getretene Wurm krümmt sich* sözünü oynuyor Nietzsche. (Hollingdale n.)

33.

Mutluluk için çok az şey gerekir! Bir tulumun sesi – Bir yanılgıymış müziksiz yaşam. Almanlar, Tanrı'nın şarkı söylediğini bile sanır.*

34.

On ne peut penser et écrire qu'assis** (G. Flaubert). – Anladım seni bu sözlerle, ey nihilist! Kutsal ruha karşı bir günah tır kaba et.*** Yalnızca gezinerek bulunmuş düşüncelerin değeri vardır.

35.

Biz ruhbilimcilerin atlar gibi olduğumuz, yerimizde duramadığımız zamanlar vardır: önümüzde yukarı aşağı hareket eden kendi gölgelerimizi görürüz. Oysa ruhbilimcinin görmek için kendinden başka yere bakması gerekir.

36.

Yoksa biz töresizler**** erdeme yıkım mı getiriyoruz? – Böyleydi anarşistler de prenslere karşı. Sırf hedef alındıkları için yeniden tahtlarında sağlam bir şekilde oturuyorlar. Ahlak: ahlak kurallarını hedef almalı.

37.

Ne koşuyorsun böyle? Bir çoban olarak mı yapıyorsun bunu? yoksa bir istisna olarak mı? Üçüncü olasılık, bir terk eden... Bilincin birinci sorusu.

* Ernst Moritz Arndt'in vatansever şarkısı *Des Deutschen Vaterland*'ın geleneksel yanlış anlaşılması: 'So weit die deutsche Zunge klingt/Und Gott im Himmel Lieder singt'. 'Gott', -e halidir: Her nerede Alman dili yankılanır/Ve cennette Tanrı'ya şarkılar söylerse – ama komik bir şekilde özne olarak anlaşmıştır: Ve Tanrı cennette şarkılar söyler. (Hollingdale n.)

** İnsan ancak oturarak düşünebilir ve yazabilir. (Hollingdale n.)

*** *das Sitzfleisch*: Etimolojik olarak "geri" (kaba et). (Hollingdale n.)

**** Immoralismus. (Çev. n.)

38.

Gerçek misin? Ya da sadece bir oyuncu? Bir yansıtıcı mı? Yoksa kendisi mi yansıtılanın? – Nihayet sen düpedüz öyküen bir oyuncusun... İşte bilincin ikinci sorusu.

39.

Hayal kırıklığına uğramışın konuşması. – Büyükle insanlar aradım, onların ideallerinin maymunlarından başka bir şey bulamadım.

40.

Durup bakan mısın? Yoksa işe koyulan mı? – Ya da başka yere bakıp, sırtını dönen?.. İşte bilincin üçüncü sorusu.

41.

Birlikte gitmek mi istersin? Önde gitmek mi yoksa? Ya da kendi başına yürümek mi?.. İnsan ne istediğini, hangisini istediğini bilmeli. – İşte bilincin dördüncü sorusu.

42.

Aşmam gereken basamaklar vardı benim – geçmeliydim hepsinden öteye. Oysa onlar, benim üstlerinde dinlenmek istediğimi sandılar...

43.

Haklı olduğum ortaya çıksa ne olacak ki! Çok mu çok haklıyım ben. – Bugün en iyi gülenin son gülüşüdür.

44.

Mutluluğumun biçimi: bir Evet, bir Hayır, düz bir çizgi. Bir erek...

2. BÖLÜM

SOKRATES SORUNU

1

Yaşam konusunda özdeş yargıyı ileri sürmüş aydınlar, tüm çağlar boyunca: Bir işe yaramaz... Hep ve her yerde özdeş yankı duyulmuş onların ağızlarından – bir yankı kuşkulu, acı dolu, yaşamdan bıkkınlık, yaşama karşı karşıtlık dolu. Sokrates bile ölürken şöyle söylemiş: “Yaşamak – uzun uzadıya hasta olmak demek; bir horoz borcum var kurtarıcı Asklepios’a.”** Sokrates’e bile gına gelmiş. – Ne demektir bu? Ne anlaşılır bundan? – O zaman şöyle söylenirdi (Ah, söylenmiş de, hem de yüksek sesle ve en başta da pesimistlerimizce**): “Burada yine de hakiki bir şey olmalı! Consensus sapientium *** hakikatin ispatıdır.” – Söyleyebilir miyiz bugün bunları? Yeter mi buna gücümüz? “Burada yine de hasta bir şey olmalı” – işte bizim hazır cevabımız: daha yakından bakmalı tüm zamanların en aydınlarına! Onlar ayaklarının üstünde sıkı duramıyorlar mıydı? Gecikmiş? Sallantılı? Yozlaşmış? Yoksa bilgelik küçük bir leş kokusu alınca heyecanlanan bir karga gibi belirmiş olmasın veryüzünde?..

* Platon’a göre (*Phaedon*) Sokrates’in son sözleri şöyleydi: “Kriton, Asklepios’a bir horoz borcum var; borcumu ödemeyi unutma olur mu?” Hastalıktan kurtulunca Asklepios’a bir horoz verilirdi: Herhalde Sokrates de yaşamın bir hastalık olduğunu düşünüyordu. (Hollingdale n.)

** Özellikle Schopenhauer’iler.. Gençliğinde Nietzsche de onlardan biri sayılıyordu. (Hollingdale n.)

*** Bilgelik ittifakı. (Hollingdale n.)

2.

Büyük bilgelerin düşmüş tipler oldukları hürmetsiz düşüncesi, öğrenilmiş ve öğrenilmemiş önyargının buna karşı olduğu duruma ilişkin olarak ortaya çıktı bende: ben Sokrates ve Platon'u bir çöküşün belirtileri olarak, Grek çözülüşünün araçları olarak, sahte-Grek, anti-Grek olarak tanıdım (*Tragedyanın Doğuşu*, 1872). Bu consensus sapientium – giderek açık bir şekilde gördüm ki– hiç de uyum içinde oldukları şey hakkında haklı olduklarını ispatlamaz: bu daha çok onların, bizzat bu çok bilge insanların, yaşamla aynı olumsuz ilişki içinde oldukları –olmak zorunda kaldıkları– için bir şekilde fizyolojik uyum gösterdiklerini kanıtlar. Yaşamla ilgili yargılar, değer yargıları, yaşama karşı veya yaşamın yanında olsun, son çare olarak hiçbir zaman doğru olamaz: Onlar değeri yalnızca bir belirti olarak alıyorlar, sadece belirti olarak dikkate alınıyor değerler – böyle yargılar, kendiliğinden, dangalaklıklardır. Uzanıp kavramaya çalışmalıdır insan bu şaşırtıcı finesse'yi,* yaşamın değerinin kestirilemeyeceğini. Yaşayan biri kestiremez bunu, çünkü tartışmanın bir parçasıdır, onun nesnesidir hakikaten, yargıda bulunamaz; bir başka nedenden ötürü de ölü biri tarafından da kestirilemez. – Filozoflar açısından, yaşamın değerinde bir sorun görmek bu nedenle kendisi için bir sakınca, bilgeliğine ilişkin bir soru işareti, bir miktar bilgisizlik teşkil eder. – Ne? bütün bu bilge adamlar yalnızca yozlaşmış değil miymiş, bilge de mi değillermiş? – Ben yine Sokrates sorununa döneyim.

3.

Sokrates, kendi soy kütüğüne göre, toplumun düşük kesimindendi: Sokrates aşağı bir tabakadandı. Onun görünüşte ne denli çirkin olduğu da biliniyor. Bu çirkinlik onda bir karşıt sav gibiydi, Grekler arasında neredeyse bir çelişki özelliği taşıyordu. Sokrates Grek miydi? Çirkinlik çoğunlukla eksik gelişimin, ayrı soydan anne babadan türemenin bozduğu bir gelişimin işaretidir. Aksi halde ise çöküşteki gelişim olarak ortaya çıkar. Kriminologlar arasında bulunan insan bilimcilerin bize söylediklerine gö-

* Fr. 1. sivrilik; 2. duygunluk; 3. doğruluk, kesinlik. (Ed. n.)

re tipik suçlu çirkindir: monstrum in fronte, monstrum in animo.* Ancak suçlu yozlaşmış bir kimsedir. Yoksa Sokrates tipik bir suçlu muydu? – En azından şu ünlü fizyonomistin, Sokrates’in arkadaşlarının itiraz ettikleri düşüncesi bu fikirle çatışmazdı. Yüz okuyabilen bir yabancı Atina’dan geçerken Sokrates’in yüzüne bakarak ona her türlü çirkinliği, şehveti benliğinde saklayan bir monstrum olduğunu söylemiş. Sokrates ona şu karşılığı vermiş sadece: “Siz beni tanıyorsunuz, sayın bayım!” –

4.

Sokrates’teki yozlaşma (décadence) yalnızca doğal eğilimlerindeki kabul edilen sefihlik ve karmaşadan gelmiyor: onu bu yönde ayırksı kılan aşırı mantıksal gelişme ve şu iğneli kötülük. ‘Sokrates’in daimonu” denen, dinsel olarak yorumlanan, şu işitsel halüsinasyonları da unutmayalım. Ona ilişkin her şey ölçsüz, buffo, karikatür, aynı zamanda her şey gizli, saklı, yeraltına ait. – Anlamaya çalışıyorum, Sokrates’in bu us-erdem-mutluluk denkleminin ne gibi bir karakteristik tuhaflıktan ileri geldiğini: Çok tuhaf bir denklem, özellikle de eski Helenlerin bütün içgüdülerine zıt.

5.

Sokrates’le Grek beğenisi diyalektiğin yararına bir değişime uğruyor: Peki, bu olduğunda ne oluyor gerçekten? Bu her şeyden önce daha soyul bir beğenin yenilgiye uğratılmasıdır; diyalektikle düşük kesim en tepeye çıkıyor. Sokrates öncesinde, iyi düzenlenmiş toplumda diyalektik yöntem dışlanıyordu: kötü bir davranış olarak görülüyor, insanın şerefini lekelediği düşünülüyordu. Gençlik ona karşı uyarılıyordu. İnsanın aklını böyle sunması güvensizlikle karşılanıyordu. Şerefli insanlar gibi şerefli şeyler zekâlarını bu şekilde sergilemezler. İnsanın her şeyini sergilemesi yakışık almaz. Önce kendini ispatlamak zorunda olanın pek değeri yoktur. Yetkinin iyi geleneğe bağlı olduğu ve insanın “akıl vermek” yerine emir verdiği yerde diyalektikçi bir çeşit soytarıydı: Kimse onu dikkate almaz, güler geçerdi – Sokrates kendini

* Yüzü canavar, ruhu canavar. (Hollingdale n.)

önemseyen bir soytarıydı: Peki bu olurken gerçekten olan neydi? –

6.

İnsan elinde başka araç bulunmayınca diyalektiği seçer. Diyalektiğin güvensizlik yarattığı, pek güvenilir olmadığı bilinir. Bir diyalektikçinin etkisini silmekten daha kolayı yoktur, her konuşmacı topluluğun deneyiminin de kanıtladığı üzere. Diyalektik başka silahı kalmayanların elinde bir son-kendini savunma silahı olabilir ancak. İnsan, haklarını kullanmak zorunda olmalıdır: Yoksa bu haklar bir işine yaramaz. Bu nedenle Yahudiler diyalektikçidir; Tilki Reinecke* de öyleydi: Ne? Sokrates de öyle değil miydi?

7.

– Bir isyan ifadesi miydi Sokrates'in ironisi? 'Alt tabakanın kırgınlığının? Bastırılmışlardan biri olarak, syllogizm'in** sivri dürtmeleriyle kendi şiddet formunun tadını mı çıkarıyordu? Büyülediği seçkinler için kendinden öç mü alıyordu? – Bir diyalektikçi olarak kişi acımasız bir enstrümanın elindedir; insan onunla zorbayı oynayabilir; zapt ederek uzlaşır. Diyalektikçi aptal olmadığını ispatlamayı muhalifine bırakır: öfkeliendirir, aynı zamanda çaresiz kılar. Diyalektikçi, karşıtının usunu etkisiz hale getirir. – Ne? Diyalektik Sokrates'te sadece bir öç alma biçimi mi?

8.

Sokrates'in hangi yöntemle karşısındakini sarsabileceğini açıklığa kavuşturduğum artık: Şimdi aydınlığa çıkarılması gereken onun büyüleyici etkisidir. – Sokrates'in Atina'nın yeni bir mü-

* Özellikle yaklaşık 1150'den sonra popüler hale gelen ortaçağ hayvan destanlarının ünlü kahramanı. Bu destanlar çoğunlukla Latince, Fransızca, Basit Almanca, Felemenkçe, Yüksek Almanca ve İngilizce'ydi. Reinecke'nin Aslan Kral tarafından çağrılıp, Kurt Isengrim ve öteki hayvanların suçlamalarına cevap vermesi birbiriyle ilişkisi yokmuş gibi görünen masalların özü ve başlangıç noktasıdır. Masalların çoğu iğneli bir satirle köylünün üst sınıf ve memurdan duyduğu hoşnutsuzluğu dile getirir. *Reinecke Fuchs* diye bir Goethe versiyonu da bulunmaktadır. (Ed. n.)

** *Syllogismus* Tasım, kıyas. (Ed. n.)

sa ba ka çeşidi keşfetmiş aristokrat çevresi için ilk usta olması bir nedendir. Büyüledi çünkü Helenler'in müsabakacı içgüdülerine dokunmuştu – delikanlılar ve genç adamlar arasındaki güreş müsabakalarına bir çeşitleme sokmuştu. Sokrates aynı zamanda büyük bir erotikçiydi.

9.

Ancak Sokrates daha fazlasını tahmin etti. Aristokrat Atinalıların ötesini gördü; kendi durumunun, durumunun tuhaflığının artık pek de istisnai olmadığını kavradı. Bu yozlaşma türü zaten her yerde sessizce kendini hazırlıyordu. Eski Atina sona doğru gidiyordu. –

Sokrates tüm dünyanın ona –onun aracına, ilacına, kişisel özkoruma sanatına– ihtiyacı olduğunu anladı... Her yanda güdüsel eğilimler karmaşa içindeydi; insanlar ifratın eşğindeydi: *monstrum in animo* evrensel tehlikeydi. “İçgüdüler zorba olmak istiyor; zorbalığa karşı bir güç bulma gereği var, daha güçlüsünü...” O fizyonomist, Sokrates'e ne olduğunu, bir kötücül şehvet ini olduğunu açıklayınca, büyük ironikçi onun için önemli bir ipucu sunan bir şey söyledi. “Doğru,” dedi, “Ama hepsinin de efendisi oldum.” Sokrates nasıl kendisinin efendisi oldu? – Onun durumu, o sırada genel bir acil ihtiyaç olmaya başlamış bulunan şeyin en uç, en açık seçik örneği: Kimsenin artık kendinin efendisi olmadığını, içgüdülerin sessizce husemet haline geldiğinin. Büyülemeyi bu aşırı durum olarak – korku uyandıran çirkinliği bunu bütün gözlerle sundu: söylemeye ne hacet, bu durumun cevabı, çözümü, tedavisi olarak da daha fazla büyüledi. –

10.

İnsan, Sokrates'in yaptığı gibi usta bir zorbalık yapma gereğinde kalırsa, zorbalık oynayacak başka bir şey de az buz tehlikeye teşkil etmez. O dönemde ussallık, kurtarıcı olarak ilahlaştırılmıştı, ne Sokrates ne de onun 'hastaları' diledikleri gibi ussal olup olmama hakkına sahipti – bu 'de rigueur'* idi, bu onların son aracıydı. Bütün Grek düşüncesinin usa yönelirken gös-

* Fr. Zorunlu. (Ed. n.)

terdiği fanatizm bir acil duruma ihanet etti: tehlike vardı, yalnızca bir seçenek bulunuyordu: Ya can vermek ya da saçma bir biçimde ussallaşmak... Platon'dan itibaren Grek filozofların ahlakçılığı hastalıklı bir şekilde koşullandı: benzer şekilde diyalektik hakkındaki düşünceleri de. Us-erdem-mutluluk basitçe şu anlama gelir: Sokrates'in ardında yürünmeli, karanlık tutkulara karşı sürekli bir aydınlık –us aydınlığı– gündemde tutulmalı. İnsan ne pahasına olursa olsun sağduyulu, açık, zeki olmalı: Doğal güdüler, usa aykırı yönelmelerden çok üşe götürür...

11.

Sokrates'in insanları hangi yöntemle büyülediğini anlamlı duruma getirdim: Onda bir hekim, bir kurtarıcı görünümü vardı. Sokrates'in "her ne pahasına olursa olsun ussallık" inancındaki yanlıgıyı göstermeyi sürdürmenin gereği var mı? – Yozlaşma üzerine mücadele vererek, yozlaşmada n yakalarını sıyrdıklarını düşünmeleri, filozof ve ahlakçılar açısından kendini kandırmadır. Bu onların gücünü aşar: araç olarak, kurtuluş olarak seçtikleri şey bizzat yozlaşmanın bir diğer ifadesinden farklı bir şey değildir –onlar onun anlatımını değiştirmiyorlar, onun kendisini ortadan kaldırmıyorlar. Sokrates yanlış anlaşılıyordu; bütün ahlak düzeltimi, Hıristiyanca olanı dahil, bir yanlış anlamadır... En keskin gün ışığı, ne pahasına olursa olsun ussallık, pırıl pırıl, soğuk, sakıngan, bilinçli, içgüdüsüz, içgüdülere karşı yaşamın kendisi sayrılığın bir formundan, bir diğer formundan başka bir şey değildir – bundan 'erdem'e, 'sağlıklığa', mutluluğa dönüş de yoktur... İçgüdülere karşı savaşmak zorunda olmak –yozlaşmanın formülüdür bu: Yaşam önde geldiği müddetçe, mutluluk ve içgüdü birdir. –

12.

– Sokrates, bütün bu kendini kandıranların en cin fikirlisi bunu kendisi anladı mı? Onu ölüme götüren bilgeliğiyle bunu kendisine söyledi mi sonunda?... Sokrates ölmek istiyordu – Atina değil, zehir bardağını kendi seçti, o zorladı Atina'yı zehir bardağını vermeye... "Sokrates hekim değil," dedi yavaşça kendi kendine: "burada yalnızca ölüm hekimidir... Sokrates, sadece uzun süreden beri hastaydı..."

3. BÖLÜM

FELSEFEDE 'US'

1.

Filozofların mizaçlarını soruyorsunuz bana?.. Tarih anlayışı eksikliği var onlarda, oluş tasarımına karşı düşmanlık, Mısır uygarlığıyla ilgili görüşleri. Onu tarihten sıyırdıkları zaman, sub specie aeterni* – onun mumyasını yaptıkları zaman şerefli bir şey yaptıklarını sanıyorlar. Filozofların binlerce yıldan beri kullanageldikleri ne varsa hepsi birer kavramsal mumyadır; gerçek olan hiçbir şey onların ellerinden canlı kurtulmadı. Tapmak istediklerinde bu putperestler, öldürüyorlar, postlarına saman dolduruyorlar – tapınırken her şeye karşı birer ölümcül tehlike oluyorlar. Ölüm, değişiklik, yaş, aynı zamanda döl ve yetiştirme onların gözünde birer karşıt tutumdur – yalanlamadır hatta. Olan, olmaktadır değildir, olmaktadır de olan değildir... Onlar şimdi olana inanıyorlar, umutsuzluk derecesinde hatta. Ama onu tutamadıkları için, kendilerinden uzaklaşmasına nedenler arıyorlar. “Bizi ne olduğunu algılamaktan alıkoyan bir hayal olmalı bu, bir aldatmaca: aldatıcıyı nerede aramalı?” – “Yakaladık onu,” diye bağırırlar, “duyular! Bu duyular, çok da ahlak dışıdır, onlardır gerçek dünya konusunda bizi aldatan. Ahlak: duyu-aldanmasından, oluştan, tarihten, yalandan kaçış; tarih: duyulara inançtan, yalana inançtan başka bir şey değildir. Ahlak: duyulara inananların hepsini yadsıma, insanlığın tüm geri kalanını: sadece ‘insan’ olanları. Filozof ol, mumya ol, bir ölü gömücü suratiyle monotono-teizmi temsil et! – Hepsinden

* Sonsuzluk bakış açısından. (Hollingdale n.)

önemlisi, bedenden uzak dur, duyuların şu acınası idée fixe'sinden! Varolan her türlü mantık yanılgılarına kapılmış, çürütülmüş, hatta olanaksız, yine de varmış gibi davranmak yakışıksızdır!" ...

2.

Herakleitos'un adını büyük bir saygıyla ayrı tutuyorum. Geri kalan filozof takımı, çokluk ve değişiklik gösteriyorlar diye duyuların kanıtını kabul etmediyse, o da şeyleri süreklilik ve birlik sahibiymiş gibi gösterdikleri için onların kanıtını reddetti. Ne Elealılar* ne de onun inandığı gibi yalan söyleyen duyulara haksızlık etmiştir Herakleitos da – hiç de yalan söylemiyorlar. Başta ona yalanı, örneğin birlik yalanını, materyallik, töz, süreklilik yalanını sokuşturan kanıtlarından çıkardığımız şeydir bu. "Us", duyuların şahitliğini taklidimizin nedenidir. Duyular oluşu, yok oluşu, değişikliği gösterdiği müddetçe yalan söylemezler... Fakat Herakleitos şunda daima haklı: Varlık boş bir kurmacadır. "Görünen" dünya tektir: "gerçek dünya" ise buna eklenmiş bir yalandır...

3.

– Ne duyarlı gözlem aygıtlarımız vardır duyularımızda! Söz-gelişi şu burun, ondan saygıyla, övgüyle söz açmamış hiçbir filozof bugüne kadar. Emrimizdeki en narin gereçtir: devinimin spektroskopun bile tespit edemediği en ufak ayrıntısının ayırdına varabilir. Bugün, duyuların tanıklığını kabul etmeye karar verecek derecede –onları keskinleştirip güçlendirme ve onlar hakkında düşünüp neticeye varma derecesinde– bilimsel bilgiye sahibiz. Gerisi başarısızlık ve henüz bilim olmayandır: Yani metafizik, tanrıbilim, ruhbilim, bilgi kuramı. Ya da biçimsel bilim, simgeler öğretisi: Mantık, şu uygulamalı mantık, matematik. Bunlarda gerçeklik kesinlikle söz konusu değildir, bir soru olarak bile; örneğin mantığı meydana getiren gibi bir geleneksel işaretler sisteminin ne gibi bir değere sahip olabileceği sorusu gibi. –

* Eleali Parmenides'in (İ. Ö. V. yy.) okulu. Değişim ve hareket olasılığını reddetmiş ve mantuki tek olasılığın değişmeyen varlık olduğunu öne sürmüştür. (Hollingdale n.)

4.

Filozofların öteki karakter özelliği de az sakıncalı değildir: ısrarla sonu başla karıştırmaktır bu da. En son gelenin –maalesefi çünkü hiç gelmemesi gerek!– ‘en yüksek kavramlar’ olduğunu söylerler, yani en genel, en boş kavramlar, buharlaşıp kaybolan gerçekliğin başlangıçta başlangıç olarak son buharları. Bu yine onların saygı gösterme yollarının ifadesidir: en yücenin en düştükten gelişmesine izin verilmemeli, gelişmesine bile izin verilmemeli... Ahlak: Birinci sınıf olan her şey *causa sui** olmalı. Başka bir şeydeki köken bir itiraz, değerde bir şüphe yaratma sayılır. Tüm en üstün değerler birinci sınıftır, tüm en üstün kavramlar –koşulsuz, iyi, gerçek, yetkin olan– tüm sonradan olamayan, bu nedenle *causa sui* olması gerekenler. Ama bu yüksek kavramların hiçbiri birbiriyle kıyaslanamaz, birbiriyle ölçülemez... Böylece muazzam “Tanrı” kavramlarını elde ettiler... En son, en cılız, en boş olanı ilk sıraya, kendinde neden olarak, *ens realissimum*** olarak yerleştirdiler... İnsanlık, çarpık örümcek ağı örücülerin hasta beyin ürünü hayallerini ciddiye almahydı! – Bunu çok pahalı ödedi!..

5.

– Sonuç olarak, bu yanlış ve görünüş sorununa bizim (ince-lik olsun diye ‘biz’ diyorum...) çok farklı bakış açımızı koyalım. Daha önceleri değişim, başkalaşma, oluş görünüşün kanıtı diye, bizi yoldan çıkaran bir şeyin varlığının bir işareti olarak ele alınmıştı. Bugün ise kendimizi hataya karışmış, hataya mecbur gibi görüyoruz. Usun yararına önyargı bizi birlik, özdeşlik, süreklilik, töz, neden, maddesellik, varlığı savunmaya mahkûm eder; sıkı bir hesaba dayanarak, ne kadar emin olursak olalım burada hata olduğundan. Durum güneşin devinimleriyle aynıdır: o durumda gözlerimiz aldanır, burada ise daimi bir savunucu olarak dilimiz. Dil köken olarak ruhbilimin en ilkel biçiminin ortaya çıktığı çağa aittir: Almanca’daki dil metafiziğinin –yani usun-temel varsayımlarını hatırladığımızda kendimizi ilkel bir fetişizmin ortasında buluruz. Budur her yerde eylem ve eylemci gören;

* Lat. Kendinde neden. (Hollingdale n.)

** Lat. En gerçek varlık. (Hollingdale n.)

bu, istenci temel neden sanan; ben'e inanan, ben'i varlık diye, töz diye gören ve ego-töz'e olan inancını her şeye yansıtan – ancak bu şekilde 'şey' kavramını yaratır... Varlık her yerde neden olarak düşünülüp anlaşıyor; sadece 'ben' kavramından 'varlık' kavramı çıkıyor, türeyen olarak... Başlangıçta, istencin sonucu üreten bir şey –yani istencin bir yeti– olduğu büyük yanlışlığı duruyor... Bugün onun sadece bir sözcük olduğunu biliyoruz... Çok mu çok sonradan bin kez daha aydınlanmış bir dünyada usun kategorileriyle* kullanılabilen güvenlik, öznel kesinlik felsefecilerin aklına geliverdi: bunların köklerinin deneysel dünyada olamayacağını anladılar – gerçekten de, deneysel dünya bunlarla kıyasa gelmezdi. Peki, nereden çıktı bunlar öyleyse? – Yunanistan'da olduğu gibi Hindistan'da da bu hataya düşülmüş: "Bir zamanlar daha yüksek bir dünyada yaşıyor olmalıymışız (çok daha düşüğünün yerine: gerçekliğin oluşmuşluğu gibi!) usumuz olduğu için Tanrısal olmalıymışız!"... Şimdiye kadar hiçbir şey, örneğin Elealılarca özetlendiği gibi varlık hatasından daha fazla doğrudan ikna gücüne sahip olmamıştı: çünkü söylediğimiz her sözcük, her cümle onun lehinedir! – Elealıların karşıtları bile varlık kavramlarının saptırıcı etkisine kapılıyorlardı: Bunların içinde, atomunu bulduğunda, Demokritos... Dildeki 'us': Ah ne aldatıcı bir ihtiyar kadın! Korkarım hâlâ gramere inandığımız için Tanrı'dan kurtulamıyoruz...

6.

Temel ve yeni bir anlayışı dört sav içinde toplayıp açıklarsam, benim övülmem gerekir: Çelişkiyi ortadan kaldırmak için anlamayı kolaylaştırmak istiyorum.

Birinci sav. 'Bu' dünyanın gözle görülür olduğunu gösteren nedenler onun daha çok gerçekliğini saptar – başka türde bir gerçeklik kesinlikle kanıtlanamaz.

İkinci sav. Şeylerin 'gerçek varlığına' atfedilen özellikler varlık olmayanın, hiçliğin özellikleridir – 'gerçek dünya' somut dünyaya tezatlık üstüne kurulmuştur: ahlaksal-görsel bir hayal olduğu ölçüde, görünen dünyaya.

* Bağlama bakılırsa bu Kant'ı akla getiren terim, Kant'ın on iki *a priori* kategorisi anlamında değil, sadece usamlama yetisi olarak kullanılmış. (Hollingdale n.)

Üçüncü sav. Burada, tasarlanmış, 'başka' bir dünyadan söz etmenin hiçbir anlamı yoktur, bizim belleğimizde yaşamın yadsınması, küçümsenmesi, yerilmesi konusunda bir içgüdü bulunmuyor: Biz en son durumda, 'başka' 'daha iyi' bir yaşamın düşsel kurnutularıyla yaşamın öcünü alıyoruz.

Dördüncü sav. Dünyayı 'gerçek' ve 'görünen' olarak bölmek, Hıristiyanca veya Kantça (ki zaten Kant da kurnaz bir Hıristiyan'dır), yalnızca yozlaşmış bir iddiadır - çökmekte olan bir yaşamın belirtisi... Sanatçının görünüşe gerçeklikten daha çok değer vermesi bu sava hiçbir karşıtlık oluşturmaz. Çünkü burada 'görünüş' bir kez daha gerçekliği belirtir, sadece seçilmiş, güçlendirilmiş, düzeltilmiş... Trajik sanatçı karamsar değildir - varolan tüm kuşkulu ve korkunç şeyleri onaylayan bilhassa odur, Dionysosçudur o...

‘Gerçek Dünya’ Sonunda Nasıl da Bir Masala Dönüşüverdi.

Bir Yanılgı Öyküsü

- 1- Gerçek dünya aydın, saf, erdemli için erişilebilendir – öyle bir kimse böyle bir ortamda yaşar, o o d u r .

(İdenin en eski biçimi, usa uygun, yalın, ikna edici.
“Ben, Platon, gerçekliğin kendisiyim” önermesinin
transkripsiyonu.)*

- 2- Gerçek dünya ulaşılmazdır şimdilik. Ancak aydın, dinci, erdemli insana (“tövbe eden günahkâra”) vaat edilir.

(İdenin ilerleyişi: İde inceliyor, anlaşılmaz oluyor, kavranılmaz oluyor – kad ın oluyor, Hıristiyan oluyor...)

- 3- Gerçek dünya, ulaşılmaz, kavranılmaz, umulmaz oluyor, ancak yine bir avunma, bir görev üstlenme, bir buyruk diye düşünülüyor.

(Temel olarak aynı güneş, ancak parlıyor sis, kuşku-culuğun arasından; yüceleşen, solgunlaşan, kuzeyli, Königsbergli ide.)**

* *Wahre Welt*’le (gerçek dünya) bağlantılı olarak *Wahrheit* (hakikat). (Hollingdale n.)

** Yani Kantçı... Almanya’da, Kant’ın doğduğu, yaşadığı ve öldüğü kuzey kentinden. (Hollingdale n.)

- 4- Gerçek dünya – ulaşılmaz mı? Her durumda erişilmez ve erişilmez olarak bilinmez de. Sonuç olarak avutmaz, kurtarmaz, üstlenmez: Öyleyse neden bilinmeyenin yükü altına girelim?..

(Kurşuni sabah. İlk esneyişi usun. Olguculuğun (Positivismus) horoz çılgılığı)*

- 5- ‘Gerçek dünya’ –artık hiçbir işe yaramayan, bir görev bile olmayan– yararsız, can sıkıcı olmuş bir ide, sonuç olarak geçersiz kılınmış bir ide: yok edelim onu!

(Pırl pırl gün; kahvaltı; neşenin dönüşü ve bonsens; Platon utançtan kızarır; tüm özgür ruhlar ayaklanır.)

- 6- Tükettik artık gerçek dünyayı: Hangi dünya kaldı? Yoksa görünen mi?.. Oysa değil! Gerçek dünya ile bu görüneni de tükettik artık!

(Öğle üstü; kısacık gölgenin göz açımı; uzun bir yalnılgının sonu, insanlığın yüksek aşaması; INCIPIT ZARATHUSTRA**)

* Burada, gözlem ve deney üzerine kurulu felsefe ampirizm anlamında kullanılıyor. (Hollingdale n.)

** Zerdüşt başlıyor. (Ed. n.)

4. BÖLÜM

DOĞAYA AYKIRI OLARAK AHLAK

1.

Bir evresi vardır bütün tutkuların yazgıya bağlandıkları yerde, dangalaklığın ağırlığı altında birer adağa dönüştükleri yerde – ve daha sonra, çok mu çok sonra, ruhla evlendikleri yerde, bir de ‘tinselleşme’de. Önceleri insanın dangalaklığı yüzünden tutkular içinde tutkularla savaşa girmiş; onun yok edilmesi için komplo kuruldu – bütün eski ahlak canavarları şu konuda hemfikirdir: ‘il faut tuer les passions.’* Bu konuda en yaygın örnek İncil’de, şu ‘Dağdaki Konuşma’dadır, orada nesnel varlıklar mağrur bir bakış açısından görülmezler, anlamında bir açıklama sergilenmiştir. Buna benzer bir örnek de, İnsan soyu konusunda, yararlanma bağlamında, “göz sana karşı günah işlerse, onu çıkar” biçiminde söylenmiştir: Neyse ki hiçbir Hristiyan bu talimata uymaz. İstekleri, tutkuları yok etmek açıkça onların dangalaklığı ve bu dangalaklığın istenmeyen sonuçları karşısında boyun eğmek, bize bugün dangalaklığın sivrilmiş biçimi gibi görünüyor. Ağrıyı dindirmek için dişleri çeken diş hekimlerine hayranlık duymuyoruz artık... Öte yanda buna benzer ucuz bir durum vardı, o da Hristiyanlığın ortaya çıktığı alanda ‘tutkuların tinselleştirilmesi’ (Vergeistigung der Passion) kavramının açıkça anlaşılamadığıdır. İlk kilisenin buna savaş açması, bilindiği gibi ‘ruh düşkünlüğü’ne yönelik ‘Tanrısal kayra’ anlayışlarına karşıydı: Ondandır tutkulara karşı düşünsel bir savaş nasıl beklenirdi? – Kilise her anlamda içini oyucu bir girişimle tutku-

* “Tutkular öldürülmelidir.” (Ed. n.)

ya savaş açmıştı: Onun uygulayım ve 'Öğretisi' iğdiş etmektedir (Castratismus). Sormuyor: "Bir tutku nasıl tinselleştirilir, bağışlanır, Tanrısallaştırılır?" – Kilise tüm zamanlarda düzenin (duyusallığın, büyüklemenin, egemenlik tutkusunun, açgözlülüğün, öç alıcılığın) önemini vurgulayıp elinde tuttu. Ancak tutkuların kökünü sökmek yaşamın kökünü sökmek demektir: Kilisenin uygulayımı bir yaşam düşmanlığıdır...

2.

Özdeş yöntem, kısırlaştırma, kökünü kazıma, yetersiz, yozlaştırılmış kimselerin tutkularıyla girilen bir savaş için de içgüdüsel olarak seçilir, onların ölçeğine eklenebilir: Zorunlu olarak bu toy kuşları bulunduran yaratıklardan özdeş ortamda (ya da özdeş olmayan), bir toprak çatlağı (Kluft) ile bir tutku arasındaki kesin, düşmanca açıklamadan (Feindschafts-Erklärung) söz edilebilir. Kökensel aygıtlar yalnızca soysuzlaştırmalarda geçerlidir: İstenç yetersizliği, yetersizliğin etkisi tepkisi olmayacağı konusunda belli sözler söylenmiş boyuna, o yozlaşmanın başka bir biçimidir. Kökensel düşmanlık, acımasız bir cana kıyıcılık duyarlılığa karşı düşünsel bir belirtim niteliğinde kalıyor: Bu yolla sergilenmiş bir aşırılıkla ilgili genel durum konusundaki sınırları gerekli kılıyor – bu düşmanlık, bu hınç, böyle yaratıklar, bunların 'şeytan'dan gelmedikleri bağlamında yeterli, sağlıklı bir bilgi edinip onları yadsıyacak duruma gelmemişlerse, bir sivrilik oluşturup kalıyor. Papazların, filozofların, sanatçıların tüm tarihine bir göz atılırsa şu durumun ortaya çıktığı görülür: Duyulara karşı en etkili zehir güçsüzlerden gelmemiş, kendini dine adayanlardan da gelmemiş, tersine keşiş olamamış, ancak keşiş olabilmek için bu kılığa girmiş görünenlerden gelmiştir...

3.

Duyusallığın tinselleştirilmesine sevgi denir: Sevgi Hıristiyanlığa karşı büyük bir utkudur. Bizim düşmanlığı tinselleştirmemiz ise başka bir utkudur. Bunun nedeni elde bulunan ve düşmanların ele geçirmek istedikleri değere dört elle sarılmaktır: Kısacası bunun tersi yapılır, eskiden yapılan gizli tutulur, saklanır, ortaya konmaz. Kilise ise çağlar boyunca düşmanlarını ortadan

kaldırmak ister. Biz ahlaksızlar (Immoralisten) ve Deccaller (Antichristen) kilisenin varlığını kendi yararımıza görürüz... Politika-
da ise düşmanlık daha tinsel bir nitelik kazanmıştır – daha anlayışlı, daha düşünceli, daha çok oldu mu o la s ı. Aşağı yukarı her
partinin kendi varlığını koruma ilgileri bu bağlamdadır, nitekim
karşı parti birtakım güçlerden yola çıkmıyor – büyük bir politi-
kadan özdeş etkinliği sağlıyor. Yeni bir yaratma, az çok yeni bir
devletin dostlarından daha gerekli düşmanları vardır. Bu karşıt
zorunlu bir durum olarak sezilir, bu karşıtlık içinde zorunlu
olur... Biz, 'işsel düşmana' karşı başka türlü davranamayız. Biz düş-
manlığı bile tinselleştirmişiz, daha onun değerini bile kavraya-
mamışız. Değer biçmede insanın eli a ç ı k t ır, karşıt durumlar-
da zengin olmak için – birtakım tasarımlar içinde hep g e n ç ka-
lınır, ruh gerilip uzamaz, kıvancın ardında gitmez... Bizim için şu
eskiden kalma istekten daha yabancı bir nesne olmamıştır, şu
'ruhun kıvancı'ndan, H ı r i s t i y a n c a istekten – şu ahlak-ineğin-
den (Moral-kuh) ve iyi yürekliliğin yağlı mutluluğundan bizi da-
ha az kışkırtan bir nesne yoktur. Savaşta vazgeçen b ü y ü k
yaşamdan da vazgeçmiş demektir... Birçok durumda bu 'ruhun
kıvancı' (Frieden der Seele) yanlış anlaşılmıştır – şu daha saygın
denmeyenden biraz daha b a ş k a bilinen. İki durumda da dola-
şık ve önyargılı olmayan. 'Ruhun kıvancı' zengin hayvanlığın
arınmış bir ışıması bağlamında ahlaka (ya da dine) değin bir ör-
nek olabilir. Ya da bundan bir belirti, artık hava nemli, geliyor ar-
tık güney yelleri. Ya da bir gönül borcu bilgiye karşı mutlu bir
sindirim için ('insan sevgisi' ara sıra söylenen.) Ya da her nesnenin
yeniden tadını çıkarmak istediği ve beklediği yaratılış olayının
sessiz varoluşu... Ya da bizim egemen tutkumuzun oldukça güçlü
bir kıvancın ardına gelen durumu, seyrek görülen bir doymuşlu-
ğun doğurduğu mutluluk duygusu. Ya da bilincimizin, eğilimle-
rimizin, yükümlerimizin yaşlılığı. Ya bizim aşırı bencillikten do-
ğan üşengenliğimizin ahlaksal süslenme düşkünlüğü. Ya da ken-
diliğinden korku salan bir güvenliğin, açık bir güvenliğin içine
girme, güvensizlik dolayısıyla uzun süren bir gerilim ve acı çek-
meden sonra. Ya da eylemde, yaratmada, etkide, istekte olgunluk
ve acı çekmeden sonra. Ya da eylemde, yaratmada, etkide, istek-
te olgunluğun ve yetkinliğin anlatımı, 'istenç özgürlüğü'ne (Frei-
heit des Willens) ulaşmanın scsüz soluması... Putların Ala-

ca k a r a n l ı ğ ı : Kim bilir bunu? Olsa olsa ‘ruhun kıvancı’na v a r a n b i r t u t u m . . .

4.

– Ben biçimsel olarak bir ilke öneriyorum. Ahlakta her natü-
ralizm, dahası her s a ğ l ı k l ı ahlak bir yaşam güdüsünün buyru-
ğu altındadır – yaşamın her buyruğu belirlenmiş bir kuralla, ‘ge-
rekir’ ve ‘gerekmez’le doldurulur, yaşam yolunda herhangi bir
engelleme ve düşman ruhluluk (Feindseligkeit) bu yöntemle dış-
lanır. D o ğ a y a a y k ı r ı o l a n ahlak, şimdiye değin öğretilen,
yüceltilen, öğütlenen her ahlak aşağı yukarı böyledir, tersine yö-
nelip yaşam güdüsüne karşıt bir duruma gelir – bu ahlak bu gü-
dünün hepten gizli, hepten açık ve saygısızca b i r s u ç l a n m a s ı -
d ı r . Bu evrede “Tanrı insanın gönlüne bakıyor” da denir, yaşa-
mın en düşük ve yüksek isteklerine olmaz denildiği gibi Tanrı’ya
da b i r y a ş a m d ü ş m a n ı g ö z ü y l e b a k ı l ı r . . . Tanrı kayrasının bulun-
duğu kutsal varlık ideal bir kısırlaştırmadır – Tanrı Devleti’nin
(Reich Gottes) başladığı yerde yaşam sona ermiştir...

5.

Yaşama karşı bir direnişin kötülüğü olarak anlaşılan önlem,
Hıristiyan ahlakında kutsal nesnelere yakın bir anlamda alınır,
bu yüzden mutluluk biraz başka bir bağlamda anlaşılmıştır. Ya-
rarsız, yüzeysel, saçma bir direnişin yalancılığı. Bu yaşayanlar yö-
nünden yaşama bir yargı giydirme bağlamında, yaşam konusun-
da belirlenmiş uygulamanın söylemi olarak kalır: Sorgu haklı
mı, haksız mı bakılmadan böylece ortaya atılmıştır. İnsanın yaşa-
mın d ı ş ı n d a b i r y e r i o l m a l ı y m ı ş , ö t e y a n d a n t e k , ç o k h e p s i g i -
b i y a ş a n m ı ş s o r u n l a r a y a ş a m ı n b i r d e ğ e r s o r u n u o l a r a k d e ğ i n -
me daha iyi anlaşılır? Bunları kavramak için yeterli nedenler
vardır. Sorun, bizim açımızdan, yanına yaklaşılmaz bir sorundur.
Biz değerlerden söz edersek esinlenmeden, yaşamın görselliğin-
den söz etmiş oluruz? Yaşam bizi değerleri düzenlemeye iter, ya-
şam bizimle değer kazanır, değerleri düzene koyarsak. Bundan
anlaşıldığına göre a h l a k ı n d o ğ a k a r ş ı t l ı ğ ı (Widernatur von
Moral), Tanrı’nın yaşamın bir karşıt kavramı ve yargıya çarptır-
ması olarak kavrandığında, yaşamın bir yargısıdır. – Hangi ya-

şam? Yaşamın hangi türü? – Ben şu karşılığı vermişim artık? Çökmekte olan, gücü tükenmekte olan, yorulan, suçlanan yaşamın. Ahlak, şimdiye değin anlaşıldığı gibi – son kez Schopenhauer’in ‘yaşamda istencin yadsınması’ (Vereinigung des Willens zum Leben) sözleriyle söylemleştirdiği gibi – işte gerileme güdüsü (décadence-Instinkt) budur, bundan bir buyruk üretildi? Diyor ki: “Yıkıl artık!” – yargıya çarptırılmışın yargısıdır bu...

6.

Şunu da söyleyelim artık, genelleşen bir yüzeyselliğin söyleyeceği “İnsanın böyle ve böyle olması gerekir!” dir. Gerçeklik bize şaşkınlığa uğramış bir tipler varsılığını gösteriyor, tutarsız bir bilinçlenme ve değişim bolluğunu: Acınası bir işsiz güçsüz ahlakçı (moralist) şunu ekliyor: “Hayır! İnsan başka türlü mü olmalı?”... İnsan, bu düşkünün, mırıltıcının nasıl olması gerektiğini de bilir, kendi resmini duvara çizer, bir de şunu ekler: “İşte insan!” Ancak kendisi bir moralist olan, bireye dönerek, “Sen böyle ve böyle olmalısın!” derse, duyacağı gülmekten başka bir şey olmaz. Birey bir parça yazgıdır, önden ve arkadan bir yasadır artık, bir gerekliliktir herkes için, olduğu gibi, olacağı gibi. Ona ‘kendini değiştir’ demek, her şeyi değiştirmek demektir, hatta geçmişini de... Gerçekten de olumlu moralistler vardı, onlar insanı başka türlü, erdemli görmek istiyorlardı, oysa bunlar insanı duvara çizilen resmine göre bir düşük, ikiyüzlü diye nitelemek istiyorlar. Bundan dolayı dünyayı yadsıdılar! Ufak bir azgınlık değil bu! Saygısızlığın alçakgönüllüce bir türü de değil bu!.. Ahlak, yaşam anlayışından, yaşamsal koşullara uyma düşüncesinden acımadan değil, salt kendi yönünden suçlandırırken kendine özgü bir yanılgı içindedir, bir yozlaştırılmış – aşırı duygusallık anlatılamayan pek çok suç işlemiştir!.. Biz, ötekiler, biz immoralistler bunun tersine hepsini, her türü anlamak, kavramak, onaylamak için yüreğimizi çok geniş tutmuşuz. Biz öyle kolayından yadsımıyoruz, onaylayıcı olmak için saygınlığımızı bu bağlam içinde arıyoruz. Bu ekonomi konusunda her zaman gözümüz dört açılmıştır, herkes bunu kullanmayı, bundan yararlanmayı bilsin diye, papazların, onlardaki hastakafaların fırlatıp atılan kutsal sarsaklığı anlaşılsın diye ikiyüzlünün iğrenç görünüşünden, papazdan, onun çıkarıcı er-

deminden kaynaklanan yaşamın yararındaki ekonomi için –Pe-ki, hangi çıkar? Ancak biz kendimiz, immoralistler burada bunun yanıtlarıyız...

5. BÖLÜM

DÖRT BÜYÜK YANILGI

1

Nedenle sonuç karmaşasından doğan yanılgi. – Sonuçla nedeni birbirine karıştırmaktan daha sakıncalı bir yanılgi yoktur: Ben buna usun gerçek çöküşü diyorum. Buna karşın bu yanılgi insanlığın en eski, en yakın alışkanlıklarına bağlıdır. O, bizim aramızda kutsallaştırılmıştır, 'din', 'ahlak' adlarını taşımaktadır. Dinin ve ahlakın biçimlendirdiği her yargı bir yanılgi içerir – papazlar, ahlak, yasa koyucuları us çöküşünün kaynak nedenleridir. – Bir örnek vereyim: Ünlü Cornaro'nun* kitabını herkes bilir, bu kitapta uzun ve mutlu bir yaşam için sıkı bir perhizi –erdemli olmayı bile– içeren uygulamalar öğütlenir. Pek az kitap böylesine çok okunmuştur, bugün bile İngiltere'de yılda binlerce basımı yapılmaktadır. Ben (Kutsal Kitap da içinde) hiçbir kitabın böylesine uğursuzluk yarattığını sanmıyorum, bu kitap özenle karşılanan bir başvuru kaynağı gibi birçok yaşamı oyalayıp kısaltmıştıdır. Bunun nedeni şudur: Nedenle sonucun birbirine karıştırılması. Sivri akıllı bir İtalyan kendi uzun yaşamının nedenini bu perhizde görüyordu, sınırlı bir beslenme sıkı perhizin temel nedeniydi. Ancak bunu uygulamanın koşulu vardı, az ya da çok yemek konusunda, beslenme sınırı bir 'özgür istenç' ürünü değildi: İnsan çok yerse hasta oluyordu. Sazan balığı yalnız iyi değil, yemek için olağanüstü-

* Cornaro (Luigi [Alvise]) İtalyan yazar (Venedik 1475 - Padova 1566). Ruzzante'nin hâmisiydi. Della *vita sobria* adlı yapıtıyla ünlüdür. Kitap, 1558-1565 arasında yayımlanmıştır. (Ed. n.)

dür, gereklidir de. Günümüzün bir aydını, sinir gücünü hızla tüketirse Cornaro yöntemiyle yere yıkılmış. – Credo ex-perto.*

2.

Her dinin ve ahlakın tabanında duran temel ölçü şudur: “Bun-ları yap, bunları bırak – böylece mutlu olacaksın! Aksi halde...” Her ahlak, her din bu buyruğa dayanır – ben bunu usun büyük bir temel günahı sayıyorum, ölümsüz bir çılgınlık. Be-nim ağızımda bu uygulama biçimi kendi kaynağına dönüşür – bunun birinci örneği “tüm değerlerin yeniden değerlendirilme-si”dir: Başarılı bir insan, ‘daha mutlu’ bir insan kesin davranışlar-da bulunmalı ve başka davranışlar karşısında güdüsel olarak çekingen bir tutum benimsemeli, fizyolojik nitelikte bir düzene bağlanmalı, insanlarla, nesnel varlıklarla bağlaşım içinde olmalı. Kural olarak: Onun erdemi mutluluğunun sonucudur. Uzun yaşam, kalabalık bir torunlar kuşağı erdemin ödülü değildir, erdem daha çok özümsemenin yavaşlığıdır, bir başka anlamda, uzun yaşam kalabalık bir kuşak, kısacası cornarismus’un kayna-ğı demektir. – Kilise ve ahlak şunları söylüyor: “Bir kuşak, bir halk tüketim ve aşırı yaşama yüzünden yıkılmıştır.” Benim pe-kiştirilmiş usum da şunu söylüyor: Bir halk yıkıma sürükle-nirse, fizyolojik olarak yozlaşırsa bunun arkasından aşırı tüketim ve aşırı yaşam gelir (bu da gittikçe daha güçlü olmanın ve sık sık etkiye kapılmanın gereğidir, her tükenmiş insanın bildiği gibi). Bu genç insan erkenden solacak, pörsüyecek. Onun arkadaşları diyorlar ki: Bu suç insan doğasında ve sayrılıktadır. Ben de derim ki: Çünkü o hastalanmıştı, ç ü n k ü hastalığa karşı direnmemişti, bu daha önce yoksullaştırılmış bir yaşamın, bir yaratılışın sonu-cuydu. Gazete okuyucusu diyor ki: Bu parti böyle yanlış bir tu-tum yüzünden yıkılıyor. Benim yüksek politikam diyor ki: Böyle bir yanlışlık yapan parti çökmüş demektir – artık onun gü-düsü, güvenliği kalmamıştır. Her yanlışlık, her anlamda, güdü-nün –soysuzlaşmanın, istenç sarsıntısının sonucudur: Böylece in-san kötüyü tanımlar, az çok. Her iyilik güdüdür – buna göre ko-lay, gerekli, bağımsız. Yorgunluk bir karşı çıkıştır, Tanrı kahra-

* Saptanmış kanı. (Çev. n.)

manlardan ayrılmış bir örnektir (Benim dilimde: Ayaklar Tanrısal-
salığın ilk niteliksel özelliğini kolaylaştırıyorlar).

3.

Yanlış bir nedenselliğin yanılgısı. – Tüm çağlar boyunca bilineceğine inanılmış temel neden nedir? Peki, nereden sağlıyoruz bilgimizi, kesin inançlarımızı öğrenmek için? Şu pek ünlü ‘iç olgular’ alanından, oysa bugüne değin onlardan nesnel olarak bir kanıtlama sağlanmadı. Biz, bilinç ediminde nedensel bağlantıya inanıyorduk; nedenselliği en azından eylem içinde yakaladığımızı sanıyorduk. Tüm davranış öncüllerinin, davranışların nedenlerinin bilinçte aranması gerektiğinden kimsenin kuşkusu yoktu, bu nedenler araştırılırsa bilinçte bulunacağı sanılırdı –‘kılavuz öğeler’ olarak: Bilinçten bağımsız kalmak onlar için sorumluluk sayılmazdı– sonunda buna bir düşüncenin yol açtığını kim sürmüştü ileri? Kim bu düşüncelerin nedeni benim demiş?– Nedenselliğin güvencesi sayılan, öyle görünen bu üç ‘içsel olgudan’ çıkan ilk ve en inandırıcı bilinç bağlamında olan temel nedendir; bilincin (‘tinin’) bir kavrayış gücü olarak neden, daha sonra Ben’in (‘öznenin’) nedeni olarak ortaya çıkmıştır, bunun ardından da bilinçten doğma nedensellik sapasağlam verilen deney olarak... Bu arada daha çok düşünmüşüz kendimizi. Biz bugün ortalıkta dolaşan bir söze inanmıyoruz artık. Bu ‘içsel dünya’ yanıltıcı, düşlere kaptırııcıdır tümünden: İstenç onlardan biridir. İstenç devinmiyor artık, buna göre açıklaması gereken yanı da kalmamış demek – öncekilerin ayakdaşı olduğundan o da yanılgıdan kurtulamaz. Bu ‘kılavuz öğe’: Başka bir yanılgı. Yüzeye vurmuş apaçık bir bilinç olgusu, eylemle pek yakın, daha önce bir eylemin başlangıcında onu sergileyende saklı. İşte kesinlikle Ben! Bu bir masal, bir düşünsel saplantı, bir söz oyunu olmuştur. Bu düşünmek için, sezmek için, istemek için büsbütün tükenmiştir artık!.. Peki, ne çıkar bundan? Artık tinsel nedenlerin bir teki bile kalmamış! Bütün boş deney bu yüzden şeytana uymuş! İşte sonuç budur! – Biz bu ‘deneyle yanlış sonuca sürüklenmişiz, bu yüzden de bir dünya yaratmışız, nedenler dünyası (Ursachen-Welt), istenç dünyası (Willens-Welt), tin dünyası (Geister-Welt) diye. En eski ve en uzun süreli ruhbi-

lim burada etkindir, başka bir iş gelmemiş elinden: Her olay onda bir eylemdi, her eylem onda bir istenç sonucuydu, ona göre dünya bir eylemciler (özneler) çokluğundan oluşuyordu, özne olayın altına sokuluyordu. İnsanın üç 'içsel olgusu' vardır, bunlar onun en çok, en güçlü odaklarıdır, bilinç, ruh, ben onların dışa yansımış biçimleridir. O önce varlık kavramını aldı, o kavramdan Ben'i çıkardı, kendi simgesine göre 'nesneleri' var olmakta olan diye biçimlendirdi, bunun ardından. Ben kavramını temel neden saydı, ne üstün buluş, o daha sonra nesnel varlıklarda, onların içine gizlediklerini yeniden bulup ortaya çıkardı, değil mi? –Nesnel varlığın kendisi, daha önce de söylenmiştir, nesne kavramıdır. Benle ilgili temel neden bağlamında bir tepkinin temel neden olmasıyla ilgilidir... Onun kendi atomu da mühendis ve fizikçiler gibi büyük bir yanılğı içinde. Yozlaşmış ruhbilim bile onun atomu içinde durmakta! – Gereği yok artık 'kendinde varlık'tan* (Ding an sich) söz etmenin, metafizikçilerin 'horrendum pudendum'undan!..** Ruhtan çıkan yanılğı bir neden olarak gerçeklikle karışmıştır! Ve nesnel gerçekliğin yoğun toprağını oluşturmuştur. Ve buna Tanrı denmiştir! –

4.

Simgesel nedenlerin yanılğısı. – Düşlerden ortaya çıkar: belirlenmiş bir duygunun, sözgelişi uzaktan bir top atışından doğan sonuç, bir nedenin bütünleyici ögesi olarak araya sokulur (özellikle çokluk, baş kişi olarak düşe dalmış bir kimseyi konu edinen ufak bir romanda). Bu arada duygu bir yankı türünde sürüp gidiyor: Bu duygu ön tabana girebilmek için nedenselliğin elverişli durumunu bekler – bu bir rastlantı değildir artık, bir 'anlam'dır. Top atışı zamanın görünen bir geri dönüşünde nedensel bir tutum içine girer. Daha sonra yönlendirici etkinleşme somut olarak kavranır, bir şimşegin çakıp geçişi gibi yüzlerce bireysel girişimle atış sürer... Peki, ne oldu? Kesin bir buluşun ortaya koyduğu varsayımlar bu yanlış anlamamanın temel nedeni oldu. – Nesnel olarak bizim uyanıkken yaptığımız da böyledir. Çokluk,

* Kant felsefesinde duyumların nedenlerine 'kendinde şeyler' denir. Kendinde şey bilinemezdir: gerçekte duyumlarımız öznel zihinsel sistemimizin operasyonu tarafından üretilmektedir. (Hollingdale n.)

** Çirkin, utanç verici kısmı. (Hollingdale n.)

bizim genel duygularımız –her tür engelleme, baskı, gerilim, oyunda patlar gibi aşırı taşkınlık ve organların birbirine karşıt durumu, özellikle de sempatik sinir durumunda olduğu gibi– bizim nedensel güdülerimizi kımıldatır. Biz bir neden bulmak isteriz, bizi şöyle böyle bulsun – kötü bulsun ya da iyi bulsun. Bu bizim için yeterli değil, yapılacak iş bizim şöyle böyle bulunmamızı yalın, eylemsel olarak saptamaktadır: İlkin bu nesnel gerçekleri kapalı tutalım –bilinç aydınlığına çıkmaları için– onlara bir gerçekleşme olanağı tanıdıysak. – Böyle bir durumda bizim bilgimiz olmadan eylemselin içine giren anımsama daha önceki birikimleri özdeş nitelikte ve birlikte gelişen neden-yorum bağlamını ortaya çıkarır – ancak onların nedenselliğini sağlamaz. Sanı bağımsızdır, artık, tasarımlar, onlarla birlikte yürüyen bilinç-öncüleri nedenler kılığına girer, böylece anımsama onlar aracılığıyla aydınlığa çıkarılır. İşte belli belirli neden-yorumlama bağlamına dayalı bir alışkanlık öyle doğar, sonra da gerçeklik içinde, bir neden araştırmasını engeller ve kendini sağlama alır.

5.

Ruhbilimsel açıklama da var. –Bilinmeyi biline indirmek, kolaylaştırır, dinginleştirir, sevindirir, bundan başka güçten kaynaklanan bir duygu verir. Bilinmeyi açıkladığımız ilk yaklaşımda bilinen o kadar iyidir ki gerçeğin yerini alır. – ilk içgüdü buna, bu sıkıntılı durumları gidermeye dayanır. Birinci ilke: Herhangi bir açıklama hiçbir şey açıklamamaktan daha iyidir. Çünkü o ağır basan tasarımlar kurtulma amacına yöneliktir, ondan sıyrılmak için sıkı sıkıya birtakım araçlara başvurma gereği kalmaz. Bilinmeyi açıkladığımız ilk yaklaşımda bilinen o kadar iyidir ki gerçeğin yerini alır. Kıvancın (‘erkin’) kanıtı gerçekliğin ölçüsüdür. – Nedenlerin itici gücü korku duygusuyla bağlaşımlıdır. Ve onunla kımıldatılmıştır. Bu “niçin?” gerekli, herhangi bir olanak varsa, temel nedenin ortaya çıkışında uygun bir durum söz konusu değilse, o zaman çok kez olduğu gibi, başka türden bir neden belirir – yatıştırıcı, sevindirici, kolaylaştırıcı bir neden. Bu az çok bilinen dir, yaşanarak kavranandır, anımsamanın içine neden olarak sokulup yerleştirilen-

dir, bu gereksinmenin birinci başarılı sonucu da budur. Yeni, yaşanarak edinilmemiş, yabancı olan nedenden dışlanır – o artık açıklamaların bir neden türü olarak aranamış, yeğlenmiş açıklamalar türü diye alınır, bu açıklamalarda yabancının, yeninin, yaşanarak kavranmamışın en hızlı, en sık görülen duygusu dışlanmıştır, en çok alışılmış açıklamalar. – Sonuç, bir nedenler-koyma türü her zaman ağır basıyor, bir dizgede odaklaşıyor ve sonunda egemen durumda ortaya çıkıyor, bu da başka nedenler ve açıklamalar konusunda yalın bir sonuçlandırma demektir. – Burada banker birden 'iş'i, Hristiyan 'günah'ı, genç kız 'aşk'ını düşünüyor.

6.

Ahlakın ve dinin tüm alanı bu simgesel nedenler kavramına bağlıdır. – 'Açıklama', hoş olmayan, rahatsızlık verici, müphem, tümel duygudur. Bunlar bize düşman varlıklarla bağlantılıdır (kötü ruhlar: en yaygın durum –his-teriklerin büyücüler olarak yanlış anlaşılması). Bunlar davranışlarla koşullanmıştır, bu davranışlar da öyle elverişli sayılabilecek nitelikte değil ('günah', 'günahlılık' duygusu fizyolojik bir rahatsızlığa dayanmıştır – her zaman bunların tabanlarında doyum-suzluk bulunmaktadır). Bu nedenler cezalarla, biraz da bizim yapmaya gücümüzün yetmediği yükümlülüğü yerine getiremeyişten doğan bir ödemeye bağlantılıdır (bu durumu utançsızlığın biçimi içinde Schopenhauer bir tümceyle genelleştirmiştir, bunda ahlak olduğu gibi kendini gösterir, yaşamın gerçek öldürücü zehri ve onun suçlayıcısı olarak: "Her büyük acı bedensel olsun, tinsel olsun böyle anlatılır, bizim kazandığımız budur, çünkü büyük acı bizden gelmez, biz onun yararına çalışmamışsak." *Welt als Wille und Vorstellung* (İstenç ve Tasarım Olarak Dünya, 2, 666). Düşünülmeyen, birbirini kötü nitelikte izleyen davranışların sonuçları da bunlarla bağlantılıdır (– birer neden sanılan duygusal taşkınlıklar, duygular 'suç' olarak bunlara katılmıştır; fizyolojik zorunlu durumlar başka fizyolojik durumların yardımıyla 'beslenmiş' diye sergilendi). – Benimsenmiş bir genel duygunun 'açıklanması'. Bunların hepsi Tanrı'ya güvenmekle bağlantılıdır. Bunlar iyi davranış bilinci aracılığıyla koşullanmış nite-

liktedir ('iyi bilinç' denilen fizyolojik durum birbirini izleyen mutlu sindirim özümsemesi hep benzer ilişkiler olarak görülür). Bunlar yükümlülüklerin mutlu bir sonucuyla koşullanmış durumdadır (– salt yanılgı: bir yükümlülüğün mutlu sonucu hastalık hastalığı ya da paskalya için büsbütün istenmeyen genel duygular yaratır). Bunlar inançla, sevgiyle, umutla bağlantılıdır – Hristiyan erdemleri. – Gerçekte bütün sanısal açıklamalar yanlış bir diyalekt içinde kıvanç veren ya da kıvanç vermeyen duyguların aktarılması sonucuyla bağlantılıdır: insan umutlara kapılacak durumdadır çünkü fizyolojik temel duygu yeniden güçlenmiş ve gelişmiştir. İnsan Tanrı'ya güvenir çünkü dolgunluk ve güçlülük duygusu ona esenlik verir – Ahlak ve din kesinlikle yanılgının ruhbilimine (Psychologie des Irrtums) bağlıdır: her bireysel durumda neden ve etki birbirine dönüşür ya da inanılmışın etkisiyle doğruluk birbirine dönüşür; ya da bir bulunç durumu bu durum nesneliliğiyle yer değiştirir.

7.

Özgür istenç yanılgısı. – Bizim bugün, 'özgür istenç' kavramıyla bir duygudaşlığımız yoktur artık: biz onun ne olduğunu iyi biliyoruz – adı kötüye çıkmış Tanrısilimciler (Theologen-Kunststück) becerikliliği, amaç uğruna insanlığı kendi anlamı içinde 'sorumlu' tutmaya çalışıyorlar, bu durum onların kendiliğinden konuya bağlı kalmaları girişimi demektir... Ben burada yalnızca hep sorumluluk yaratmanın ruhbilimi üzerinde duruyorum. – Sorumluluğun arandığı her yerde cezalandırma güdüsü etkisini gösterir– bu da istemin düzenlemesi herhangi bir durumda "böyle ve böyle var olma istenci"ne, amaçlara, sorumluluk edimlerine indirgenirse kendini suçsuz olmadan yoksun bırakmış demektir; istenç öğretisi ceza amacıyla bulunmuştur, bu da suçlu çıkarma bağlamındadır. Bütün eski ruhbilim, istenç ruhbilimi varsayımının kurucuları, din görevlileri eski dinsel topluluğun tepesinde cezalarla bağlantılı bir hukuk oluşturmak istediler – ya da Tanrı bağlanımdan bir hukuk yaratmayı tasarladılar. – İnsanların 'özgür' oldukları yargılanmak, cezalandırılmak amacını güdebilmek için: buna göre her davranış istenmiş olmalıdır. Her davranışın kaynağı istencin içinde düşünüldü (–bununla kalpa-

zanlık ruhbilimde temel ilke yapıldı...) Bugün bizim ters bir devrim içine girdiğimiz yerde, biz immoralistlerin tüm gücüyle suç kavramını ve ceza kavramını yeniden dünyanın dışına çıkarmak istediğimiz ruhbilim, tarih, doğa, toplumsal kurumlar ve törenleri onlardan arındırmaya giriştiğimiz yerde, gözlerimizde Tanrıbilimcilerin sürdürdükleri anlamda kökensel bir karşıt görüşü savunma bozukluğu yoktur, onlarda 'ahlaksal dünya düzeni'yle (sittlichen Weltordnung) var olmanın suçsuzluğunu 'ceza' ve 'suç' yoluyla görme hastalığı vardır – bundan dolayı Hristiyanlık bir cellat metafiziğidir...

8.

Peki, ne olabilir bizim öğretimiz yalnız başına? – İnsana varlıksal niteliklerini veren yok, ne Tanrı, ne toplum, ne ana baba, ne atalar, ne de kendi (– Burada yadsınan Tanrı'nın anlamsızlığı 'düşünülür bir özgürlük' olarak Kant, bir bakıma Platon aracılığıyla açıklanmıştır). Bu konuda kimse sorumlu değildir, durum oldum olası böyledir, insan böyle ve böyle yaratılmıştır, insan bu koşullar altındadır, bu ortamdadır. Onun varlığının uğursuzluğu bütün var olanın ve olacak olanın uğursuzluğundan dışlanmaya yetmez. Bu bir kişisel görüşün, istencin, kendisiyle belli bir girişimde bulunulmayan bir amacın sonucu değildir, ayrıca bir 'insan ülküsü'ne ya da bir 'mutluluk ülküsü'ne ya da bir 'ahlak ülküsü'ne ulaşmak için de değildir – o bir saçmalaktır, onun varlığı herhangi bir amaçtan dışlanmak istenir. Biz 'amaç' kavramını bulmuşuz: nesnel gerçeklikte amaç eksikliği var... İnsan gereklidir, insan biraz da yazgıdır, insan bütünü için dedir – bizim varlığımıza yönelmeyen bir hiçtir, ölçmek, karşılaştırmak, hüküm giydirmek... Bütünün dışında kalan hiçtir ancak! – Artık sorumlu tutulamaz kimse, varlık türü hiçbir zaman causa prima'ya* indirgenemez, dünya ne bir duyum ne de 'tin' olarak bir birliktir, bu büyük bir özgürleşmedir – ilk kez varoluşun masumiyeti dolayısıyla yeniden kurulmuştur... 'Tanrı' kavramı buraya değin nesnel varoluşa karşı en büyük karşıtlıktır... Biz Tanrı'ya karşı sorumluluğu da yadsıyoruz: bununla ilk kez dünyayı kurtarıyoruz. –

* İlk neden (Ed. n.)

6. BÖLÜM

İNSANLIĞIN ‘DÜZELTMENLERİ’

1.

Filozoflarca, benim sistemimin, iyinin ve kötünün ötesinde bir yer edinmek olduğu bilinir – ahlaksal yargının yanılması temelden yakalamak. Bu istem, benim ilk kez düzene koyduğum bir görüşten kaynaklanır: Ahlakla özgü nesnel olgular yoktur. Ahlakla özgü yargı, nesnel gerçeklikler içinde olduğu sanılan dinsel bir inançla bağlantısına karşın, bu gerçekliklerde yoktur. Ahlak belirlenerek anlatılmış, bilinen bir olayın açıklamasıdır, bu da yanlış bir yorumdur. Ahlakla özgü yargı, dinselde olduğu gibi, bilinmezliğin bir basamağıyla bağlantılıdır, bu basamakta somut gerçek kavramı, somut gerçeklerin ve simgesellerin ayrımı yoktur çünkü böyle somut bir nesne basamağında, bugün bizim ‘kurgular’ dediğimizi ‘gerçeklik’ belirleyip gösterir. Bundan dolayı ahlakla özgü yargı boş bir sözcük diye alınmaz: bu ancak bir anlamsızlık sayılır. Ancak imbilimsel (semiotik) bir değer olarak kalır: Yeterince bilinmeyen kültürlerden ve içsel kanılardan oluşan çok değerli nesnel gerçekliklerin en azından aydınlar için kendiliğinden ‘anlaşılamayacağı’ apaçıktır. Ahlak yalnızca parmakla gösterir, belirtir, o yalnızca belirtibilimdir: insanın bunlardan yararlanması için söz konusu edilenlerin ne olduğunu önceden bilmesi gerekir.

2.

Sadece bir giriş olarak bir ilk örnek. İnsanların tüm zamanlarda ‘düzeltmeleri’ istendi: Hepsinden önce bunun adına ahlak denir. Ancak bu özdeş sözcüğün altında eğilimin hep bambaşka-

lığı gizlidir. Vahşinin evcilleştirilmesine belirlenmiş bir insan türünün eğitilmesi bağlamında geliştirilme denilir: Bu zoolojiye özgü süreler nesnel gerçeklikler anlamındadır – nesnel gerçeklikler apaçıktır, onlardan tipik ‘düzeltmen’, papaz, hiçbir şey bilmeyen, hiçbir şey bilmek istemeyen türemiş... Bir vahşinin evcilleştirilmesi onun ‘geliştirilmesi’ demektir, bu bizim kullaklarımıza bir eğlence gibi gelir. Eğiticilerde ne oldu, kim bilir? Hayvanın kendi kendini ‘iyileştirdiğinden’ kuşku duyulur. Hayvanın gücü azalır, daha az zararlı sayılır, korkunun bunalımlı taşkınlıkları, ağrı, yaralar, açlık yüzünden hastalıklı hayvan oluverir. – Eğitilmiş insandan, papazdan başkası bu ‘düzeltmeyi’ başaramamıştır. Ortaçağın başında kilisenin, hepsinden önce, eylemsel olarak hayvan bakımıyla kendini görevli saydığı yerde, her yerde ‘sarışın hayvan’* (blonden Bestie) avının en güzel örneği verildi – sözgelişi seçkin Germenler ‘evcilleştirildi’. Peki, sonradan böyle bir ‘evcilleştirmenin’ ardından bu manastıra giden Germen nasıl baştan çıkarıcı bir nitelikte örüldü? Bir insan karikatürü gibi, fırlama bir yaratık gibi o bir ‘günahlı’ sayılmıştır, kafese konmuştur, gürültülü korkunç kavramlar arasına sıkıştırılmıştır... Uzanmış orada şimdi, bitkin, kavruk, kendine düşman, yaşam gücüne karşı kıskançlık dolu, her nesneye karşı kuşku dolu, neden güçlü, neden mutlu diye. Sözü’nün kısası bir ‘Hristiyan’... Fizyolojik açıklama: Hayvanla savaşta onu bitkin duruma getirmek tek çıkar yoldur, onu büsbütün yıkmak için. Kilisenin anladığı da bu? O, insanı yere serdi, gücünü kesti – ancak kendisini ‘adam etmesini’ istedi...

3.

İmdi bu ahlak denen konunun başka bir olayını ele alalım, belli bir soyun ve türün eğitim sorununu. Bu konuda en görkemli örneği Hint ahlakı veriyor, ‘Manu’** Yasası’ (Gesetz des Ma-

* Nietzsche, bu terimi ilk olarak *Ahlakın Soykütüğü Üstüne*’de kullandı: Hayvan olarak görülen insan anlamına gelir ve ilk kullanımını, ‘tekrar ortaya çıkması ve yabana dönmesi gereken ‘hayvan’ insanlara örnek olarak Romalılara, Araplara, Japon soylularına, Homerik kahramanlara, İskandinav Vikinglere ve Perikles çağının insanlarına atf izledi. (Hollingdale n.)

** *Manu*: Sanskrit dilinde düşünmek anlamındaki “man” sözcüğünden türetilmiş, “insan” anlamına gelen bir terimdir. (Ed. n.)

nu) adıyla dinsel bağlamda onaylanmıştır. Bu, eskiden eğitilen dört insan topluluğundan daha az önemli olmayan bir görev niteliğinden anlaşılır: Yüz kez yumuşak, akıllı türde insan, bir var sayımdır böyle bir eğitim izlencesini düşünmek bile. İnsan Hristiyan inancının yarattığı hastalıklardan ve zindan havasından kurtulup bu daha günahlı, daha yüksek, daha geniş dünyaya girmek için derin derin soluk alır. Manu'ya karşı 'İncil' ne acınasıdır, ne pis kokar! – Ancak bu örgütlenme de kaçınılmazdır, korkutucu olmak için – bu kez hayvanla savaşmak gerekmez, tersine onun çelişik kavramıyla, insan eğitimi olmayanla, karmakarışık insanla, Çandala* ile savaşmak. Onun insanı sağlıklı, sakıncasız, güçsüz yapmak için elinde başka bir araç yoktur – 'Büyük Topluluk'la (grossen Zahl) savaş vardı? Kim bilir, bizim duygularımızda Hint ahlakının bu koruyucu kurallarına karşı çıkacak güç yoktur. Üçüncü buyruk sözgelisi (Avadana-Sastra I), 'temiz olmayan sebzelere' bir düzenleme yapar çünkü biricik besin Çandala'nın uygun gördüğüdür, bunların sarımsak ve soğan olmaları gerekir. Kutsal Kitap bunları yasaklamıştır, onlar çekirdek ve yemişler, taneliler, terleten ya da ateş yapan özelliklerinden dolayı yasaktır. Bu buyrukta şu saptamalar da var, insanlar için gerekli olan su ırmaklardan, kaynaklardan, göllerden içilmemeli, tersine bataklıkların gidilebilen yerlerinden, oyuklardakine ve hayvan izlerindeki birikintilerden içilmeli. Bunlar gibi giysilerini yıkamalarında, kendilerini yıkamalarında kullandıkları su insanlara yararlı olduğundan, kutsallık verdiğinden, susuzluğu giderdiğinden önemlidir. Sudra kadınları için, Çandala kadınları için bir yasak daha var, o da doğum evresinde birbirinin yanında durmak, özellikle Çandala kadınlarının birbirine yardımcı olmaları doğru değildir... Böyle bir durumda sağlığın bozulması ölüme yol açan salgınlar, insan soyunun yozlaşmasına neden olan hastalıklar, bunlarla ilgili olaylar 'düzenleyici yasası'na (Gesetz des Messers) bağlıdır, erkeklerin sünnet edilmesi, bızırın kesilmesi kızlar için ayrı bir düzenlemedir. – Manu şunları söylüyor: "Çandala zinanın, cinsel yasağın ve ağır suç işlemenin yemiştir (– bu da eğitim kavramının zorunlu sonucudur). Onlar toplumun en düşük kesimini oluşturanların ölüle-

* Kast sisteminden çıkarılan 'dokunulmazlar'. (Hollingdale n.)

rinden çıkarılan giysileri giyebilirler, kırık testilerden içebilirler, hurda demir parçalarından süs takıları kullanabilirler, onların kutsal işlerle ilgili görevleri de yalnızca kötü ruhlar içindir. Onlar başkalarının dolıştıkları yerlerde oturup dinlenemezler. Onlara soldan sağa doğru ve yazarken sağ eli kullanmak da yasaklanmış-
tır. Sağ eli kullanmak ve soldan sağa yönelmek yalnızca erdemli-
lerin elindedir, bir de soylu kimselerin.”

4.

Bu buyruklar öğreti açısından yeterlidir. Biz, bunlarda Ari-
lere özgü hümanizmi buluyoruz, tümnden salt, tümnden kö-
kensele – biz, uyumsuz bir kavramın çeliştiği ‘salt soy’ kavramını
da bundan öğreniyoruz. Bu görüş noktaları içinde İncil yazarla-
rı birinci aşamanın temel kanıtlarıdır –Hanok’un Kitabı* da üste-
si– Hristiyanlık Yahudi kökenlidir ve sadece bu toprağın ürü-
nü** olarak anlaşılır, yetiştirmenin, soyun her ahlakına tepki
olan bir karşı devinim diye düşünülür. – Hristiyanlık üstün-
lük savıyla ortaya çıkan, Aryan inancına *** karşı bir din-
dir: Hristiyanlık bütün Arya değerlerinin değişimidir, Çan-
dala değerlerinin bir utkusudur, İncil yoksullara, düşkünlere
damgasını vurdu, tüm yıkılmışların, yoksulların, düşüklerin, kö-
tü yola sapmışların ‘soy’a karşı topluca başkaldırısıdır – ölümsüz
Çandala’nın öcü sevgi dini olarak ortaya çıkmıştır...

5.

Eğitim ahlakı ve evcilleştirme ahlakı araçlarda kulla-
nım işlerliğiyle bağlantılıdır. Biz, ahlakı oluşturmak için onu en
yüksek görüş düzeyine oturtmak istiyoruz, bu nedenle özgür is-

* Tevrat ve İncil’de sözü edilen bir peygamberin kitabı. Tevrat’a göre Hanok, tufan öncesi döneme ait atalardan biridir. “Göğe yükseltilen” birkaç ölümlü-
den biri olup, Elohim’le konuşmuştur. Hanok, kimilerine göre Atlantisli Her-
mes-Thot’tur. Kimilerine göre de Kuran’da, Hanok’tan İdris Peygamber ola-
rak söz edilir. Kitapta yer alan konulardan bazıları yıldızlar, uzaylılar, yeryü-
zünde yaşamış ve ilahi hiyerarşidir. (Ed. n.)

** Decal’in ana konularından biri. (Hollingdale n.)

*** arianizm (aryanizm): Papaz Arius’un öğretisi. Bu öğretiye göre oğul (İsa) baba-
dan çıkmıştır ama babanın kendisi değildir. Oğul İsa’nın baba Tanrı’nın buy-
ruğu altında olup olmadığı tartışması yüzyıllarca sürmüştür. (Ed. n.)

tenci bir karşıt güç durumuna getirme gereğindeyiz. Bu, benim çok uzun süreden beri izlemiş olduğum kaygılandırıcı, büyük bir sorundur: İnsanlığın 'iyileştirici' ruhbilimidir. Küçük ve ancak önemlice bir olay, şu 'p i a f r a u s'* bütün filozofların ve papazların, şu insanlığa 'doğru yolu gösterenler'in kalıtıdır. Ne Manu, ne Platon, ne Konfüçyüs, ne Yahudiliği ve Hıristiyanlığı öğretenler onun doğruluğu içindeki yalandan kuşkulanmışlar... Biçimsel olarak şu söylenebilir: Buraya değin insanlığı ahlaka özgü bir duruma getirdiği söylenen araçlar temelden böylesine ahlak dışı olmuştur.-

* sofı yalan. (Hollingdale n.)

7. BÖLÜM

NE OLDU BU ALMANLARA?

1.

Almanlar arasında doyurucu bir anlayışla donanma gücü yoktur. Onlardan bir doyurucu anlayış gücü çıkarmayı üstlenme gereği vardır artık...

Böylece onları tanır, onlara birkaç gerçeği açıklayabilirim. Yeni Almanya düşünsel başarı yönünden bir kalıta konma ve beceri edinmede büyük bir nicelik tasarlıyor, bu da uzun süreden beri güç ve zamandan sağlanan birikimi istediği gibi savurup tüketmek içindir. Kendisiyle üstünlük sağlanan yüksek bir kültür değil bu, daha az tadı olan, içgüdülerin seçkin bir 'güzelliği' dir; ancak erkeklere özgü erdemleri Avrupa'nın başka bir ülkesini gösterebilir. Kendi kendine çok mutlu ve saygılı, ilişkilerde güvenlilik, ödevlerin karşılıklığı içinde, daha çok çalışkanlık, daha çok dayanıklılık – daha önceden sıkıntı verici durumu engellemeye yarayan soydan gelen bir denge. Ben buna şunu da ekleyeyim: Burada kimsenin burnunu kırmadan uysallık gösterme söz konusudur. Kimse karşıt görüşte olanları küçümsemez...

Benim Almanlara yakışır kimse olmam gerekli görülüyor: Bu yüzden ben güvenilir bir kimse olamam – karşı çıkışımı bile onlara açıklamalıyım. Kendi gücünü ortaya koymak bile çetin bir iştir: Güç insanı salaklaştırır! Almanlar –eskiden düşünen bir ulus sayılırdı: bugün de öyle düşünen var mı onları? – ruh çöküntüsüne uğramışlar şimdi, kafaları karmakarışık, politika gerçekten tinsel varlıkların tüm ağırbaşlılığını yuttu – “Deutschland, Deutschland über alles”, korkarım, sonuydu Alman felsefesinin... “Peki, var mı bir Alman felsefesi? Var mı bir Alman ozanı?

Var mı iyi Alman kitapları?" Böyle soruluyor bana yurtdışında. Kızarıyorum utancımından, yine de korkusuzca, kuşkulu durumlarda bana sığınak olan ataklıkla veriyorum yanıtını: "Evet, Bismarck!" Şunu da açıklayabilirim, bugün hangi kitaplar okunuyor?.. Ne aşağılıktır orta yerde bulunma ölçülülüğü.-

2.

Alman ruhunun geleceği konusunda karamsar düşüncelerini açıklamayan yoktur! Ancak bu ulus isteyerek kendi kendini salaklaştırdı, üstelik bin yıldan beri. Hiçbir yerde iki büyük Avrupa uyuşturucusu, içki ve Hristiyanlık böylesine soysuzca kötüye kullanılmamıştır. Üstelik son dönemlerde üçüncü bir durum buna eklenmiştir, böylece ruhun ince, dingin devimselliği tümenden öldürülmüştür, müzik, şu boğuk, tıkanık Alman müziği. – Ne çok yıpratıcı ağırlık, topallık, ıslaklık, gecelik bu, ne çok bira dökülmüş bu Alman anlayışına! Nasıl oluyor da bu kendi amaçları uğruna kendi nesnel varlıklarını kutsallaştıran bu genç adamlar tinsel güdülerini, ruhlarının kendini koruma güdüsünü kendi özünde sezemiyorlar. – Boyuna bira içiyorlar?.. Okuyan gençlik için içki düşkünlüğü onların bilgisel eğitim anlayışında bir sorun yaratmıyor demek –insan ruhsuz, dahası büyük bir aydın olabiliyor– ancak her türden başka bir görüşte bu bir sorun olarak kalıyor. – Bu, biranın insan ruhunda salt bir yozlaşma yarattığı yerde oluşmuş. Ben, buna yakın, bilinen bir durum ortaya çıktığında böyle bir yozlaşmaya parmak bastım – bizim özgür düşünceli Almanlarda, şu akli başında David Strauss'da, şu İncil'in ve 'yeni inan'ın bira üretiminde ilk yozlaşma görülür. Yoksa boşuna değil David Strauss'un yazılarında kendini 'tatlı bira'ya adayışı – ölünceye değin bağlı kalışı...

3.

– Alman ruhundan söz açtım: gittikçe daha kaba oluyor, bağılaşıyor. Yeterli mi bu? – Oysa başka bir neden var beni korkutan: Alman derinliğinin, Alman tutkusunun ağırbaşlılığıyla durumun hep tinsel varlıklar içinde gömülüp gidişi gibi. Sorunlara bakış biçimi değişmiş, yalnızca anlayış yeteneği değil. – Ben burada ve özellikle Alman üniversiteleri üzerinde duruyo-

rum: Öyle bir hava egemendir aydınlar arasında, çöl gibi olanla yetinen ve doyurucu olmayan bir tinsellik! Şimdi bana Alman bilimi konusunda karşı çıkmak istese, bu derin bir yanlış anlama olurdu – ve bundan başka, bunu benden bir sözcük bile okumadığının kanıtı sayarım. Ben, on yedi yıldan beri yorulmadan bizim şimdiki yozlaşmış bilim-işletme (Wissenschafts-Betriebs) çabamızı aydınlığa çıkarmaya çalıştım. Bugün bile korkunç bilim çevrelerinde her bireyi suçlayıp yargıya bağlayan katı, demirbaş bir kölelik bu konuda temel nedendir çünkü daha dolu, daha varsıl, daha derin nitelikli insanlar kendilerine uygun bir eğitim, bir eğitici bulamadılar. Bizim kültürümüz bu işe yaramıyor artık, onda gereksiz, oransız bir başıboşlar, parça buçuk insanlıklar var – bunlar bizim üniversitelerimizdir, istence karşıdır, ruhun bu güdüsel-yozlaşması konusunda birer sebzeliktir. Bütün Avrupa'nın taşıdığı anlam da budur ancak – büyük politika kimseyi saptıramıyor... Almanya, her zaman, Avrupa'nın düz ülkesi (Flachland) olarak görüldü. – Ben de bir Alman olarak şu konuya yaklaşmış kendi tutumunu bir Alman anlayışıyla gündeme getirebilmişim – ne denli çok görüşüme bağlanır bir Alman olarak düşüncemi sergilersem o ölçüde açık olurum! Putların Alacakaranlığı: bunu anlayan kimse, burada ancak toplumdaki uzak bir ağırbaşlılıkla, kendi içine kapanmanın tadına vararak dinlenir! – Neşe bizde en çok anlaşılmalıdır...

4.

Enine boyuna düşünüldüğünde sadece Alman kültürünün çökmekte olduğu ortada olmakla kalmaz, bunun için yeterli neden* de ortadadır. Çok emek tüketen de olmadı bu yüzden – bireyler için de, halklar için de önemlidir bu konu. İnsan kendi etkinliği için, büyük politika için, ekonomi için, uluslararası ilişkiler için, toplumsal yönetim için, ordu sorunları için çaba gösterir – insan anlayış erki, ağırbaşlılık, istenç, tutkularını bastırma gücü gösterir, bu yanda yiten, öte yanda eksilir. Kültür ve devlet bu konuda insan yanılmaz – birer çelişkidir: 'Kültür-devlet' apaçık çağ-

* Yeterli neden: Bir şeyi tam olarak izah etmeye yetecek kadar açıklama anlamında bir felsefi terim. Schopenhauer'in doktora tezi, *Yeterli Neden İlkesinin Dört Katmanlı Temeli* idi. Nietzsche, bu terimi bazen (buradaki gibi) esprili bir biçimde uygun olmayan bir bağlamda kullanır. (Hollingdale n.)

daş bir idedir. Biri yaşama gücünü ötekinden alır, biri ötekinin sırtından geçinir. Bütün büyük kültür çağları politika yönünden çöküş dönemleridir: Kültür anlamında büyük olan politikanın dışındadır, politika karşıtıdır –Goethe’nin gönlü Napolyon olayından yanadır– ona göre bu bir ‘özgürlük savaşı’ydı. O dönemde, Almanya’nın büyük bir güç olarak ortaya çıktığı yerde, Fransa kültür etkinliği bağlamında değişik bir ağırlık kazanmıştı. Bugün bile çok yeni bir önem, çok yeni bir ruh coşkuluğu yerleşmiştir Paris’te –sözgelişi karamsarlık sorunu, Wagner sorunu, tüm ruhsalimsel ve sanatsal sorunlar orada Almanya’dakiyle karşılaştırılmaz nitelikte ince ve kökensel olarak etkinlik sağlamıştır– böyle bir ‘düşünsel’ ağırlıkta Almanlar yetersizdirler. – Avrupa kültür tarihinde ‘devlet’ gücünün yükselişi başı başına bir olay anlamındadır. Bu ağırlığın yadsınmasıdır. (Verlegung des Schwergewichts) Her yerde önceden bilinen bir gerçek vardır: Temel sorun bağlanımda –kültür hep kalıcıdır– Almanya’nın adı pek anılmaz. Şimdi sormaya değer: Siz Almanlar, Avrupa ortamında anılmaya değer bir anlayış gücü, bir atılım gösterecek durumda değil misiniz? Peki, nasıl oldu da sizin bir Goethe’niz, Hegel’iniz, Heinrich Heine’niz, Schopenhauer’iniz anılır oldu? – Sizin şimdi bir filozofunuz bile yok artık, bu sonuca şaşmaktan başka yapacak iş yok. –

5.

Almanya’da bütün yüksek eğitim odaklarında temel sorun yok olmuştur: erek (Zweck) yalnızca bir araç (Mittel) değildir, erişilmek içindir. Eğitim, bilgisel yetiştirme erektir –‘devlet’ için değil– eğitimcinin ereği bunu gerektirir –ortaöğretim ve üniversite öğretim görevlilerinin ereği değil– unutulup giden: Kendi kendini geliştiren (die selbst erzogen) eğitimciler bastırıyor, üstün düşünceli, seçkin ruhlar, hepten kanıtıyorlar, konuşmakla ve susmakla kanıtıyorlar, olgun, tatlanmış kültürler –okumuş, yontulmamış değil, hani şu gençliğin ortaöğretimini ve üniversitesini ‘daha yüksek bir sütanne’ olarak besleyen. Yanılıyor eğitimciler, ayrıcalığın ayrıcalığını düşünenler, eğitimin birinci koşulu: Alman kültürünün öyküsü işte bu yüzden.

– Bunların arasında benzerlerine pek uymayan, ayrı tutulması gereken en ayrıcalıklı kişi benim saygıdeğer dostum Basel’de yaşayan Jakob Burckhardt’tır. Basel insanlığı en üstün aşamasını ona borçludur. – Alman ‘yüksek okulları’nın varmaya çalıştıkları gerçekten de hayvanca bir eğitimidir, elden geldiğince zamanı tüketmek, ancak devlet işlerine yararlı olabilecek genç erkeklerden oluşan bir sürü yetiştirmek, hepsini sömürölür duruma getirmektir. “Daha yüksek eğitim” ve sürü başlangıçtaki girişimlerle çelişkiye düşmektir. Her yüksek eğitim bir ayrıcalığa dayanır: yüksek düzeyde bir görevi ele geçirmek için yetki sağlamak, bir ayrıcalık sağlama gereği bulmak. Bütün büyük, bütün güzel nesneler toplumun ortak malı olamaz: *pulchrum est paucorum hominum*.* – Peki, Alman kültürünün çöküşü neye bağlıdır? ‘Yüksek eğitim’ bir ayrıcalık değil artık – ‘genel’ demokrasi, toplumsal ‘kültür’. Unutmamak gerekir ki, orduya dayanan ayrıcalık yüksek okulların daha çoğalmasından, yaygınlaşmasından yanadır. Oysa bu onların batışı demektir, sevindirici bir baskı. – Bugünkü Almanya’da çocuklarına seçkin bir eğitim verme özgürlüğü taşıyan kimse yoktur: Bizim ‘yüksek’ okullarımız öğretmenlerle, öğretim izlenceleriyle, öğretim ereğiyle, genelde iki anlamlı bir öğretim anlayışına göre düzenlenmiştir. Ve her yeri edepsiz, uygunsuz bir nefret sarmış halde, her yanda bir ivedilik, her şey yolundaymış gibi. Ne genç bir insanın 23’ünde nasıl ‘bittiğini’ bilen var ne de şu ‘temel sorun’un yanıtını: mesleği ne olacak! Daha yüksek düzeyde bir insan, sözüm yabana, ‘uğraş’ı sevmiyor, bundan dolayı da ne yapabileceğini, neye yöneleceğini biliyor. Onun zamanı var, ne yapacağını bildiğinden ‘hazır’ olmayı bile düşünmüyor artık –otuz yaşına gelmiş bir adam yüksek kültür anlamında bir işe yeni başlayan demektir, o bir çocuktur. – Bizim tıka basa doldurulmuş liselerimiz (Gymnasien), bizim yığınlaştırılmış, salaklaştırılmış lise öğretmenlerimiz yozlaşmış, yetersizdir. Bu durumu korumak için önceleri Heidelberg profesörlerinin yaptıkları gibi birtakım nedenler vardı – artık bu konuda hiçbir neden yok.

* Güzellik insanların pek azı içindir. (Hollingdale n.)

6.

– Ben, kendi onaylayıcı görüşümden sapmadan, karşıt bir tutum ve eleştiri nedeniyle, yalnızca istenç dışında yapılan, bundan dolayı da eğitici gerektiren, üç görev öneriyorum: Öğrenmek için görmek, öğrenmek için düşünmek, öğrenmek için söyleşmek ve yazmak. Bu üç görevde erek, seçkin bir kültüre varmaktır. – Görerek öğrenmek – gözde dinginlik, sabır, kendi kendini ortaya koymayak, alıştırarak yerleştirmek, yargıyı açıklığa kavuşturmak, bireysel olayı her yanından çevreleyip kavramayı öğrenmek. Tinselliğe özgü gelişimin ilk öğrenim evresi budur: Bir etkinliğe kapılmak hemen tepki doğurmaz, durdurur, kapalı güdülerini avuç içine almaya yarar. Benim anladığıma göre bu görerek öğrenmek felsefeye özgü olmayan konuşmaya, güçlü istenç denene yaklaşmaktır: sözün kısısı, istemeden kesin bir sonuca varabilmektir. Her dünyasallık, her bayağılık bir yetersizliğe, bir etkinliğe karşı çıkışın sonucudur – insan tepki gösterme, içtepileme uyma gereğindedir. Birçok durumda böyle bir zorunluluk önceden bir sağlık bozukluğunun, çöküşün, tükenişin belirtisi olarak ortaya çıkar – aşağı yukarı, felsefe dışında kalıp bir ‘yük’ adıyla belirtilen hamlık ruhsalimsel yetersizliktir, bir tepki, değıldir. – Görerek öğrenilenden sağlanan kullanımı yarar: insan bir öğrenci olarak genelde yavaş, güvensiz, direnici duruma getirilir. İnsan yabancılaşır, sonunda her yeniye karşı düşmanca bir anlayışa sürüklenir – insan hepsinden elini çeker. Bütün kapılar açıktır artık, her önemsiz olay karşısında karnının-üstüne-uzanmış (Auf-dem-Bauch-Liegen) bilinçsiz uydurur, her zaman kendi-iç-dünyasının-içine sığramaya (Sih-hinein-setzen), kendi dünyasına çökmeye (sich-hinein-stürzen), başkalarında bir başkası olmaya yatkındır, sözün kısısı şu ünlü modern ‘nesnellik’ kötü bir beğenidir, gözden düşmüş bir par excellence’dır. –

7.

Düşünmeyi öğrenmek: Bizim okullarımızda, bu konuda, bir kavram bile yoktur. Özellikle de üniversitelerde, dahası so-

runsal nitelikte, şu felsefe öğretmenleri arasında mantık kuram olarak uygulayımı, zanaatı öldürme girişimiyle başlar. Almanca kitaplar okunur: Düşünme odağının derinlerine inilmez, teknik, öğrenim ölçüsü, uzmanlık istenci konusunda düşünme ereği duyulmaz, çünkü düşünmeyi öğrenmek dans öğrenmek gibi, bir dans yöntemi niteliğinde görülür. Almanlar arasında deneysel olarak bu ince, ürpertici oyunu bilen, onu tinsel bir coşku içinde kolay ayak oynatışlarıyla bütün kaslara yayıyor! – Tinsel davranışların kaskatı kabalığı, kabaca el oynatmalar – bu Alman'a özgü aşama içindedir, bu dış ülkelerde Alman varlığıyla karıştırılıp değiştirilmiştir. Alman'da parmaklarını oynatarak incelik gösterme yoktur. Almanlar kendi filozoflarına bile güçlükle katlanırlar, hepsinden önce şu çok yaygınlaşmış kavram çarpıklığını ortaya koyan büyük Kant'ı bile, ününe uygun bir kavramla Alman sayma yanlısı görünmezler. – Dans etmek hiçbir biçimde seçkin eğitimden sayılmaz, dans ayaklarla, eylemsel kavramlarla, sözcüklerle yapılabilir; ben, bunun kalemle de yapılabileceğini söyleyebilirim – İnsan yazmayı öğrenme gereğinde değil mi? – Oysa bu aşamada Alman okuyucularının gözünde büsbütün bir bilmece olur kalırım..

8. BÖLÜM

BİR ÇAĞDIŞININ GEZİNTİLERİ

1.

Benim olanaksızlarım. – Seneca: ya da erdem güreşçisi. – Rousseau: ya da in impuris naturalibus* doğaya dönüş. – Schiller: ya da Säckingen Ahlak-Davulcusu.** – Dante: ya da mezarlarda şiir düzenleyen sırtlan. – Kant: ya da eğilim olarak kavranabilir ıra. – Victor Hugo: ya da Anlamsızlık Denizindeki Pharos. – Liszt: ya da virtüöz – kadınlarda.*** – George Sand: ya da lactea ubertas,**** Almancası: 'güzel biçimli' süt ineği. – Michelet: ya da giysiye ilginç gösteren coşku. – Carlyl: ya da hazımsızlık olarak kötümserlik. – Les frères de Goncourt: ya da Homeros'la savaş içinde iki Aias. Müzik Offenbach'dan. – Zola: ya da 'pis kokmadan duyulan kıvanç'. –

2.

Renan. – Tanrıbilim ya da atalardan gelen 'günahlarla' (Hristiyanlık) usun çürümesi. Tanık Renan, bir kez kalabalığın ağzıyla olur ya da olmaz demeyi göze alarak sevimsiz bir tutumla yanlıya sürüklendi. Oysa o bilimle soyluluğu birbirine düğüm-

* Doğal pislik içinde. (Hollingdale n.)

** Joseph Viktor von Scheffel'in *Der Trompeter von Säckingen*'i (1853) bir zamanlar Almanya'da büyük popülarite sağlamıştı. (Hollingdale n.)

*** *Oder die Schule der Geläufigkeit – nach Weibern*. Burada tercüme etmesi zor bir espri var: ya da *Geläufigkeit* okulu – kadın peşinde. 'Geläufigkeit' beceri, kabiliyet demek (Liszt'in piyano virtüözlüğüne atıfta bulunuyor) ama kökü 'laufen' (koşmak) ve 'läufisch' şehvet düşkünü anlamına da gelmekte. (Hollingdale n.)

**** Bol süt. (Hollingdale n.)

lemek istiyordu: Bilim demokrasiye bağlıdır, o da el emeğiyle sağlanır. Oysa onun bir ruh soyluluğu sergilemek için en ufak bir ün tutkusu yoktu: ancak o, bu karşıt öğreti önünde dinsel bir alçakgönüllülükle diz çöktü, diz çökmekle de kalmadı. İnsan bağırsaklarıyla bir Hristiyan, katolik, dahası bir papaz olarak kaldıktan sonra bu sözde tinsel özgürlüğün, çağdaşlığın, alaycılığın, bu boyun kırma oynaklığının bir yararı yoktur! Renan kendi buluşunu bir Cizvit ve günah çıkarıcı gibi, saptırma işlerinde kullandı; onun tinselliğinde yaygın bir papaz gülümseyişi eksik değildi – o, bütün papazlar gibi sevdiği zaman sakıncalı olurdu. Bu konuda yaşamsal bir sakınca sergilemede onun benzeri yoktu. Renan'ın bu ruhu, sınırları gevşeten bir ruh, yoksul, sağlıksız, ruh hastası bir Fransa yazgısıdır artık. –

3.

Sainte-Beuve. – Onda erkeksi hiçbir şey yok; tüm erkek ruhlara karşı ufacak bir öfke. Dolaşan, ince, meraklı, durağan, ağız yoklayıcı – temelde dişisel bir kişilik, kadınsı kin ve kadınsı şehvet. Ruhbilimci olarak bir *médiance** dehası; bu özelliğiyle tükenmez bir zenginlik, övgüyle ağıyı karıştırmayı kimse daha iyi beceremez. Kaba saba biçimde en derindeki içgüdülerle ve Rousseau'nun hınç duygusuyla bir yakınlık vardır. O halde bir romantik – çünkü her romantisme'in altında Rousseau'nun oç alma güdüsü hırlayıp kıpırdanmaktadır. Devrimci, ancak korkudan bir at başlığı takılmış. Her güçlünün karşısında özgürlükten yoksun (açık görüş, akademi, saray, özellikle de Port Royal).** Her insanda ve nesnedeki büyüklük karşısında, kendine inanan herkes karşısında isteyen. Ozan ve yarı kadın büyük olanı güçlü diye sezmeye yeter; bir solucan gibi bükülmüş hep ayak altında ezildiğini seziyor. Bir eleştirmen olarak ne ölçü, ne dayanak, ne belkemiği, karmaşık inançsız bir sürünün diliyle her şey, ancak dinsizliğini açıklayacak yürek yok. Felsefesiz, felsefe gücünden yoksun tarihçi – bu yüzden yargıcın görevi tüm sorunlar karşısında olumsuz, 'nesnellik'i bir yüz örtüsü olarak kullanılıyor. Öte yanda, o nerede ince, yararlanmaya elverişli yüksek bir

* Skandal (Hollingdale n.)

** İnsan istencinin yapı olarak iyiliğe yatkın olmadığını ve bu nedenle kurtuluşun çaba göstermeden elde edilen ihsanla mümkün olacağı doktrini. (Hollingdale n.)

adak varsa tüm nesnelere karşı saygılı: Bunda kendini gerçekten gözü pek görür, kendine bir kıvanç duyar – burada, o zaman – dır artık. – Birkaç sayfa sonra bir Baudelaire örneği. –

4.

Imitatio Christi,* benim fizyolojik olarak direnç göstermeden elime alamadığım kitaplardan biridir: O kitaplar ölümsüz-kadın** (Ewig-Weiblichen) kokusu yayar, bunun için insanın öncelikle bir Fransız olması gerekir – ya da bir Wagner tutkunu... Bu kutsal kişi bir aşktan söz eder, o kadar ki Parisliler bile merak eder. – Bana deniyor ki Cizvitlerin en uyanığı A. Comte, kendi Fransız yurttaşlarını bilimin dolambaçlı yolundan Roma'ya götürmek isteyen, bu kitaptan esinlendi. Sanıyorum o 'gönül dini'dir...

5.

G. Eliot. – Onlar Hristiyanlığın Tanrısına inanmayanlar, onlar, Hristiyan ahlakını koruma gereğinde olduklarını sananlar. İşte bir İngiliz mantıklılığıdır bu, biz bu kocakarı ahlakını Eliot'ın saptırdığını söylemek istemiyoruz: İngiltere'de her küçük gelişme özgürlüğü korkunç bir çözülme biçiminde Tanrıbilimden kopma diye anlaşılır, böylece dinsel tutkulu ahlaka yeniden saygınlık kazandırma gündeme getirilir. Bu, orada, bir günahtan arınma sayılır. – Bizim içinse başka bir durum söz konusudur. Kendini Hristiyan inancına veren bir kimse böylece hukuku Hristiyan ahlakının ayakları altından çekip çıkarır. Bu, kendiliğinden, kesinlikle anlaşılan bir durum değildir: Bu nokta İngiliz boş kafalılığının tersine aydınlığa çıkarma diye anlaşılmalıdır. Hristiyanlık bir dizgedir, sorunların bir bütünlük içinde düşünülmesi ve tümünden bir anlayışa bağlanması demektir. Ondan, Tanrı'ya inanmak denen bir temel kavram çıkarılıyor, böylece bütün dağıtılıyor: Parmakların arasında gerekli olmayarı yoktur. Hristiyanlığın tasarımına göre insan kendisi için neyin iyi olduğunu ya da kötü olduğunu bilmez, bilemez: İnsan yalnızca Tanrı'ya inanır, onu bilir. Hristiyan ahlakı bir buyruktur; Tanrı'nın var-

* *İsa'nın Taklidi*, Alman mistik Thomas à Kempis'e atfedilen yapıt. (Hollingdale n.)

** Goethe'nin *Faust*'un son satırlarında kendi uydurduğu deyim ("Ölümsüz kadın bizi yukarıya çeker"), Nietzsche, bunu sık sık alay konusu etmiştir. (Hollingdale n.)

lıksal kökeni insanın kavrayış gücünü aşar; öte yandaysa bu konu tartışmalıdır, eleştiri kapsamındadır, onun yalnızca gerçekliği vardır, Tanrı olması nedeniyle gerçekliktir – gerçeklikse Tanrı'ya inanmakla bağlantılıdır. – İngilizler, gerçekten, neyin iyi neyin kötü olduğunu 'sezgisel' olarak, kendiliğinden bildiklerine inanmışlarsa, mantıksal biçimde böyle düşünüyorlarsa, Hristiyanlık ahlakın güvencesi olarak zorunlu bir nitelik taşıyor demektir, bu ancak Hristiyanlığa özgü değer yargısının apaçık egemenliği sonucudur ve bu egemenliğin etkin gücünün ve derinliğinin bir anlatımıdır: Böylece İngiliz ahlakının kökeni unutulmuştur, bu da onun hukuk ve varlığını pek gerekli biçimde koşullanmışlığının artık ortaya konmadığı bağlamındadır. Ahlak İngilizler için şimdilik bir sorun değildir.

6.

George Sand. – *Lettres d'un voyageur'u* (Bir Gezinin Mektupları) okudum: Rousseau'dan çıkan her şey gibi yanlış, yapmacık, körük gibi, şişirme. Ben böyle alacalı bilim biçimini pek sevmiyorum, bunun gibi öyle yozlaşmış duygulara dayalı yavan tutkuları da beğenmem pek. En kötüsü, de erkeksi tavırlarla, kaba saba oğlan tavırlarıyla kadın çapkınlığıdır. – Bu soğuk, yakışsız duruma karşın bu çekilmez kadın sanatçı örneği ortada. Bir saat gibi kuruluyor – ve de yazıyor... Hugo gibi, Balzac gibi, bütün romantikler gibi soğuk, dahası kitap da yazıyorlar! Nasıl da kendi kendilerini beğeniyorlar, ortalıkta duruyorlar, bu verimli yazı ineği (Shreibe-Kuh), Almanca sözcüğün kötü anlamında biraz da Rousseau gibi kendince, onun ustası geçinirmiş, bu durum kesinlikle Fransız beğenisinin çöküşünde olanaklıydı – oysa Renan ona saygı gösterir...

7.

Ruhbilimciler için ahlak. – Dedikodu ruhbilimi sürükleyici değildir! Yanlış, şaşı, baskılı, abartılı bir görüşü var. Yaşamak, yaşamak istenci olarak anlaşılacak – sonuç yok. Yaşanan olaydan bir görüş sağlanmıyor, her bakış bir 'kötü bakış'a yöneliyor. Anadan doğma bir ruhbilimci içgüdüden sakınıyor, görmeye, hep görmeye yöneliyor; böyle bir kişi anadan doğma ressam geçiniyor. O, 'doğa'ya yönelerek çalışmıyor – kendi içgüdü-

lerini 'olay'ın, 'doğa'nın, 'yaşantı'nın elenmesini, açıklanmasını hep karanlık odaya bırakıyor. Genellik taşıyan, böyle bir kimsede, bilinç, yargı, sonuç oluyor: Tek tek durumlardan isteyerek çıkarılan bu soyutlamayı bilmiyor. – Peki, başka türlü davranılırsa bundan ne çıkar? Sözel geliş başka bir Parisli romancıya göre büyük ve küçük dedikodu, ruhbilimi nereye götürür? Özdeş durumda gerçekliğe karşı pusuya yatar, her akşamı bir avuç dolusu ilgiyle eve getirir. Ancak yalnızca bundan çıkan boş sonuç görülür – bir yığın leke, en iyisinden bir mozaik, her durumda eklemekten, tedirginlikten, renk çığlıklarından oluşan bir toplam. En kötüsü bir derlemedir bunda: Ancak gözde ruhbilimcinin gözünde yalın bir acı uyandırmayan üç kanunun toplamı değil. –Doğa, yapay olarak değerlendirilmiş bir model değildir. Doğa bir rastlantıdır. 'Doğaya göre' öğrenim bana kötü bir belirti gibi görünüyor: Kulluğu, yetersizliği, yazgıcılığı açıklıyor –ufacık, önemsiz işler karşısında toz duman içinde – bütün bir sanatçının değersizliğidir. Görmek nedir – bu gözbağcılarının sanata karşı çıkan gerçeklere sırt çevirmenin başka bir türüne bağlıdır. İnsan kim olduğunu bilmek zorunda...

8.

Sanatçının ruhbilimi üstüne. – Demek sanat vardır, demek estetiğe özgü bir edim ve bir görüş vardır, öyleyse kaçınılmaz bir fizyolojik önkoşul da vardır: Coşku. Coşku bütün makinenin ilk devindirici gücünü, ilk yükseltici olma gereğindedir: Yoksa sanat olmaz. Coşkunun tüm bu değişik koşulların türleri bu konuda güçlüdür. Tüm bu soydan gelen devindirme coşkusundan önce coşkunun en eski ve köklü biçimi vardır. Özdeş durumda tüm istekler, güçlü atılımlar sonunda ortaya çıkan coşku; bayramın, yarışmanın, yiğitliğin, utkunun tüm atak devinimin yarattığı coşku; azgınlıktan kaynaklanan coşku, dağılma içindeki şaşkınlık, kesin hava akımlarından doğan şaşkınlık, sözel geliş bahar coşkusu ya da uyuşturucunun yarattığı kendinden geçiş; sonuç olarak istencin doğurduğu coşku, istenç yoğunluğundan ve şişkinliğinden gelen coşku – gerçekte bu coşku, bu taşkınlıkta gücün yükselişi ve dolgun olmanın duygusu vardır. Bu duygudan dolayı insan nesnel varlıklara yöneliyor, insan onları bizden kopmaya itiyor, onları güçlendiriyor – işte bu tutuma

idealleştirme denir. Şimdi, biz, burada bir önyargıdan kurtulalım: idealleştirme, çokluk sanıldığı gibi, küçük sorunların, ayrıntıların dışlanması ya da küçümsenmesine dayanmıyor. Temel konuların dışlanması çok kez son sözü söyleyecek durumdadır, bunların dışında kalanlar gözden çıkarılmıştır artık.

9.

Bu durumda insan kendi varlığından doğan her nesneyi güçlendirir: Ne görürse, ne isterse hep şişkin gelir ona; sıkışık, güçlü, erkle yüklü. Bu durumun insanı kendi gücünü yansıtmaya değin kendi olgunluğunun tepkilerine değin, tüm sorunları değiştirir. Bu değişme gereği olgunlaşmaya yöneliktir – sanat. Kendi dışında ne varsa ona karşın, kendi kendisinde bir kıvanç olur; sanatta kendi olgunluğunun tadına varır, kendini öyle sezer. – Kendi kendini karşıt tutumlu bir nesne gibi düşünmeye yönelir, özellikle içgüdünün sanat varlığına karşıt biçimine bürünür, dahası her nesneyi yoksullaştıran, yıpratıcı, sayırlaştıran bir davranış içine girer. Gerçekte böyle sanatlarla karşıt durumlarda, yaşamın bu açlıktan bitkin evrelerinde tarih oldukça varsıl bir niteliktedir: bir ihtiyacın sonucu nesneleri ele geçirenler onları yıpratırlar, güçsüz düşürürler. Söz gelişi gerçek Hristiyanların durumu böyledir. Örneğin Pascal: bir Hristiyan, üstelik sanatçı, pek göz bata mı y o r . Çocuklaşmadan dalıyorum, gözümün önüne Raffaele ya da XIX. yy.'ın sağaltımı gerektiren Hristiyanları geliyor: Raffaele iyi dedi, Raffaele iyi yaptı, ancak Raffaele, İsa değildi.

10.

Benim, Apollonca ve Dionysosça olarak, ikisini de coşkunun türleri diye birer karşıt kavram niteliğinde estetiğin içine sokmamın anlamı neydi? – Apollonca coşku, hepsinden önce gözü devindirir, böylelikle görüş gücünü sağlar. Ressam, yontucu, destancı hepsi birer gözlemci olarak değer kazanır. Dionysosça davranışta, buna karşın, toplu bir devinim – dizge ortaya çıkmış ve yükselmiştir: öyle ki onun her anlatım aracı bir belirtimle ortaya konmuş, sergilemenin, öykünmenin, biçimsel aktarımın, değişimin gücünü, mimiğin ve aktörlüğün her türünü gözler önüne koyuyor, gerçekte biçim değiştirmelerin kolaylığı olduğu gibi kalıyor, yetersizlik, tepkileme yok (histerilerdeki gibi, her

göz kırpış ve her girişime elverişli bir benzerlik). Bu, Dionysosça davranan insanlar için olanaksızdır, herhangi bir etkileme anlamı çıkarılamaz bundan. Dionysosça davranan insan içtenliği yansıtan bir belirtiyi gözden kaçırmaz, onda anlamanın ve sezme güdüsünün en yüksek aşaması vardır, o iletişim sanatının en yüksek basamağındadır. O her derinin içine girer, her coşkunun özüne sokulur: o habire değişir. – Müzik, bugün anladığımız gibi, coşkunlukların genel bir devinimi ve genel boşalmasıdır. İşte bundan dolayı coşku dünyasının kapsamlı anlatımından, günümüze, Dionysosça sahne sanatçılığının bir tortusu kalmıştır. Müziğin ayrı bir sanat olarak olanaklı kılınmasıdır, belli bir anlamda, hepsinden önce kas duyularında belli bir biçem düzenlenmiştir (en azından göreceli olarak: çünkü belli bir aşamada bütün uyum bizim kaslarımızla bağlaşım içindedir): Öyle ki insan sezdiği her şeyi gövdesel olarak ne yansıtabiliyor ne de ona özenabiliyor. Buna karşın, özellikle de, Dionysosça doğal durum, şu başlangıç durumu böyledir; müzik en yakın yardımcı olanaklar bir yana bırakılınca kendine özgü ereğe yavaşça varmıştır.

11.

Tiyatrocu, pantomimci, dansçı, müzikçi, ozan kendi içgüdüleri içinde birbirinin uğraşdaşdır, hepsi birdir ancak aşama aşama, işlerinde özelleşerek birbirinden ayrılmıştır. – Bu ayrılma karşıtığa değin varmıştır. Ozan uzun süreden beri müzikçiyle birliktedir; tiyatrocu dansçıyla; m i m a r ise ne Dionysosça davrananla ne de Apollonca tutumu benimseyenle anlaşılabilmektedir: Burada büyük bir istenç etkinliği vardır, istenç yükselmiş, coşku sanata yönelmiş. Güçlü insanlar hep mimarlıktan esinlenmişler; mimar hep görkemlin etkisi, uyarısı altındadır. Mimarlık ürününde yüklenme göze çarpıcıdır, görsel ağırlık karşısında utku, yaratıcı güce yönelik istenç görünür durumdadır; mimarlık biçimler içinde konuşan bir söylev gücünü sergiler, kısa bir süre inandırıcıdır da, yüze gülücüdür, buyurucudur. Büyük biçem taşıyanda güçten ve güvenden doğan yüksek duygu anlatımında ortaya çıkar. Herhangi bir kanıtı gereksemeyen etkin güç; çökertmek için küçümser; ağır bir karşılık verir; bunları bilmeden de varlığını sürdürür; çünkü onlara karşı durumdadır, kendi içinde sessizdir, yargıcı, yasalar içinde bir yasa: Bu yasa kendinden daha büyük bir biçem olarak konuşuyor. –

12.

Thomas Carlyle'in yaşamını okudum, bilime ve bilince karşı bir dolma yemeğinin içi bu, yine bu sindirim bozukluklarının kahramanlıkla –ahlakla ilgili bir yoruma– Carlyle güçlü sözcüklerin ve davranışların bir adamı, sıkıntının sıkıcı söylevcisi, onu sürekli olarak güçlü bir inanca duyulan istek özendiriyordu, yetersizlik duygusu da ayrı. (Bu tipik bir romantik demek!) Güçlü bir inanca duyulan istek güçlü bir inancın kanıtı değildir, bunun karşıtıdır daha çok. Kuşkunun güzel gösterişi ortaya çıkarıl-sın diye ona bu olanak sağlandı: Güvence yeterli, dayanak yeterli, bunlara bağlanmışlık da yeterli. Carlyle güçlü bir inanca bağlanan insanlara karşı duyduğu saygıdan ve birtakımına da biraz öfkelenmesinden dolayı sağırlaşmış: Biraz gürültü istiyor. Sürekli ve tutkulu bir tutarsızlık içindedir – bu onun özelliğidir, o bununla ilginç bir kimsedir. Kuşkusuz, o, İngiltere'de söylevciliğinden dolayı ilgi uyandırıyor. İçinde bulunduğu durum dolayısıyla dili İngilizce, İngilizler bir yetişkin toplumun halkı, ikiyüzlüler, yavan ve kavrayışsız. Gerçekte Carlyle tanırtanımaz bir İngiliz'dir, onun üzü de dolaydır, tabanı yok.

13.

Emerson.– Carlyle'dan çok daha açık, yaygın, çok yanlı, arınmış, hepsinden önce daha mutlu. Böyle bir kimse içgüdüsel olarak, sindirilemeyen öğeleri nesnelerin içinde bırakan Tanrısal besinlerle beslenir. Carlyle'a karşı ağzının tadını koruyan bir adam. – Carlyle, onu çok seviyordu, buna karşın ondan söz ederken şunları söyledi: "Bize yeterince yiyecek vermedi." Doğru söylemiş olabilir ama bu Emerson'un elverişsiz olmasından değil. –Emerson'da her üstten bakmayı yıpratacak iyi ve ince bir açıklık vardır; o yaşlıymış, gençmiş ne olur, ne çıkar diye bilmez pek – O, Lope e Vega'nın bir sözüyle kendini sergilemeyi başardı: "Yo me sucedo a mi mismo."* Ruhu hoşnut ve minnettar olmak için daima nedenler buluyor; ve arada sırada, bir aşk randevusundan 'tamquam re bene gesta' dönerek, "Ut desint vires, tamen est laudanda voluptas"*** diyen şu saygıdeğer bayın neşeli üstünlüğüne yaklaşıyor. –

* İsp. "Ben kendimin ardılıyım." (Hollingdale n.)

** ... bir aşk randevusundan, 'her şey yolunda gitmiş gibi' dönerek, "Güç eksik olsa da, zevk övgüye değer" diyen şu saygıdeğer bayın... (Hollingdale n.)

14.

Darwin karşıtı. – Yaşam konusundaki ünlü savaşa gelince, benim anladığıma göre, o kanıtlanandan çok düşünce ileri sürdü, öyle görünüyor. Ayrıcalık taşıyan bir olay; yaşamın genel teması açlık, sıkıntı değil daha çok varsılık, bolluk, anlamsız tüketimdir. Nerede savaş varsa, orada egemenlik savaşı da vardır. Doğayla Malthus'u karıştırmamalı. – Ancak savaşın nedeni neredeyse kurallaşmıştır –gerçekte savaş vardır– yazık ki bu Darwin okulunun altını üstüne getirmek istediği, hızlandığı, böylece gündemde tutmayı düşündüğü bir olaydır: Güçlere, birtakım toplumsal üstünlüklere, mutlu azınlığa karşı girilmiş bir olgu. Türler yetkinlik içinde gelişmiyor: güçsüzler, yeniden güçlüler üzerinde egemenlik sağlıyorlar – onlar daha büyük nicelikte, daha anlayışlı durumdalar artık. Darwin tinsel gücü unuttu (–bu İngiliz işi!), güçsüzlerde daha çok tinsel güç vardır. Tinsel etkinliği kazanmak için etkin olmak gerekir – tinsel etkinliği taşıma ereği duymayan onu yitirmiş demektir. Güçlü olan tinsel güçten yoksun kalır (– “Bırak gitsin! Bugün böyle düşünüyor Almanya’da – Reich bizde kalmalı”...)* Ben tinsel güç denince, görüldüğü gibi özen, sabır, hile, ikiyüzlülük, büyük bir özegemenliği, denge ve canlının kendini korumaya özgü çevreye uyma girişimini anlıyorum (erdem denen büyük bir öbeğe özgü son durumlar).

15.

Ruhbilimci safsatası. – Bu insan özünün ne olduğunu bilen bir kimsedir. Peki, hangi amaçla insanlar hakkında araştırma yapıyor? İnsanları baskı altına almaktan ufak bir çıkar sağlamak ya da büyük bir kazanç edinmek istiyor– o bir politikacıdır!.. Öteki de insan özünün ne olduğunu bilen bir kimsedir: ve sen diyorsun ki, o kendisi için bundan bir yarar ummaz, o büyük bir ‘kişilikdışı’ (unpersönlicher) imiş. Daha yakından bak! Kim bilir daha kötü bir çıkar düşünülmüş de olabilir: insanı düşünüyor görünmek, ona üstten bakmak, kendini ondan apayrı saymak, onunla karışmamak. Bu ‘kişilikdışı’ insanı yeren anlamındadır: Şu birincisi bile, daha insanidir, görünüşünden de anlaşıla-

* Luther’in ilahisi *Ein’ feste Burg*’un son satırlarına atıfta bulunuyor. (Hollingdale n.)

çağı gibi. O, en azından kendini ötekilerle eşit görür, ötekilerin arasına karışır...

16.

Almanların ruhbilimsel edimi (psychologische Takt) bana tümenden bir olaylar dizisiyle sorgulanmaya değer görünüyor, onların çizelgesini gündeme getirmek benim açık yürekliliğim karşısında bir engeldir. Böyle bir durumda, görüşümü temellendirmek için yanılmamı önleyecek büyük bir neden yoktur: ben bunu Almanlara aktarayım, Kant ve onun 'kapılar arkasında felsefe' (Philosophie der Hinterthüren) konusunda, benim dediğim gibi, yanlış anlaşılmış – bu sağlıklı düşünen bir aydına yakışmayan bir örnektir. – Benim duymak bile istemediğim öteki ise çok kötü bir 've'dir: Almanlar 'Goethe ve Schiller' diyorlar – Korkarım 'Schiller ve Goethe' diyorlar... Bu Schiller tanınmıyor mu artık? – daha kötü 've'ler de var; kendi kulağımla duyduğum 'Schopenhauer ve Hartmann' diye, gerçi sadece üniversite profesörleri arasında...

17.

Tinsel konulara en çok saplanan insanların çok atak, korkusuz oldukları sanılsa bile onlar geniş kapsamlı, çok üzücü tragediyalar içinde yaşarlar: Bundan dolayı yaşama saygı gösterirler çünkü onların karşısında en büyük düşman olarak yaşam vardır.

18.

'Ussal vicdan' üstüne. – Bugün bana gerçek ikiyüzlükten daha seyrek görünen bir şey yoktur. Bu bitkisel gelişimde kültürümüzün özlü havasının yararlı olduğundan büyük bir kuşku yoktur. İkiyüzlülük güçlü inanç çağlarının içindedir: insan baskıdan uzak, kendi inancından sıyrılmış, başka bir inanca bağlanmaya yöneldiği yerde. Bugün inanca boş veriliyor; ya da daha çok alışılmış, ikinci bir inanç konuyor ortaya – saygılı davranılmıyor her durumda. Kuşkusuz bugün eskisinden daha çok inandırıcı olanaklar daha büyük bir niceliktedir, cezasız demektir. Bundan, kendi kendine karşı, bir hoşgörü doğuyor. – Hoşgörü, kendi kendine karşı, birçok kanının ortaya çıkmasına olanak sağlıyor: Bunlar birbiriyle geçiniyor, yaşıyorlar, günümüz

dünyası gibi korunuyorlar, birbirini sıkıntıya sokmamak, sakın-caya uğratmamak için. Bugün insan kendini neyle yıkıma götü-rüyorsa onunla: Bir sonuca varılırsa, insan doğru bir çizgi üzerin-de yürürse. İnsan boş anlamlıdan az olursa. İnsan dosdoğru olursa. Modern insanın birkaç yükümlülük için yalın bir esenlik duydu-ğu konusunda büyük bir korkum var: Güçlü istence bağlı her kö-tü –istenç gücünden yoksun kötü de olabilir– bizim bu gevşek ha-vamızda, erdem uğruna yozlaşır. En azından benim tanıdığım şu yardakçılar, yardakçılığa bile öykünüyorlar. Onlar günümüzdeki gibi neredeyse her on insandan, her on tiyatroçudan biridirler. –

19.

Güzel ve çirkin.– Kesinlikle söylüyoruz, bizim güzele özgü duygumuzdan daha koşullusu yoktur. İnsan kıvancından bağımsız olarak insan konusunda düşünmek isteyen ayakları al-tındaki taban ve toprağı yitirmiş demektir. ‘Kendinde güzel’ (Schöne an sich) yalın bir sözcüktür, bir kavram değildir. İnsan yetkinliğin bir ölçüsü olarak güzelin içine yerleşir; araştırılmış se-çilmiş durumlar içinde kendini bulup sergiler. Bir tür, biçimlen-diğinden başka nitelikte yalnız başına evet diyemez. Onun, ben-liğini barındıran ve benliğini genişleten yücelik içinde ısıldayan en altta içgüdüdür. İnsan, dünyanın güzellikle dolup taşıdığını sanır – güzellğin temel nedeni olduğunu unuttur. Dünya ona özellikle bağışlanmış ancak, ah! Yalnızca bir, o çok insanca, pek insanca güzellikle! Gerçekte nesnelerde yansıyan insandır, onda kendi imgesini yansıtan ne varsa hep güzel uğrunadır: ‘Gü-zel’ yargısı da insan türünün kendini beğenmişliği-dir. Ufak bir kuşku, kuşkucunun kulağına bir soru fısıldar şöy-le: Gerçekten dünya, insan güzel görsün diye güzelleştirildi mi? İnsan dünyayı insanlaştırdı: hepsi bu. Oysa insanın dünyayı güzelin örneğı diye düşünmesi için elimizde hiç mi hiç güvenilir bir kanıt yoktur. Dünyayı yüksek bir kıvanç kaynağı olarak göz-lerinde canlandırmayı kim biliyor? Bu göze alınmış mı? Ya da bunun tadına varan var mı? Ya da az çok bir girişimde bulunan var mı?... “Ey Tanrısal Dionysos neden kulağımy çekiyorsun?” Ari-adne onun felsefe oynaşı Naksos konusunda ünlü bir ikili söyle-şide bunu sordu. “Ben senin kulaklarında bir komiklik buluyo-rum, Ariadne: Neden daha uzun değiller?”

20.

Yalnız insan güzeldir, başka hiçbir nesne güzel değildir: Her estetik bu saltık duruma dayanır, ilk gerçeklik odur. Biz, buna, bir ikincisini ekleyelim: Soysuzlaşmış insandan daha iğrenci yoktur – estetik yargının varsılığı bununla sınırlıdır. – Her düşüklük, fizyolojik olarak, insanı yanıltır, aşındırır, yeniden kendi kendini gözden geçirmesine yol açar. Bu düşüklük insana çöküşü, sakıncayı, güçsüzlüğü anımsatır; bu arada insanı gerçek etkinliğinden yoksun bırakır, insan bu düşüklüğün etkisini erkölçerle (Dynamometer) saptayabilir. İnsan, genelde, baskı altına alındığı yerde, kötülüğün kokusunu daha yakından sezer. Onun etkinlik duygusu, etkinlik istenci, ataklığı, kurumu kötülükle çökerken güzellikle tırmanır. Başka durumlarda olduğu gibi, böyle tek bir durumda da, bundan mantıksal bir sonuç çıkarırız: İçgüdülerde, korkunç bir bolluk içinde öncüller üst üste yığılmıştır. Kötülük soysuzlaşmanın bir göz kırpması ve bir belirtisi olarak anlaşılır: Soysuzlaşmanın en uç çizgisinde anımsanan bizim içimizde ‘kötü’ diye nitelenen bir yargı uyandırır. Tükenmenin, güçlüğün, yaşın, yorgunluğun, bağımlılığın her türüyle ilgili bir belirti, savaş olarak, aksama olarak, hepsinden önce koku, renk, çözülmenin, çürümenin biçimi olarak sulandırmanın içinde simgeleşir – her nesne özdeş tepkiyi gösterir, değer yargısı ‘kötü’dür. Bir derin öfke fışkırır: Peki, insan neye öfkeleniyor? Bunda kuşku yok: Kendi türünün çöküşüne. İnsanın öfkesi kendi türünün en derin içgüdülerinden doğuyor; bu öfkede ürperme, özen, derinlik, uzgörü vardır – O en derin öfkedir, insanın içindedir, onun için sanattır, derin...

21.

Schopenhauer. – Schopenhauer özen gösterilmesi gereken son Alman’dır (Goethe gibi, Hegel gibi, Heinrich Heine gibi bir Avrupa olayıdır. O belli bir yere ‘ulusal’ bir alana konamaz), bir ruhbilimci için ilk aşamanın bir olgusudur: Açıkçası kötü bir deha denemesi, yaşamın toplu olarak hiçleyici bir değerden düşürülmesine elverişli nesne, temel kaynaklar, ‘yaşam istenci’nin büyük ölçüde kendi kendini onaylamalarını, yaşamın aşkın biç-

mini ortaya koymaya çalışan. O, bir diziye göre sanatı, kahramanlığı, dehayı, güzelliği, büyük bir duygudaşlığı, bilgiyi, gerçeklik istencini, 'yadsımanın' görünür durumları olarak tragedyaı ya da 'istenç'in yadsıma gerekimlerini yorumladı – tarihte Hristiyanlığı dışlayan büyük ruhbilimsel kalpazanlığı açıkladı. Bundan dolayı o, bu alanda Hristiyan yorumculuğunun açık bir kalıtı olarak görüldü: ancak Hristiyanlığın dışlanmış kişisi de sayıldı, insanlığın büyük kültür sorunlarını da bir Hristiyanca anlayış içinde hiçleyici bir anlamda onaylamayı da biliyordu. (– 'kurtuluş' (Erlösung) yolu olarak, 'kurtuluşun' ön koşulları olarak, 'kurtuluş' gerekimlerinin düzmece olanağı olarak...)

22.

Tikel bir olayı ele alıyorum. Schopenhauer aşırı bir duyarlılıkta güzellikten söz eder hep – neden böyle en derinde? Çünkü o bu derin tabanda insanın sürekli yürüdüğü, susmaya başladığı, ereğine ulaşmak istediği bir köprü görüyor... Bu köprü onda 'istenç'ten en kısa sürede kurtuluş anlamındadır – bu köprü hep kurtuluşa varmak içindir... Özellikle Schopenhauer, bu köprüyü 'istencin yakıcı odağından' (brennpunkte des Willens), kötülükten kurtarıcı diye değerlendirir – O, güzellikte içgüdünün tanıklığını yadsımayı da görüyor... Olağanüstü bir ermiş! Herhangi bir kimse sana karşı çıkarak, korkuyorum, o dediğin doğadır diyor. Peki, doğadaki güzelliğin sekte, renkte, kokuda, ölçülü devinimde bu konuya katacağı ne var? Güzellik bundan ne üretir? – Filozof da ona uygun bir tutumla böyle karşı çıkar. Tanrısal Platon'un (– Schopenhauer ona böyle diyor) etkinliğinden başka hiçbir yetkili bu konuda ayrı bir sav ileri süremez: çünkü her güzelliğin doğurtucu bir çekiciliği vardır – burada duyusalıktan tinselliğe yükselinceye değin güzelliğin özel bir etkisi bulunuyor...

23.

Platon sürdürüyor sözünü. O, suçtan arınmış olarak konuşuyor çünkü Grekler için 'İsa' sözcüğü geçerli değil o dönemde, ancak Atina'da böyle güzel bir gençlik bulunmasa öyle bir Platon'cu felsefe de olmayacaktı: Filozofun ruhunu böyle erotik bir coşkunluk içine yerleştiren ilkin Atina'nın güzel gençliğinin gö-

rüşü olmuştur, tüm yüksek sorunların tohumlarını güzel ve top-
rağa ekinceye değin o durup dinlenmemiştir. İşte olağanüstü bir
ermiş! – Onun kulaklarına inanan yok, yalnızca Platon’a güveni-
liyor, düzeni kendi böyle kurdu. Atina’da başka bir felsefenin
benimsendiği de açıkça ortaya atılmıştır. Grekçede, toplumdan
uzak kalmayı yeğleyen bir kimsenin örümcek ağı örmeyi andı-
ran kavramı, Spinoza’nın amor intellectualis dei* adını
verdiğinden daha az önemli değildir. Platon’un anlayışına göre
felsefe, daha önceleri, erotik bir yarışma olarak tanımlanabilir-
miş, eski spor alanlarında sürdürülen yıpratıcı eğitimlerin geliştiri-
lmesi düşünsele yönelen derinleştirilmesi ve onların tasarımları
içindi... Platon’un bu erotik felsefesinden sağlanan neydi?
Greklerde bir eğitimsel sanat biçimi diyalektik. – Benim bundan
anımsadığıma göre Schopenhauer’in ve Platon’un ününe karşı-
dır bu, çünkü klasik Fransa’nın tüm yüksek yazın ve kültürü hep
cinsel ilişkiler tabanında gelişmiştir. Nitekim Fransa’da, incelik,
kadına düşkünlük, duyusallık cinsel ilişkilerde ‘kadın’ aramak
yaygındı denebilir – bunun karşıtı aranmaz...

24.

L’art pour l’art.** – Sanatta ereğe karşı savaş hep sanat
içinde ahlaksal içerikli eğilime karşıdır, ahlak adı altında ahlakın
denetimine girmeye karşıdır. Sanat için sanat şu demektir: “Ahlaki
şeytan götürmüştü!” – Ancak bu düşmanlığı da önyargının bas-
kısı açığa vurur. Ahlak düzeltiminin ve insan eğitiminin amacı
sanatın dışına atılırsa uzun bir süre geçmeden sanat erekten sapa-
rak amaçsız, ereksiz, kısacası sanat için sanat kuyruğunu ısırarak
böcek gibi – “Amaçsız olmak ahlak amacı gütmekten daha iyi-
dir.” İşte böyle söyler yalın tutku. Buna karşın bir ruhbilimci şunu
sorar: Peki, sanat ne yapar? Övmez mi? Yüceltmez mi? Üretmez
mi? Seçmez mi? Sanat tümüyle kesin değer varlıklarını g ü ç l e n -
dirir ya da yıpratır... Bu sanatla ilgili bir olay değil mi? Bir
rastlantı mı yoksa? Sanat olayında sanatçının içgüdüsünün bir
katkısı olmamış mı? Ya da şunu sorar: Bu konuda sanatçının bu-
na katabileceği bir tasarım yok mu?.. Sanatçının en derinde du-
ran içgüdüğü sanata ya da daha çok sanatın anlamına değilse,

* Entelektüel Tanrı sevgisi (Hollingdale n.)

** Sanat için sanat (Çev. n.)

yaşamaya yönelmiyor mu? – Gerçekte filozoflara bu duyguyu geçici olarak veren de sanattır: Schopenhauer ‘istençten kurtulmayı’ (loskommen vom Willen) sanatın genel görüşü olarak açıklıyor, ‘yazgıya bağlanmayı’ tragedyanın büyük bir yararlılığı diye sergiliyor. – Ancak bunu ben böyle anlıyordum. –Bu karamsarların anlayışı ve ‘kötü bir görüştür: Burada doğrudan sanatçılara başvurmak gerekir. Trajik sanatçılar kendiliklerinden buna ne diyorlar? Korku salanların ve kuşku duyanların karşısında korkusuz biri yok mu? Onun gösterdiği gibi? – Bu durum oldukça yüksek bir istekliliktir, onu bilen, ona karşı yüksek bir saygı gösterir. O, onu bildiriyor, onu bildirme gereğindedir de, o bir sanatçıdır, önceden bellidir bu, bu bildiri dehasıdır. Güçlü bir düşman karşısında, yüksek bir sıkıntı karşısında, bir sorun karşısında duygu ataklığı ve özgürlüğü korku uyandırır – bu başarılı bir durumdur, onu trajik sanatçı seçer, yüceltir. Tragedya karşısında savaşkan kişi bizim içimizde kendi Satürn törenini kutlar; acı çekmeye alışan darlıkta kalan kahraman insan kendi nesnel varlığını tragedyaya ile değerlendirir – ona yalnızca tragedyaya yazarı bu tatlı acımasızlığın içicisini verir. –

25.

İnsanlara karşı içtenlikli olmak, onların gönlüne göre evin kapılarını açık tutmaktır, bağımsız, ancak tümünden bağımsız bir tutum bu. İnsan konukseverlik için çarpan yüreği bilir, o yürekte nice perdeli pencereler, kapalı çekmeceler vardır. Onların en iyi olanları hep boş bırakılmıştır. Peki, neden böyle? – Çünkü konukları bekliyorlar, daha ‘ilişki kurulmamış’ kimseleri...

26.

Yeterince koruyamayız kendimizi, açığa vurarak içimizi. Gevezeliğe gelmez gerçek yaşantılarımız, kesin mi kesin bu. İstesele de açıklayamazdı kendilerini bu yaşantılar. Söz yanılgıya düşer, yetersizdir burada – ne işe yarar bildiğimiz sözcükler, hepsini dışladıktan sonra? Bir aşağılama vardır her söylevin içinde. Öyle görünüyor ki dil bir aracı, bir ilişki sağlayıcı, ortak nesne olarak bulunmuştur. Konuşan kimse ancak kendini sergiler demek. –Bir ahlak anlayışı yüzündendir sağırlar, dilsizler, bir de öteki filozoflar.

27.

“Ne güzel büyüleyen bir resim bu!”* Bomboş bir kadın, özensiz, oynak, gönlünde bir çöl ve bağırsaklar, iç sızlatan bir merak, her zaman kendi doğal yapısının derinliğinden gelen buyruk altına girmeye yatkın, “aut liberi aut libri”** diye kulağa fısıldayan: Yazın kadını, doğanın sesini anlamaya elverişli, yetişkin, bir de Latince konuşursa, öte yandan kurumlu bir kaz, ekşiği yok, bir de onunla gizlice Fransızca konuşmak: “Je me verrai, je me lirai, je m’extasierai et je dirai: possible, que j’aie eu tant d’esprit?”***

28.

‘Gayri şahsiler’ dile geliyorlar. – “Katlanmak, dayanmak, daha kolayı yoktur bizim için düşünmeye değer. Biz hoşgörünün ve duygudaşlığın gözünden okuyoruz, saçma sapandan sayıldık biz, bağışlıyoruz hepsini de. Bundan dolayıdır biraz sıkı durmamızın gereği; bundan dolayıdır bizim zaman zaman ufak bir taşkınlık göstermemiz, bunun doğurduğu önemsiz yükün altına girmemiz. Biraz ekşi geliyor bize bu; biz de böyle ortaya koyduğumuz bu görünüme gülüp geçiyoruz işte. Bir işe yarıyor demek! Kendi benliğimize egemen olmamız için bir olanak kalmamış elimizde başka: İşte bu bizim içe kapanışımız, bizim çileye girmemiz de budur!.. Şahsi olmak – ‘gayri şahsi’ erdemi..

29.

Bir Doktora Sınavından. – “Yüksek eğitimin görevi nedir?” – İnsandan bir makine yapmak. – “Bunun aracı nedir?” – Okumak, sıkı bir düzene girmek. – “Buna nasıl ulaşılır?” – Görev kavramıyla. – “Peki, kimdir bunun örneği?” Dilbilimci: i n e k l e m e y i (ochsen) öğretir. “Peki, kimdir yetkin insan?” – Devlet görevlisi – “Peki, devlet görevlileri için en yüksek biçimi hangi felsefe verir?” Sanat verir: devlet görevlisi, kendinde bir varlık olarak, yargıçlığa soyunmuş, görünürde devlet görevlisinin üstüne oturtulmuş. –

* Mozart’ın *Sihirli Flüt*’ünde Tamino’nun aryaasının açılış sözleri. (Hollingdale n.)

** Çocuklar ya da kitaplar. (Hollingdale n.)

*** Kendime bakmalı, kendimi okumalı, kendimi hoşnut etmeli ve şöyle demeliyim: Bu kadar anlayışım olabilir mi? (Hollingdale n.)

30.

Ahmaklık üstüne hak. – Yorgun ve yavaş yavaş soluyor işçi, bakar sevecenlikle, bırakır işi gücü oluruna: Örnekse bir durum bu, şimdi görünen, iş döneminde (ve de 'devlet ortamında!') toplumun tüm kesimlerinde çıkar insanın karşısına, sanat kitaba geçmeyi, kendisi için önemsenmeyi ister, hepsinden önce de yayın aracı olarak – ne çok çekicidir, güzeldir doğa, İtalya... Akşamın insanı, uykuya dalmış yabana bitkisel güdülerle, Faust söz eder onlardan, yaz tazeliği, denize girme, yüzen buzlar gereksinir Bayreuth'ta... Böyle evrelerde sanatın salt çılgınlık (reine Thorheit) konusunda hakkı vardır – ruh için bir dinlence, bir eğlence, bir esenlik olarak. Wagner anlıyordu bunu. Salt çılgınlık çıkıyor ortaya yeniden...

31.

Bir Perhiz Sorunu Daha. – Julius Caesar'ın hastalıklara ve baş ağrılarına karşı kullandığı koruyucu bir gereç vardır: yorucu büyük yürüyüşler, yalın yaşam biçimleri, dinlencelerde, sürekli konaklamalarda, uzun sıkıntılı işlerde – bunlar, büyük ölçüde düşünülmüş, savunucu ve koruyucu ölçü kurallarıdır, bunlar genelde, şu çalışan makinenin, şu dâhi denenin, yüce ve yüksek baskı altında aşırı yıpranışına karşı geçerlidir. –

32.

İmmoralist diyor ki: – Bir filozof için, insan olarak, istediği sürece, hiçbir nesne ağız tadını kaçırarak nitelikte değildir... O, insanı kendi eylemi içinde görür, bu korkusuz, hileci, atak hayvan ona kendi girintili çıkıntılı yolunda şaşırmış, kendinden geçmiş bir kimse olarak görünür! Onun, ona daha söyleyeceği vardı. Ancak filozof isteyen insanları küçümsüyor, dahası 'isteyici tutumlu' insanları bile – genel olarak bütün 'isteyicilikleri', insan ülkülerini de. Bir filozof nihilist olabiliyorsa, olmuş demektir çünkü tüm insan ideallerinin arkasında ancak hiçliği bulur. Ya da şimdilik, ortada bir hiçlik yoksa – tersine yalnızca hiçlemeye değen, olumsuz, sayrı, korku, yorgunluk gibi sonuna

değ in içilmiş yaşam kadehinin tortusu kalır... İnsan, bir nesnel gerçeklik olarak saygıdeğerdir, nasıl olur da saygı görmek istemesine karşın, saygı göstermez? Bir nesnel gerçeklik olma becerisi kazanmak için gerekeni yapmak zorunda değil mi? İnsan, simge ve olumsuz durumlarda, tüm gövdesiyle eylemini düzenleme gereğinde değil mi? Düşünce ve istenç gerginliğinin de tüm bu eylem içinde bulunması zorunlu değil mi? – Bu istenmeye değer nesnelerle ilgili öykü, şimdiye değ in, insanın *partie honteuse*'siydi.* onun uzun uzadıya okunmasından kaçınırdı, insanı doğrulayan ne varsa onun nesnel gerçekliğidir – gerçeklik insanı sonsuzca doğrulayacak. Değer ne denli çoksa gerçek insandır, bu isteyen, düşleyen, başından büyük yalanlara giren herhangi bir insanla karşılaştırılmış değil mi? Herhangi bir ideal insanla?.. Yalnızca bu ideal insandır filozofun tadını kaçıran.

33.

Bencilliğ in doğal değ eri. – Öztutkusu (hodkâmlık) çok değerlidir, fizyolojik olarak ayrı bir önem taşır. Bu tutku daha da çok önem taşıyabilir, uyumsuz, aşığ ılık olabilir. Her birey ona yönelme eğ ilimi gösterebilir, onun yaşamın yükselen ya da alçalan bir çizgisi olup olmadığını düşünebilir. Bu, konuda kesin bir yargıyla, öztutkusunun nasıl bir değ er olduğı bağ lamında bir kural taşıyan da var. Birey bu çizginin yükseliş ini sergiler, bu eylem içinde onun değ eri olağanüstüdür – genel yaşam için söz konusudur, yaşam onunla bir adım ilerler, koşulların en elverişli durumunda kendini sürdürme ve yaratma kaygısının son çizgisine varabilir. Birey, buraya değ in halkın ve filozofun anladığı gibi 'tikel olan', bir yanılmadır: O kendi kendisi için değ ildir artık, ne bir atomdur, ne bir 'zincirin halkası'dır, ne de eskiden kalma bir kalıttır – o kendi kendini buluncaya değ in uzayan bütün bir çizgi insandır. – O, gittikçe yükselen geliş imi, çöküş ü, süresel yozlaşmayı, sayrılanmayı sergiler (–sayrılıklar, büyük ölçüde, önceden ortaya çıkan çöküş ün birbirini izleyen görüntüleri, bu olayın nedenleri değ ildir), böylece onun değ eri azalır, ilk ucuzlama belirir, bütün kazanılanlar durumun elverişliliğ i oranında elden çıkar. Artık o bir asalaktır.–

* Utanılacak yan. (Çev. n.)

34.

İsa ve kargaşacı. Kargaşacı (anarşist) toplumun çöküşe yönelmiş kesimlerinin bir ağızlığı olarak 'hukukun', 'doğruluğun', 'özdeş hakların' şöyle güzel bir yıkıntıyla ereğine ulaşmak istiyorsa, bu tutumuyla bilgisel boşluğunun baskısı altında demektir, o bu bilgisizliği kavrayacak durumda değildir, neden acı çektiğini de, neden yaşamda yoksul kaldığını da bilmez... Nedenlerin sürükleyici etkisi onun gözünde güçlü olmaktadır: Bundan dolayı suçlu duruma düşen kötü bir ortamda bulunuyor demektir... Onun için bu 'güzel yıkım' bir mutluluktur, her şeytan için bir eğlencedir, sövüp saymak içindir bu durum – erkin ufak bir coşkusu var bunda. Dahası yakınma, kendi kendinden sızlanma yaşama bir çekicilik sağlayabilir, bu nedende insan direnç kazanır: Her yakınmada bir o ç alma duygusu vardır, insan kendi kötü durumunda bulunuşundan sıyrılmaya yönelir, bu kötü durumlar altında kendi kötülüğünü başka niteliklerde, bir haksızlık, istenmeyen bir ayrıcalık gibi görür. "Ben ayaktakımından biriyim, sen de ister istemez öyle olacaksın": bu mantıkla devrim yapmaya girişir. – Bu kendi kendinden yakınmanın hiçbir durumda bir yararı olmaz: O güçsüzlükten doğar, insanın kendini kötü buluşundan mı yoksa başka bir durumdan mı geldiği bilinmez – ilkin sosyalist en sonra da İsa gibi davranır – gerçek bir ayırım yapmaz. Biz, genel olarak, bunun elverişsiz bir durum olduğunu söylüyoruz, bundan dolayı birisi suçlu olabilir, üzülebilir – kısacası acı çeken çektiği acıya karşı o ç almanın balını hazırlar. Bu o ç alma gereksiniminin nesneleri bir k ı v a n ç gereksinimi olarak ortaya çıkan nedenlerdir: Acı çeken kimse onun küçük o ç alma duygusunu serinletecek nedenleri her yerde bulur – O İsa'dır, bir daha söylenmiş bu, aradığını kendi içinde buluyor... İsa ve kargaşacı – ikisi de yozlaşmış. – Ancak İsa 'dünyayı' yargıya çarptırırsa, yalanlarsa, çamura batırırsa, özdeş güdülerden doğan, onlardan kaynaklanan sosyalist işçi de, onun yaptığını yaparak toplum u yargıya çarptırır, yalanlar, çamura batırır: 'En yeni yargı' (jungste Gericht) o ç almanın tatlı avuntusudur artık – sosyalist işçinin beklediği devrim gibi epey uzakta düşünülmüş... 'Ötedünya'ya kalmış – Ötedünya (Jenseits) bir araç olmasa nedendir bu dünyaya çamur atmak?..

35.

Yozlaşmış ahlakın eleştirisi. – Bir ‘özgeci ahlak’ (alt-ruistische Moral), içinde ben tutkusunun yozlaştığı bir ahlak – tüm durumlarda kötü bir belirti. Bireyden, halklardan gelen, geçerli kazanan durum. Eksikliği ben tutkusunda (Selbstsucht) görmeye başlarsa yanılmanın en iyisine yönelmiş demektir. İçgüdüsel olarak seçilir kendince işe yaramayan, kıvrılmış bir ‘ilgi çekmeyen’ örgeyle bir biçim sergiler, yozlaşma konusunda neredeyse. “Yararını aramak için değil” – Bu fizyolojik olarak nesnel gerçeklik bağlamında büsbütün başka bir durum için apaçık bir incir yaprağıdır: “Ben kendi yararımı bulacak durumda değilim artık”... İçgüdüleri değersiz kılmak! İnsan özgeci olursa burada iş bitmiş demektir. – Burada açıkça, “Ben bir değer değilim artık” yerine, yozlaşmışın ağzıyla ahlak yalanı şunu söyler: “Değerli bir nesne yok – bir değer değil yaşam da”... Böyle bir yargı bilyük bir sakine olarak kalır, iğneleyici etkisini sürdürür – toplumun bütün sağlıklı toprağı üzerinde birtakım tropik kavram bitkileri türer. Kimi din (Hristiyanlık), kimi felsefe (Schopenhauer) olarak ortaya çıkar. Elverişli durumlarda kokuşmuş bir nesneden türeyen zehirli ağacın bitkisi ince buğusuyla uzaklara değin ağısını yayar, binlerce yıl yaşama etkiler...

36.

Hekimler için ahlak. – Hasta, bir asalağıdır toplumun. Elverişli bir durumda, daha uzun yaşamak için, uygun değildir. Hekimlere, uygulamılara bağı ödlele bir bitkisel gelişim içinde, yaşam anlamı ardında, yaşam uğruna hak yitmiş gitmiştir, artık toplum içinde derin bir küçümsemeye yönelik sürüklenme. Hekimler yeniden bu küçümsemenin araçlarını ele geçirmiş durumdalar – reçeteler değil, tersine her gün yeni bir kusturucu uygulama sağaltım öncesi... Hekimle ilgili yeni bir sorumluluk yaratmak, yaşamın, gittikçe yükselen yaşamın, çok yüksek bir ilgiyi gerektirdiğı yerde tüm durumlarla bağlaşımlı yozlaşan yaşamın çöküşüne ve başka bir yöne itilmesine aldırmaksızın –söz geliş dölleşme hakkı, doğma– doğurma hakkı, yaşama hakkı düşünmeden... Böyle bir davranışla seçilmiş ölüm, tam zamanında aydınlıkla, kıvançla çocukların ve doğumların arasında

gelen ölüm: Gerçek, olası bir vedalaşmadır bu, nerede olursa olsun bir ayrılımdır, bunun gibi ulaşılının ve istenenin gerçek tasarımı da yaşamın çoğalmasıdır – bunun tersi tiksindirici, tüyler ürpertici, Hristiyanlığın ölüm saatiyle gündeme getirdiği bir komedi. Hristiyanlıkta, ölmekte olan bir kimsenin güçsüzlüğünden dolayı ırzına geçme bilinci, insan ve geçmiş konusunda değer yargılarıyla ilgili, kötüye kullanılan ölüm sorunu unutulamaz! – Burada önyargıdan doğan korkaklıklara karşın, hepsinden önce de doğru olanlara, şu doğal ölüm denen fizyolojik değerlendirmeye dayandırılan ne varsa geçerlidir: En sonu ‘doğal olmayan’, kendi kendini öldürme. İnsan birisinin aracılığıyla başka türlü bir yıkıma sürüklenemez, kendi kendini yıkar. Yalnızca istenmeyen koşullar altında bir ölüm, bağımsız olmayan bir ölüm, zamansız bir ölüm, ödleğe bir ölüm. İnsan severek yaşamalı – ölümü istemek başka, özgürce, bilerek, rastlantısız, başkınıs... Sonunda karamsarlığın öncülerine ve öteki yozlaşmışlara bir öğüt. Engel çıkarmak, doğmak elimizde değil: ancak bu eksikleri bilebiliriz –çünkü eksik ara sıradır – yeniden iyiye dönüştürülür. İnsan sarsıldığında bile ortadaki ilgiye değer sorunlara yönelebilir, bunlarla yaşayabilir... Benim toplum dediğim! Yaşam bundan çok yarar sağlamıştır, herhangi bir ‘yaşam’ özveri, kendini adama ve başka erdem uğruna – İnsan kendi görüşünden başkalarını kurtardı, insan yaşamı bir karşı-savdan kurtardı. Pur, vert* karamsarlık karamsarların öncüleriyle kendi kendini kanıtlar: insan kendi mantığının içinde bir adım ileri gider, ancak Schopenhauer’in yaptığı gibi yaşamı yadsıyan apaçık bir ‘İstenç ve Tasarım’la değil – burada ilkin Schopenhauer’i yadsımak gerekir... Karamsar söyleyeceğini söyledi, iğneleyici bir kimsedir o, buna karşın zamanın, toplum bütününde bir kuşağın sayrılanmasına elverişli nitelikte değildir: Onun anlatımıdır, insan bir salgını önlediği gibi onu da çökertir. İnsanın ölmeye yatkın durumda olması gereklidir, bu konuda. Karamsarlık hiçbir yozlaşmaya yol açmaz artık, ben salgının ortalığın altını üstüne getirdiği yıllardaki çizelgelerin sonucunu anımsıyorum, ölüme yol açan olayların toplam sayısında öteki yıllardan ayrılacak nitelikte bir ayırım yoktu.

* Saf, kaba (Çev. n.)

37.

Daha ahlaklı olup olmadığımız. – Benim jenseits von Gut und Böse (İyinin ve Kötünün Ötesinde) sözlerine karşı, bekledikleri gibi, bütün ahlaksal dangalaklığın yırtıcılığı Almanya’da ahlak olarak geçerlilik kazandı, bu bilinen bir olaydır – gündeme getirilmiştir: Ben, bu konuda, uygun olaylar anlatmıştım. Hepsinden önce, ahlaksal yargı konusunda düşünmek, çağımızın ‘yadsınamayan bir üstünlüğü’ bana verildi, burada bizimkilerce gerçekten bir adım atıldı, bizimle karşılaştırılan bir Cesare Borgia varmış, ‘yüksek insan’ (höherer Mensen) olarak değil, benim ortaya koymak için yaptığım gibi bir ‘üst insan’ (Übermensch) olarak... İsviçre’nin ‘Bund’ gazetesinden bir yazar sakıncalı bir durumu açıklamada ilgisiz kalmadan hep ataklığını göz önünde tutarak, benim çalışmamın anlamını ‘kavramada’ aşırı davrandı, öyle ki ben tüm uygun duyguları yadsımayı özdeş bir tutumla ileri sürmüştüm. Birbiriyle çok bağlantılı! – Ben bu soruyu bir yanıt olarak geri çevirme yetkisini görüyorum kendimde, biz gerçekten ahlaksal varlıklar olmuş muyuz? Oysa bütün dünya inanıyor buna, bu bir karşı çıkıştır düpedüz... Biz çağdaş insanlar çok ince, çok duyarlıyız, yüzlerce saygı göstererek, alarak, gerçekte sayısız düşler kurarız, sergilediğimiz bu içtenlikli insanlık, bu sevecenlik içinde, yardımseverlikte, karşılıklı güvende, eriştiğimiz uyumluluk olumlu bir ilerlemeymiş, işte böylelikle biz Rönesans insanlarının çok ötesine varmışız. Oysa böyle düşünüyor her çağ, böyle düşünmesi de gerekir. Ancak bizim Rönesans içinde bir yer edinemediğimiz de kesindir, bir kez bile onu düşünemiyoruz: bizim sınırlarımız bu gerçekliğe dayanamaz, bizim kaslarımızdan söz edilemez bu konuda. Bu olanaksız durumla hiçbir gelişme sağlanamadı, tersine başka, daha sonraki bir nitelik, yetersiz, çelimsiz, elverişsiz diye zorunlu bir durumdan kaynaklanan buyurucu bir ahlak ortaya kondu. Biz inceliğimizi, gecikmişliğimizi, fizyolojik yaşlanmamızı tasarlıyoruz, böylece ‘insancillaştırma’nın ahlakını da, değerini de yitirmiş oluyoruz –ahlak kendiliğinden bir değer taşımaz-: bizi değersiz, küçümşenesi kılıyordunuz. Öte yandan kalın pamukla güçlendirilmiş insanlığımızla biz modernler, bundan kuşku da duymuyoruz, bu insancılığın ayağı bir taş

çarpınmak isteyebilir, oysa Cesare Borgia'nın çağdaşlarına bu durum ölüm gülüşünü içeren bir komedi diye bırakılmış. Gerçekte biz elimizde olmayan bir tutumla, tüm Ölçülerin üstünde bir eğlence konusuyuz, şu bizim modern 'erdemlerimizle... Düşmanlıkları ve güvensizlikleri kıvıldatan içgüdülerin dışında –bu da bizim bir 'ilerleme'mizmiş – dirimselcilik'in genel dışlanması birbirini izleyen sonuçlar tasarlanınca. Zorunlu olarak yüz kez daha çok yorgunluk, daha çok özen, daha sonra da gecikmiş bir varoluş gündeme getirilir. Burada her birey belli bir aşamaya değin sayırdır, her birey hastabakıcıdır. Buna 'erdem' denir –: Yaşamı başka türlü anlayan insanlar arasında, olgun, tutumsuz, taşkın, dahası büsbütün başka, bir bakıma 'korkaklık'la, 'alçaklık'la, 'kocakarı ahlaklılığı'yla nitelenmişler... Bizim bu gelenekleri yumuşatmamız –bu benim kanım, isteyen buna benim yenilemem de diyebilir– bir çöküşün sonucudur; tersine geleneğin katılığı ve korkunçluğu yaşam artıklığının sonucu da olabilir: açıklığı çok çaba gösterilmiş, çok atakça davranılmış, dahası çok yorumlanmış da denebilir. Eskiden yaşamın baharı sayılan bizim için zehir olmuş... İlgisiz kalmak için –buna erkin bir biçimi de denebilir– yaşlanmışız, gecikmişiz bizim için hepsi bir. Karşısında ilk uyarı yaptığım duygudaşlık-ahlakımız (Mitgeföhls-Moral), şu izlemcilik ahlakı (l'impressionisme moral) adı verilen daha çok fizyolojik bir sinir bozuculuğun anlatımıdır, herkesin yozlaşma dediğidir. Schopenhauer'in merhamet-ahlakı (Mitleids-Moral) ile incelediği her devinim, bilimsel nitelikte ortaya konmakta çok mutsuz bir denemedir! – Ahlakta gerçek bir yozlaşma-devinimidir (décadence-Bewegung), Hristiyan ahlakıyla da derin bir yakınlık içindedir. Kültürlere yönelen, onları acılar, sıkıntılar, özgeci sevgiler, kendi eksikliği ve duygudaşlığı içinde yeren güçlü çağlar vardır. – Çağlar olumlu etkinliklerine göre ölçülür. – İşte Rönesans'ın ortaya çıktığı tutumsuz, elverişsiz, yetersiz görülen çağ da, böyle son büyük bir çağdır, evet biz, biz modern insanlar, kendi kişisel çabalarımız ve özgeci sevecenliğimizle, emeğimizin, yavanlığımızın, haklılığımızın erdemleriyle – toparlayıcı, ekonomik, istençsiz bir güçsüz çağın insanları... Bizim erdemlerimiz koşullanmıştır, yetersizliğimiz yüzünden aşırılaştırılmış... 'Özdeşlik', 'eşit haklar' kuramı içinde açıklanan kesin güncel gerçeklerle bağlaşımlı bir benzeşimdir, o da çöküş yolundadır: İn-

sanla insan, durumla durum arasında uçurum var, tiplerin çokluğu, istenç, hep kendi olmak, kendini yükseltmek için, bizim ayırım görkemi (Pathos der Distanz) dediğimiz durum her güçlü çağa özgüdür. Uçlar arasındaki gerginliğin gücü ve gerginlik genişliği bugün küçülüyor gittikçe – benzerliğe varıncaya değin birbirine karışıyor bu uçlar... Bizim bütün siyasal kuramlarımız, devlet anlayışlarımız, 'Alman Devleti' büsbütün dışlanmış değil, çöküşün sonuçlarıdır, zorunlulukların sonucudur; yozlaşmanın bilinmeyen etkisi tek tek bilimlerin ülküsü içine girmiş öncü duruma gelmiştir. Benim karşı çıkışım İngiltere'de ve Fransa'da gündemde tutulan tüm toplumbilime karşıdır çünkü bu toplumbilim bütün toplumsal çöküş-oluşumunu (Verfalls-Gebilde) deneyden çıkarıyor ve gerçek içgüdüsel çöküşü toplumbilimsel değer yargısının bir örneği olarak görüyor. Yaşamın çöküşü, örgütlenmenin kural dışına çıkması, bu ayrılmaya, uçurumların genişlemeye yönelmesi demektir, tabanda ve tavanda etkinlik gösteren gücün toplumbiliminde bir ülkü olarak biçimlenmesidir... Bizim sosyalistlerimiz yozlaşma yolundadır, dahası Herbert Spencer bile bir yozlaştırmacıdır – özgeciliğin utkusunda övgüye değer bir odak görüyor!..

38.

Benim özgürlük anlayışım. – Bir sorunun değeri, kendisiyle ereğe ulaşılan, ara sıra gerçekleşenin içinde değil, tersine üstlenilenin, bizim için sorun olandadır. Bir örnek vereyim: liberal kuruluşlar, birdenbire liberal olmak için tükenirler, böylece ereğe varmış olurlar. Daha sonra liberal kuruluşlar olarak özgürlük konusunda üzücü ve temele dayalı yıkım getirici bir durum doğmaz, onların hangi yola girdikleri açıkça bilinir: onlar egemenliği ele geçirme uğruna istencin tabanını oyarlar. Onlar için ahlak uğruna yükseltilmiş dağ da, oylum da düzlenmiştir artık, onlar her nesneyi küçük, korkak ve tadına bakılır duruma getirirler –onlar, ancak, sürü hayvanı olarak utkuya ulaşır her defasında. Liberalizm: Almanca sürününen hayvanlaştıdırılması (Heerden-Verthierung)... Bu kuruluşlar, uzun süreden beri, şimdi de, savaşarak başka etkinlikleri gündeme getiriyorlar; gerçekte onlar eylemsel olarak özgürlüğü baskı yönetimine dö-

nüştürmek istiyorlar. Bu etkinlikleri savaşın ortaya çıkardığı bili-
niyor kesinlikle, liberal güdülerin sürmesini sağlayan savaş ol-
duğu gibi liberal kuruluşların ortaya çıkmasına öncülük eden de
savaştır yine. Ayrıca savaş özgürlük konusunda da eğitiyor. Öz-
gürlüğün ne olduğunu ortaya koyan savaş! İnsan kişisel sorum-
luluk konusunda istenç taşır. İnsan aramızdaki açıklığı korur, in-
san sıkıntıya, katılığa, yoksunlaştırmaya, kendi kişisel yaşamına
karşı aldırışsız duruma getirildi; insan kendi sorunları uğrunda
kurbanlığa alıştırılmıştır, bunu kendiliğinden düşünmez bile. Öz-
gürlük, insanca savaş ve kıvanç sağlayan güdülerin başka güdü-
lere, sözgelişi 'mutluluk' güdüsüne egemen olma anlamındadır.
Özgürleşmiş bir insan, ne denli çok özgürleşmiş ruhsa, ken-
di ayaklarıyla yürür üstüne yerilmiş tutumun, iyilikten, hırda-
vatçıdan, Hristiyanlardan, ineklerden, kadınlardan, İngiliz-
lerden ve başka demokratlardan kaynaklanan düşe kapılmala-
rın. Özgür insan savaşçıdır. – Bireylerin yanında, topluluklarda
olduğu gibi, neye göre yoksundur özgürlükten? Direnişten sonra
başarılı olmak gerekir, üstünlük sağlamak içindir emek tüket-
mek de. Özgür insanların en yüksek örneği, hep en yüksek dire-
nişin kırıldığı yerde bulunmuş: Zorbalıktan beş adım uzaklaş-
mak kulluğun sakıncalı eşğine yaklaşmaktır. İnsan, burada, 'zor-
balar'ın arasında acımasız ve korkunç baskıları kovarsa, bu du-
rum ruhsal bir gerçektir, bu yetkenin ve buyruk altında bu-
lundurmanın en yüksek aşamasına karşı çıkmaktır –bunun en
güzel örneği Julius Caesar–; politikaya özgü bir gerçektir bu da,
insan yolunu yalnızca tarihle açabilir. Az çok birer değer olan
halklar, daha önceden de değer imişler, bunlar liberal kuruluşlar
arasında birer değer olmamışlar: büyük sakınca üstünlüğe
karşı boyun eğenlerin tutumlarından doğdu, bizim savunmamız
ve silahlarımız, bunlar ruhumuzun ilk öğrendikleri – bunlardır
güçlü olmamız için baskı yapan bize... Birinci koşul: güçlen-
mek için yeterli olmak gerekir: yoksa hepsi boş. – Şu büyük fi-
danlıklar güçlenmek için, daha güçlü türde insan için, şimdiye
değin ortaya konanlar, Roma'da ve Venedik'te soylu toplulukla-
rın özgürlük anlamında kavradıkları, benim özgürlükten anladığ-
ım gibi: insanın elinde olan ve olmayan, insanın istediği, in-
sanın gücüyle ele geçirdiği...

39.

Çağdaşlığın Eleştirisi. – Bizim kuruluşlarımız bir işe yaramaz artık: bu konuda uzlaşma vardır. Ancak suç onlarda değil, bizde. Bize göre tüm güdüler yitip gitmiş, onlardan kuruluşlar yetişiyor, bizim için bu kuruluşlar da yitip gidiyor genelde çünkü biz onların işine elverişli değiliz artık. Demokrasi her çağda örgütlenme gücünün çöküş biçimidir: Ben daha önce *İnsanca*, *Pek İnsanca* 1, 318’de çağdaş demokrasiyi, ‘Alman Devleti’ gibi tüm eksikliğiyle, devletin çöküş biçimi olarak gösterdim. Birtakım kuruluşlar vardır, bunların istenç, içgüdü, buyruk türünden olmaları gerekir. Liberal karşıtı kötülüğe değin varan: istenci geleneğe, yetkeye, yüzyıllara dayalı sorumluluğa çeken soy zincirlerinden doğan bir dayanışmaya yönelen, önceden ve sonradan sonsuzca Roma İmparatorluğu gibi temellenmiş istenç de ya da Rusya gibi tek erk, bugün gövdede sürüp giden, bekleyebilen, az çok söz verebilen – Rusya düşük, ufalanmış Avrupa’nın alay konusu devlet anlayışının karşıt anlamında, Alman Devleti’nin eleştirel durumda tabanla iç içe bir sınırlılık... Bütün güneyde bu güdüler yok artık, onlardan birtakım kuruluşlar çıkıp gelişiyor, onlardan bir gelecek doğuyormuş: onun ‘çağdaş ruhunda’ (modernen Geiste) bir direniş yok bu çöküşe karşı. Yaşanıyor bugün için, yaşanıyor bir yel gibi – yaşanıyor sonsuzca: bir de ‘özgürlük’ deniyor buna. Kuruluşlardan kuruluşlar çıkarılır gibi, yeriliyor, tiksiniyor, dışlanıyor ne varsa: ‘yetke’ sözcüğünün yüksek sesle söylendiği yerde, insan kendini bir köleliğin sakıncası içinde sanıyor. Bizim siyasal particilerin değer-güdüünde gericiilik biraz geniştir: O, içgüdüsel olarak yayılanı, hızla sona yöneleni yeğler... Bunun tanığı da modern evlilik. Modern evlilik yüzünden bellidir aklın tümünden yok olduğu: evliliğe karşı bir sav atılmaz ortaya, tersine çağdaşlığa karşıdır ne varsa. Evlilik aklı (Die Vernunft der Ehe) – yalnızca erkeğin hukuksal sorumluluğu altındadır: bu yüzden evliliğin önemli bir ağırlığı vardır, bundan dolayı, günümüzde, iki ayak üstünde topallayarak yürüyor. Evlilik aklı – kendi ilkesel çözümsüzlüğü içinde uzanmış yatıyor: böylelikle duygudan, tutkudan, bir göz açıcılık süreden kaynaklanan rastlantı karşısında özel bir anlatım kazanır, bunu sağlamayı da biliyordu. Evlilik ailenin özdeş sorumluluğu içinde

erkek eşler için bir seçimdir. İnsan sevgi evliliğine (Liebes-Heirath) uygun durumlar konusunda gelişmekte olan bir hoşgörüy-le evliliğin temelini oluşturan bir kurumu açıkça dışlamıştır artık. Bu konuda yasal bir kurum oluşturmaya gerek duymuyor, aşırı bir duygusallık da göstermiyor, söylendiği gibi sevgiye dayalı bir evlilik kurumu da yaratılmıyor – evlilik bir soyu sürdürme güdüsüne, bir iyelik güdüsüne (kadın ve çocuk iye olarak), egemenliğin ufaltılmış bir alanı olarak, egemenlik güdüsüne (Herrschafts-Trieb) dayandırılıyor, onun üzerine kuruluyor, aile, çocuklar ve kalıtlar kullanılıyor. Baskı yönetiminin düzenlenmiş bir örneği bu, etkinlik, varsılık fizyolojik nitelikte sağlama bağlanmak için, upuzun görevleri, yüzyıllar boyunca sürecek bir güdüsel dayanışmayı yerleştirmek için. Evlilik bir kurum olarak önceden kendi içinde en büyük ve en sürekli örgütlenme biçiminin bir onaylanması niteliğinde anlaşılır: ancak toplumun kendisi için bir bütün olarak uygun görmeyip iyi saymadığı, onaylamayıp en uzak kuşaklar arasına itebildiği bir evliliğin anlamı yoktur genelde. – Modern evlilik anlamını yitirmiştir – sonuç olarak dışlanmıştır. –

40.

İşçi sorunu. – Dangalaklık, tabanda tüm dangalaklıkların nedeninde, güdüsel yozlaşmadır, ona dayanıyor, bir işçi sorununun varlığıdır. Kimse bilinen kesin sorunlar üzerinde durup nedenini sormuyor: içgüdünün ilk buyruğa. – Ben, bir sorun durumuna getirilen, Avrupa işçisiyle yapılmak istenenin sonunu iyi görmüyorum. Avrupa emekçisi adım adım sorunlara yaklaşacak durumda değil, işleri yozlaştıracak iyi bir tutum içinde bulunuyor. O, kendince büyük bir niceliktedir. Burada elverişli ve kendi kendine yeterli türde bir insan, bir Çin örneğinde kişilik oluşturma umudu yoktur: Bu insan bir zorunluluk karşısında kalsaydı aklını başına toplamış olurdu. Peki, ne yapıldı? – Tasarımı bile daha çekirdek evresinde yok etmek için ne gerekiyorsa yapıldı – insanın içgüdüleri vardır, bunlar bir işçi olmaya yeterli durumdadır, bu kendiliğinden olur, sorumsuzca bir düşüncesizlik yüzünden tüm olanaklar çöktü ve yere serpilip dağıtıldı. İşçi orduya elverişli duruma getirildi, ona bir güç birliği, siyasal se-

çim hakkı verildi; Peki, bunda şaşılacak ne var, işçi kendi varoluşunu bugün zorunlu bir durum olarak (ahlak yönünden haksızlık olarak-) görürse? Peki, ne isteniyor? Bir daha sorulan budur. Bir erek isteniyor, bir araç olmak bile gerekiyor: insan buyrukçuları çıkar için eğitilirse bir köle olmayı isteyecek nitelikte salaktır. –

41.

“Özgürlük, benim düşünmediğim...” – Bugün olduğu gibi, böyle evrelerde işler içgüdülere bırakıldığında bir yazgıya kapılma vardır. İçgüdüler direnir karşıt durumda, tedirginleşir, didişirler birbirleri arasında; ben bu çağdaşlığı fizyolojik olarak bir kendi kendine karşı çıkış olarak tanımlıyorum. Eğitimin usu, başka bir konuda güçleri kazanmak, etkin olmak, egemenlik sağlamak için içgüdü düzeninden doğan, demir baskının elden geldiğince ortadan kaldırılmasından yanaydı. Bugün önce bireyin ortaya çıkışını sağlama gereği var, bu arada özdeş bir girişimle: bunların hepsi olasıdır... Bunun karşıtı oldu: bağımsızlık savı, özgür gelişim, bırakın yapsınlar anlamında pek öfkeli işler yapıldı, dizginler salıverildi – siyasette, sanatta bu tutum geçerlidir. Ancak bu da bir yozlaşma belirtisidir: bizim çağdaş ‘özgürlük’ kavramımız içgüdüsel soysuzlaşmanın bir kanıtıdır artık. –

42.

İnanç olan yerde sıkıntı var. – Moralistler ve ermişler arasında hiçbir nesne doğru özlülükten daha seyrek değildir; oysa onlar bunun tersini söylerler, dahası söylediklerine kendileri de inanırlar. Bir inanç yararlı, etkileyici, inandırıcı ise bilinçle bir ikiyüzlülük olarak içgüdüden doğar, bu ikiyüzlülük birden bir suçsuzluğa yorulur: burada ilk yargı büyük bir ermiş anlamındadır. Filozoflarda da, ermişlerden başka bir anlayış türünde, tüm bir uygulamada, kendiliğinden çıkıyor ortaya, açık gerçekliklerin onanmasını getiriyorlar gündeme: bu uygulamada açık dinsel tören içeriği bulunuyor – Kant’ın deyimiyle pratik usun gerçeklikleri. Onlar neyi kanıtlayacaklarını bilme gereğindedirler, bütün gerçeklikler burada pratiktir – onlar birbirleri arasında kendilerini tanırlar çünkü ‘gerçeklikler’ konusunda anlaşmış durumdalar. – “Sen yalan söylememelisin” –

Bunun Almancası: Sayın filozofum, kendinizi sakının, doğruyu söylemek için...

43.

Tutucuların kulağına fısıldanan. – Dün bilinmeyen bugün bilinir, bilinebilir de –bir tersine gelişim (Rückbildung), bir geriye dönüş herhangi bir anlamda ve aşamada kesinlikle olanaksız. Biz fizyologlar, en azından, biliyoruz bunu. Ancak tüm papazlar ve moralistler buna inanmışlar – onlar insanlığın ilk erdem ölçüsüne geri dönmeyi, geriye bağlanmayı istiyorlardı. Ahlak hep bir Prokrustes yatağıydı.* Politikacılar, bunu erdem söylevcisini nitelemeye kullandılar: Bugün bile bunu her nesnenin bir geriye dönüş ereği diye düşleyen partiler vardır. Ancak bir yengeç olmak** kimsenin elinden gelmiyor artık. Yapılacak iş yok artık: yozlaşma içinde adım adım ilerlemenin insan için bir yararı yok, söylemek, istemek de gereksiz. (– Benim gözümde çağdaş ‘ilerleme’nin tanımı budur...) Bu gelişim önlenemez, engelle, soysuzlaşmakla kabarmak, toplanmak, daha çok baskıyla, daha da hızla yapmak: sonuç alınmaz artık.–

44.

Benim deha anlayışım. – Büyük insanlar büyük zamanlarda patlayıcı nesneler gibidir, korkunç bir ruh vardır onların içinde birikmiş; onların tasarımı hep tarihsel ve fizyolojiktir, uzun süredir bir odakta toplanmıştır o güç, yığılmıştır, yoğunlaşmış ve saklanmıştır – öyle ki bu patlama dışa vurmamıştır. Kütle içindeki gerilim çok büyük olmuştur, böylece rastlantısal bir çekim ‘dehayı’, ‘eylemi’, büyük yazgıyı (grosse Schicksal) ortaya çıkarmaya yetermiş. Çevrede, çağda, çağın anlayışında, ‘genel kanıda’ ne varsa! Napolyon olayı düşünölsün. Devrim Fransa’sı, daha çok da devrim öncesi Fransa’sı, kendiliğinden, karşıt bir tip çıkarırmıştı ortaya. Napolyon’un karşıtıydı bu: oysa Napolyon’u da o ydu ortaya çıkaran. Başka bir kişiliktir Napolyon, daha güçlü, daha uzun bir sürenin ürünü, daha eski bir uygarlığın kalıtı, o dö-

* Uzun boyluların ayaklarını kesen, kısa boyluların da ayaklarından çekip uzatan mitolojik karakter. (Ed.n.)

** Nietzsche bir söz oyunu yaparak tutucuyu yengece benzetiyor. (Çev. n.)

nemde, Fransa'nın darmadağınık olduğu bir evrede egemen olmuştu burada, yalnız başına. Büyük insanlar, göründükleri çağın içinde, zorunlu kimselerdir, onların her zaman üstün bir egemen durumuna gelmeleri, daha güçlü, daha köklü, daha uzun süreli olmalarına, toparlanmalarına bağlıdır, bu da bir rastlantıdır. Bir deha ile çağı arasında bir ilişik oluşur, bu güçlüyle güçsüz, eskiyle yeni arasındaki ilişik gibidir: Her zaman görecelidir çağ, hep çok genç, daha duyarlı, daha sorunsuz, daha güvensiz, daha çocuksudur. –Bu durum, bugün özellikle, Fransa'da çok başka nitelikte düşünülür (Almanya'da da öyle: ancak pek önemli değil) çünkü ortayol kuramı apaçık bir deliler kuramıdır, kutsallık ve sözde bilimsel bir özellik kazanmıştır, fizyologların arasında da ona inananlar bulunuyor, bunun 'gerçek bir yanı yok', birtakım karamsar düşünceler yaratmaktan başka bir işe yaramaz. –İngiltere de başka türlü anlaşılmaz, bu konuda kimse üzüntüye kapılıp sarsılmaz. Bir İngiliz'in önünde açık iki yol vardır, deha ve 'büyük adam' olmakla doyunmak: ya Buckle demokrasisi ya da Carlyle türü dincilikle oyalanmak. –Büyük insanlarda ve zamanlarda görülen sakınca olağanüstüdür; her türde bir tükenme, onun izini süren bir kısırlaştırma. Büyük insanın sonu geldi; büyük çağ, Rönesans bitmiş artık. Deha –üretmede ve eylemede– bir savurgandır ister istemez: tüketmiş kendini de, kendi büyüklüğünü de... Kendini koruma içgüdüğü askıdan indirilmiş; taşkın güçlerin ezici baskısı ona kendini korumayı, özen göstermeyi yasakladı. Buna 'kendini adama' diyor; kendi 'kahramanlığını' bununla övüp duruyor, gerçek esenliğe karşı onun ilgisizliği, bir görüşten, büyük bir sorundan, yurdundan kopuşu hep bu yüzden: hepsi yanlış anlama... O taşıyor, yükseliyor, kendi kendini tüketiyor, kendini sakınmıyor – kendi kıyılarını bilinçsizce aşındıran bir ırmak gibi, bilinçsizce bir yazgıcılıkla, düşüncesiz bir yazgıya bağlanmakla hep bunlar. Bu durum böyle bir patlamanın sonucudur, ancak böyle bir patlamaya yüksek bir ahlakın karşı çıkışı konusunda da epey uğraşmıştır... Bu insanca bir değerbilirlik türüdür: Ancak iyilikseverleri, o, yanlış anlamıştır. –

45.

Suçlu ve onun yakını. – Suçlu tipi, uygunsuz koşullar altında güçlü bir insan örneğidir, sağlıklı güçlenmiş hasta bir insandır. Onda yabanlık, daha kesin ve daha bağımsız sakıncalı bir doğa ve varoluş biçimi eksiktir, güçlü insanın içgüdüleri içinde silahı ve savunmayı gerektiren ne varsa hepsi haklılıkla bağlantılıdır. Onun erdemleri toplumdan sürgün olduğunda düzenlenmiştir; onun kendisiyle birlikte getirdiği çok canlı içgüdüleri sıkıntı verici eylemlerle, küçümsemeyle, korkuyla, alçaklıkla birdenbire saptırılmıştır. Ancak bu da fizyolojik soysuzlaşma konusundaki algılamaya yakındır az çok. Elinden geleni en iyi nitelikte, en çok seyerek yapabilen kimse gizlice davranma gereğindedir, uzun bir gerilimle, özenle, kurnazlıkla, kansızlıkla başarır; çünkü o her zaman kendi içgüdülerinden kaynaklanan bir sakınca, bir izlenme korkusu, bir yazgı biriktirir, bu içgüdülere karşı kendi duygu ortamına geri döner –bunu bir yazgı durumu diye sezer. Toplum, bizim evcilleştirdiğimiz, ortalastırdığımız, verimsizleştirdiğimiz, içinde bir gelişim insanı olduğumuz, dağlardan ya da serüvenli denizlerden çıkıp gelen insanın zorunlu nitelikte soysuzlaşarak yabanıl duruma gelen insanın yetiştiği toplum. Ya da az çok zorunlu: böyle bir insanın, daha güçlü olarak kendini kanıtladığı durumların bulunduğu toplum. Bunun en ünlü örneği Korsikalı Napolyon’dur. Burada öngörülen sorun için Dostoyevski’nin tanıklığı önemlidir – Dostoyevski’nin, biricik ruhbilimcinin, konuyla ilgili görüşü söylenmiştir, ben onun yaşamıyla bağlantılı biraz bilgi edinmiştim: o, benim yaşamımın en güzel mutlu durumlarıyla bağlantılıdır, Stendhal’ın ortaya çıkışından daha önemlidir. Bu, bizim yavan Almanları küçümsemede derin insan on kez daha haklıdır, o Sibiry’a’da hapis yattı, hükümlüleri gördü, uzun süre onların arasında yaşadı, çok ağır bir cezaya çarptırılmıştı, ağır suçlular için dönüp topluma katılma yoktu, beklediğinden çok başka bir durumdu sezilen – aşağı yukarı Rus toprağında yetişen en iyi, en dayanıklı ve değerli ağaçtan işlenmiş. Biz suçlunun durumunu genelleştirelim: insanları düşünelim, onlarda herhangi bir nedenden dolayı açıkça bir uzlaşma yok, onlar kendilerinin iyilikçi, yararlı olarak sezilmediklerini biliyorlar –şu Çandala-duygu-

su, pek de önemli sayılmıyor, tersine dışlanmış, değersiz, yakışksız görülüyor. Bütün böyle insanlarda düşünceler ve davranışlar konusunda yeraltı dünyasının boyası vardır; onlarda bu tür varlıklar gittikçe daha çok solar, uçuklaşır, onların nesnel varlıklarında günün ışığı dinlenceye çekilir – ancak bugün üzerinde durduğumuz tüm varoluş biçimlerini, eskiden bu yan mezar havası içinde yaşadık biz: bilimsel ıra, sanatçı, deha, özgür görüş, tiyatro sanatçısı, tüccar, büyük buluşçu... Böyle uzun süre daha üstün bir örnek olarak önemsenen papaz, her değerli türde insan gözden düşmüştü... Zaman geliyor –şimdiden söylüyorum bunu– insanın alçaltıldığı, yıkıldığı yerde, bizim Çandalamız olarak, en yalancı, en uygunsuz yaratılıştaki insan değer kazanacak... Ben, şimdi olduğu gibi, ilgiyi bu konuya yöneltmiştim, şimdiki yeryüzünde en yumuşak ahlak yönetimi altında, en azından Avrupa’da bu anlayış egemen olmuştur, her arka yanı tutma, her uzun ve upuzun süren bağımlılık, her alışılmayan, saydam olmayan varoluş biçimi bu tipe uygundur, onu ancak suçlu kimse bütünlüğe ulaştırır. Bütün görüş yenilikçileri alınlarında Çandalanın solgun ve yazgısal belirtisini bir süre taşıdılar: sonuç yok, böyle bir anlam çıkarılıyordu, oysa tümünden tersine onlar kendilerini geleneksel varlıklarından ve saygınlıkları içinde varlığını sürdüren özlerden ayıran korkunç uçurumu seziyorlar. Aşağı yukarı her deha “Catilina’ya” benzer varlığını” kendi gelişimlerinden biri diye bilir, bir kıskançlık –öç alma-ayaklanma duygusu şimdi var olan, artık var olmayacak olan her nesneye karşı... Catilina – her Caesar’ın karşısında bir öncül varlık biçimi. –

46.

Görünüm açıktır burada. – Bir filozofun susması ruhun yüksekliği olabilir; filozofun yadsıdığı da aşk olabilir; bilen bir kimsenin yalan söylemesi onun bir inceliği olabilir. İncelik olmadan söylenen söz yoktur: il est indigne des grands coeurs de répandre le trouble qu’ils ressentent: Tinsel yüceliğin düşkün kimseler karşısında korkuya kapılmadığını da buna eklemek gerekir. Seven bir kadın saygınlığını yiti-

* Catilina (Lucius Sergius): Sefih ve haris bir Roma soylusu.

rir; aydın bir kimse 'severse' insanlığından yoksun kalabilir; sevmiş bir Tanrı, bir Yahudi'ymiş...

47.

Güzellik rastlantı değil. – Bir türün ya da ailenin güzelliği onun inceliği ve iyi niteliği bütün davranışlar içinde çalışmakla sağlanır: bu durum dehaya da uygundur, soylardan gelen toplayıcı çalışmanın sonucu, verimidir. İnsan, gerekli olarak, yaşamın yeterince tadını çıkarmaya büyük emek vermiş, kendi istenci doğrultusunda çok çaba tüketmiş, çok iş başarmıştır –XVII. yy. Fransa'sı her iki durumda da şaşılası bir atılım sağlamıştır– o çağ Fransa'sında toplum için, konut, giyim-kuşam, toplumsal esenlik konusunda bir seçim ilkesi uygulama gereğinde kalındı, güzellik kazanca, alışkanlığa, düşünceye, emeksiz yaşamaya yeğlendi, gereğince. Yüksek kural: insan kendi kendini oluruna bırakmamalı. – Gözde varlıklar genel ölçünün üstünde tutulur: insanın yaptığı yasa hep geçerlidir, kazanılandan başka bir niteliktedir. En iyi mal kalıttır: kalıtle gelmeyen yetersizdir, başlangıçtır... Atina'daki aşırı baskıyı açıklayan Cicero çağında, güzellik konusunda, Atina'da erkekler ve delikanlılar, kadınlara oranla, daha üstün tutulurdu: ancak, hangi çalışma ve çaba güzellik yararına, bu konuda, yüzyıllardan beri insan soyunu gündeme getirmiştir! Bu alanda, burada, yöntemsel bir yanılma yoktur: duyguların ve düşüncelerin eğitimiyle ilgilenen olmamıştır (– burada Alman eğitimi büyük bir yanılga içindedir, tüm-den bir yanılmalıdır): önce bedeni doyuma ulaştırmak gerekir. Anlamalı ve özenli davranışların eksiksiz sürdürülmesi, bu insanlar birlikte yaşama yükümlülüğü, oluruna bırakma anlamalı ve özenli olmak için yeterlidir iyice: iki ya da üç kuşakta hepsi benlik bilincine varır. Halkın ve insanlığın yazgısı konusunda kesin bir yargıdır bu çünkü kültür gerçek yerinde başlar – 'ruhta' değil (papazların ve papaz yamaklarının yazgıya bağlanmış boş inançlarındaki gibi): gerçek yer beden, davranışlar, diyet fizyoloji, kalıntı gelir ardından... Tarihin ilk kültür eğitimi bağlamını gündeme getirenler Greklerdir – onlar neyin yapılmasının gerektiğini biliyorlar, yapıyorlardı; bedeni yadsıyan Hristiyanlık bugüne değin insanlığın en büyük mutsuzluğu.–

48.

Benim anlayışım da ilerleme. – Ben ‘doğaya dönme’den gözetmişim, buna karşın bir geriye dönüş değil, tersine, bir yükselmedir bu – yükseğe doğru, özgür, kendince korkutan doğa ve doğallık, böyle bir doğa, büyük görevlerle oyuna giren, oynanabilen... Özdeşlik içinde şunu söylemek için: bir örnekti Napolyon ‘doğaya dönmeye’, böyle anlıyorum bunu ben (sözgelişi sessizce yapılan işler, içinde, daha çok, askerlerin bildikleri gibi, in rebus tacticis*). – Oysa Rousseau nereye varmak istiyordu, geri dönmekle? Rousseau bu ilk modern insan, idealist ve ayaktakımından bir kişilik içinde, ahlaksal bir ‘görmek’ taşıyordu, zorunluca, kendi gerçek kişisel görüşünü korumak için; dizginsiz bir tiksiniş ve dizginsiz bir kendi kendini küçümseme karşısında sağlıksız. Dahası bu, yeni çağın kapı eşiğine bırakılmış bir fırlama da ‘doğaya dönmek’ istiyordu – nereye, soruldu bir kez daha, dönmek istiyordu Rousseau? – Ben devrimin içinde bile Rousseau’yu kınıyorum: devrim bu idealist ve ayaktakımı çift kişiliğin dünya tarihine değin bir anlatımıdır. Bu devrimi yansıtan kanlı bir eylemdir, onun ‘immoralite’sidir, bence pek de önemi yok: benim anladığım Rousseau’ya özgü ahlaklılıktır –devrimin ‘gerçeklikleri’ denenlerle her zaman yavan ve sıradan kimseler etkilenip kandırılmak istenmiş. Bir sıradanlık öğretisi... Ancak zehirleyici zehri olmayan bir öğreti: çünkü bu öğreti doğruluktan kaynaklanmış görünüyor, doğruluğun sona erdiği sürede ortaya çıktı... “Doğruya doğru, eğriye eğri” doğruluğun gerçek söyleviymiş: bundan çıkan sonuca göre eğri hiçbir zaman doğruya çevrilmez.” – Çünkü özdeşlikten doğan bu öğreti çevresinde korkunç ve kanlı bir gidiş var, bu ‘çağdaş görüş’e üstünlük içeren bir kendini ünleme ve ateş ışıltısı verildi, öyle ki devrim bir tiyatro oyunu olarak en yüksek anlayışlıları bile baştan çıkardı. Bu, ona saygı göstermeyi gerektiren bir neden değil artık. – Benim anladığım, bu durumun nasıl sezilmesi gerektiğini tiksintiyle (Ekel) sezen, tek kişi var – Goethe...

* Taktik anlamında (Çev. n.)

49.

Goethe – Alman değil, tersine, Avrupa olayı: büyük içerikli bir deney, doğaya dönüşle Rönesans'ın doğallığında bir yükselişle XVIII. yy.'ın üstünden aşan, bu yüzyılın çevrelerinden bir tür özüt-kusu çıkaran. – O, bu çağın güçlü içgüdülerini kendi özünde taşıyordu: duyarlılık, derin bir doğa sevgisi, tarihselciliğe karşı tutum, idealist görüş, güncel gerçeklerin ötesine geçen ve devrimci (– son olarak güncel gerçeğin ötesine geçen bir biçimi). O, tarihten, doğa biliminden, antikiteden Spinoza gibi yararlandı. Hep-sinden önce de uygulamaya yatkın etkinlikte; o, kendi evreniyle bağlaşım içine girmeyi başardı, yaşamdan uzaklaşmadı, yaşamın içine yerleşti, umutsuzluğa kapılmadı, olurundan daha çoğunu üstlendi, içine sindirdi. Onun istediği bir bütünlüktü; o, ustan, duyarlılıktan, duygudan, istençten kopana karşı savaştı (–ürkütücü skolastiğin içinde Kant aracılığıyla, Goethe'nin karşı çıkışlarıyla gündeme getirildi), Goethe bütünlük konusunda bir düzenleme sağladı, ç a b a gösterdi... Goethe gerçekçi olmadığı düşünülen bir çağda güven verici bir gerçekçiydi: o, kendi ilgi alanı içine giren her konuyu onayladı. – O, Napolyon denen kimse gibi bu en gerçek varlıktan büyük bir sonuç çıkarmadı. Goethe, bütün bu gövdesel varlık alanında, güçlü, üstün nitelikli, kendi kendini dizginleyen, kendi kendine derin saygı duyan bir insanı kapsayan görüşe vardı, bu insan doğallığın bütün çevresini ve varsılığını değerlendirecek durumdaydı, bunu başarma özgürlüğünü sağlayacak gücü vardı; hoşgörü insanı, bunu, gücünden dolayı başarır, yetersizliğinden dolayı değil, ortalama bir yaratığın yıkıldığı yerde, o bundan nasıl yararlanılacağını biliyordu; insan için hiçbir engelin bulunmadığı evrede y e t e r s i z l i k söz konusuymuş, buna kötülük ya da erdem denir... Böyle bağ ı m s ız l a ş m ı ş bir anlayış gücü bütünün ve inancın ortasında bir kıvandırıcı bir güvendirici yazgıcılıkla durur, çünkü yadsınacak yalnızca bireydir, bütünün içinde her nesne kurtulmuş ve onaylanmıştır –ruh yadsımaz artık... Ancak böyle bir inanç bütün olası inançların en yükseğidir: bunu Dionysos adına kutsadım. –

50.

Goethe'nin, bir birey olarak yaptığına XIX. yy.'ın ereği olduğu kesin anlamda söylenebilir: Anlayışta, genel onaylamada bir evrensellik, tüm olgular karşısında gözü pek gerçekliği, derin bir saygıyı herkes için doğal akışına, olurlarına bırakmak. Nasıl oluyor da Goethe'de genel bir sonuç bulunmuyor, tersine bir karmaşa, yadsıyıcı bir sızlanma, bir nereden gelip nereye gittiğini bilme-me, eylemin içine götüren sürekli yorgunluktan kaynaklanan bir içgüdü, XVIII. yy.'a geriye sürükleyen bir eğilim doğuyor? (– sözgelişi romantik duygu, özgecilik, aşırı bir duygusallık, sevide kadın yandaşlığı, siyasette toplumsallık.) XIX. yy.'da, onun hemen çıkışında, açıkça daha etkili, daha kabataslak nitelikteki XVIII. yy. bir yozlaşma yüzyılı değil mi? Öyle ki Goethe yalnızca Almanya için değil tüm Avrupa için bir olgu, güzel bir rastlantı olmamış mı? – Ancak açık bir yararın daracık açısından bakılırsa büyük insanlar yanlış anlaşılırlar çünkü onlardan nasıl yararlanılacağı bilinmez, işte büyüklüğün başlıca özelliği de budur...

51.

Goethe, saygı duyduğum son Alman'dır: o, benim sezdiğim üç varlığı sezmiştir – biz 'haç' konusunu anlıyoruz... Çokluk, sorulur bana, neden özellikle Almanca yazdığım; oysa hiçbir yerde Almanya'dakinden daha kötü okunmamışım. Ancak bugün benim okunup okunmamayı dilediğimi kim biliyor? – Zamanın dışlarını geçirmeyi denediği birtakım nesneler yaratıyorlar; biçime göre, töze göre ufacık bir ölümsüzlük için yıpranmak – Ben elimden gelenin daha azını isteyecek nitelikte alçakgönüllü olmadım hiç. Almanlar arasında, biricik usta olduğum, özdeyiş, söylem 'sonsuzluğun' biçimleridir; başkasının bir kitapta söylediğini, yine başkasının bir kitapta söyleyemediğini on tümce içinde söylemek benim başlıca emelimdir... Ben insanlığa çok derin bir kitap verdim, bu insanlığın elindedir şimdi, benim Zerdüşter: en bağımsız olan konusunda kısa bir bilgi veriyorum. –

9. BÖLÜM

ESKİLERE OLAN BORCUM

1.

Son sözüm de bu dünya üstüne, girişlerini denediğim, sonunda yeni bir giriş bulduğum bu dünya üstüne – kocalmış dünya. Benim duyduğum tat, hoşgörülü bir tadın karşısı olabilir, burada söz konusu da olmayabilir, topluca şöyle de onaylanır: benimsemediğin tat genelde evet demez, severek hayır da der, en derin sevgi içinde hiçbir şey de demez... Bu bütün kültürler için, bütün kitaplar için geçerlidir – bu belli yöreler ve ülkeler için de geçerlidir. Gerçekte bu benim yaşamımda yeri olan antik kitapların pek azı için söz konusudur; en ünlüleri bu sayının dışındadır. Benim düşüncem biçem içindir, bir biçem olarak iğneleyici söz söylemek için, bir an için Sallustius’la* ilişki kurma eğilimini uyardı. Ben sayın öğretmenim Corssen’i unutmadım, o en kötü Latince bilen öğrencisinin yazısını düzeltme gereğinde kaldığı zaman – ben bir tokat yemeğe hazırdım. Sıkıştırma, baskı ‘güzel söze’, dahası ‘güz duygu’ya karşı soğuk bir kötülük, temelde daha çok olanaklı bir töz – bununla buldum kendimi. Benim Zerdüşt’ün içine değin girince Roma biçemine göre çok özenli bir çaba, biçemde ‘aera perennius’** bulunacak yeniden bende – Horatius’la ilk ilişkide sanatsal bir etkinlik görmemişim, baştan beri Horatius gibi esinleyen. Burada erişilen aşama en pekin bir dilde bile istenmemiştir. Bu sözcükler mozaığı, nerede olsa yankı olarak, uzam olarak, kavram olarak, sağda ve solda, her yerde, her yana gücünü yayıyor, çevrede ve belirtilerin niceliğinde bu en alt ba-

* Romalı tarihçi. (Ed. n.)

** Metalden daha dayanıklı. (Ed. n.)

samak belirtilerinin erki içinde en yüksek basamağa ulaştı böylece –bana inanmak istenilirse, seçkin bir üstünlük olarak hepsi Roma biçimine uygunu– şiirin tüm tabanı, buna karşın, halk söyleyişince –açık bir konuşkanlık– duygusu (Gefühls-Geschwätzigkeit)...

2.

Grekler, Romalılarda olduğu gibi, benim üzerimde, burada açıklanması gereken önemli, güçlü, yakın etkilerde bulundular. Onların benimsedikleri tutum hep bize yabana kalmış, geçici olmuş, onlardan önemli bir nesne öğrenilmemiş, buyurucu, ‘klasik’ denebilecek bir etki sağlanmamıştır. Kim öğrenmiş bir Grek’ten yazmayı! Kim Romalılar olma da n öğrenmiş!.. Platon da işime gelmez benim. Platon’la ilişkide ben köklü bir kuşkucuyum, dahası aydınlar arasında Platon cambazlığına karşı derin geleneksel bir saygı duyanların, bu konuda anlaşılanların da dışındayım. Sonuç olarak ben burada eskiler arasında arınmış bir beğeniden yanayım. Benim anladığıma göre Platon biçimin bütün biçimlerini birbirine karıştırarak yadsır, bundan dolayı o biçimin ilk yozlaştırıcısıdır: karmakarışık bir anlatım bulan Kinikler gibi kendi gönlüne uygun düşeni benimsedi. Öyle ki Platoncu diyalog ürkünç, kendini beğenmişçesine ve çocuksu bir diyalektik türüdür, ancak duygusal çekiciliğiyle etkileyebilir, bu nedenle aydın Fransızlar onu okumamışlar – sözcelişi Fontenelle. Platon can sıkıcıdır. – Sonunda, benim güvensizliğim Platon’da derinlere iner: Ben onu Helenlerin tüm temel içgüdülerinden kopmuş buluyorum, böyle ahlaki dışlamış, gövdeden ayrı ve önce Hıristiyanlıkta olduğu gibi bir ruhun varlığına inanmış – o, ‘iyi’ kavramını en üstün kavram saymış – ben Platon’dan kaynaklanan tüm sorunlar konusunda ‘daha çok baş ağrıtıcı’ sözcüğünü ya da severek dinlenirse, idealizmin yerine başka bir sözcüğün kullanılmasını yeğlerdim. Çünkü bu Atinalı, Mısırlıların yanında okula gitti (– ya da Mısır’da Yahudiler arasında?..) Platon, Hıristiyanlıkla büyük bir bağlantı içinde büyüleme etkisi yapan görüşün yanlış anlaşılmasın ve bunun ‘Haç’a ulaşmasında bir köprü’nün kurulmasına yol açtı. Bu görüş Platonda ki gibi daha çok ‘kilise’ kavramında da, yapı, dizge, kilise uygulamasında da etkili-

dir! – Benim esenliğim, benim beğenim, benim Platonculuktan kaynaklanan tüm sağlıksal bilgim Thukydides'in her döneminde de vardı. Thukydides ve Machiavelli'nin yapıtı, bağımsız istenç dolayısıyla bana çok yakın görünüyor, nesnel gerçeklik içinde yeğlenecek, usa öncelik tanıyacak bir durum yok – ne us içinde ne de 'ahlak'ta bir ayrılık var... Greklerde yüzeysel güzellik çekiciliğinden ideal duruma yönelme var, bu yüzeysel çekicilik 'geleneksel nitelikte yetiştirilen' gençliğin spor alanında ödül kazanma amacıyla taşınmıştır, Thukydides döneminde daha başka kökensel bir eğitime yoktu. Eğitim amaç için amaç anlamında alınma gereğindeydi, onun gibi düşünceleri kendi sözleriyle yüzeyle yansıyordu: böyle saklı düşüncelerle donanmış düşünür azdır. Onda sofist-kültürü önde geliyor, realist kültür, onun gözünde şu olgun anlatımında bulunuyordu: hepsinden önce çökmekte olan ahlak ve Sokratesçi okulların ideal baş döndürücülüğü içinde ortaya çıkan yüksek değerde devinim. Grek içgüdünün bir yozlaşması olarak Grek felsefesi; Thukydides, daha yaşlı Helenlerin içgüdülerinde bu sıkıcı, baskıcı, katı güncel gerçekliğin büyük toplamı, son Tanrısal bildirimi olarak ortaya çıktı. Nesnel gerçeklik karşısında ataklık Thukydides ve Platon gibi sonunda böyle insanları gündeme getiriyor, ayırarak; Platon nesnel gerçeklik karşısında bir korkaktır – bu yüzden ideal olana sığınmış; Thukydides kendi gücünü korudu, sonunda o da sorunları gücün kapsamında tuttu...

3.

Greklerde 'güzel ruhlar', 'altın ortalar' (goldene Mitten) ve başka yetkinlikler çiçeklenmedir; aşağı yukarı onlarda dinginlik, büyüklük içinde, ideal anlayış, yüksek yalınlık, hep yüksek bir coşku uyandırır – bu 'yüksek yalınlık' (hohen Einfalt) karşısında bir *niaiserie allemande*'den* yarar umarak ben ruhbilimciler aracılığıyla kendimi korumuştum, bu benim içimde yer etmişti. Ben onun, istenci erke yönelten güçlü içgüdüsünü gördüm, ben bu güdünün azgın etkisi karşısında titrediklerini de gördüm, ben onların birbiri önünde, kendi içsel patlayıcı güçlerine karşı güven sağlamak için korunma ölçülerinden doğan bütün örgüt-

* Alman aptallığı (Çev. n.)

lerini de gördüm, içteki korkunç gerilim sakıncalı ve önlenemez bir düşmanlığın içine akarak dışa vuruyordu: kent toplulukları kendi aralarında parçalanıyorlar, böylece kent halkının her bireyi esenliğini kendi kendine bulacakmış duruma geldi. Güçlü olma gereği doğmuştu: çok yakındaydı yıkım – pusuda bekliyordu her yerde. Gövdesellik görkemli nitelikte gelişmiş, saptırılmış gerçekçilik ve Helenlere özgü bir immoralizm, bir gerekidir, bir 'doğa' olmamıştır. O, ilkin ortaya çıkıyor, başlangıçtan beri değil, bu konuda. Eğlencelerin ve oyunların dışında başka bir uğraşla ilgilenmek istenmiyordu, sezilmiyordu bile: korku karşısında beliren durumlar içinde saygınlık kazanmaya yarayan araçlar yapılmaya çalışılıyordu... Grekler, filozoflarına Almanca'da bir davranış biçemi öneren kimseler anlamında bakıyorlardı, Sokratesçi okullar özü sözü doğru insan yetiştirmek için Helen çağına özgü davranış türüne dayalı bir yararlanma yolu benimsemişlerdi!.. Filozoflar Grek anlayışının yozlaştırıcılarıyla, eskilere karşıt bir devinimi benimseyen, hepsine karşı yaşamın tadını çıkarmayı yeğleyen kimi elerdi (– yıpranmış içgüdülere karşı, devlete karşı, soyun saygınlığına karşı, geleneğin yetkesine karşı). Sokratesçi erdemler önerilip öğretilmiş, çünkü bu erdemler Greklerde yitip gitmişti: çekici, yıldırıcı, gelip geçici, komedyacı hepsi, birkaç ilke edinmişler, ahlak söylevciliğine soyunmuşlardı. Hiçbir işe de yaramamışlar: ancak büyük sözcükler ve davranışlar yozlaşmaya yatkın, ne iyi.

4.

Ben, en eski, dahası en verimli ve taşkın Helen içgüdülerini Dionysos adı altında sürdürülen olağanüstü olgulara ilgiyle yönelen ilk kimseydim: o, bir gücün aşkınlığından (zu viel) kaynaklanan ve açıklanabilen biricik sorundur. Greklerde, onların kültürünü derinlemesine bilen, bir kimse gibi ilgilenen birisi, bugün Basel'de yaşayan Jakob Burckhardt gibi, bunun yapılacak ilk, başlıca iş olduğunu biliyordu: Burckhardt *Cultur der Griechen* (Greklerin Kültürü) adlı yapıtına adı geçen sorun konusunda özel bir bölüm ekledi. Karşıt durumda Dionysosça anlayışa yaklaşırlarsa Alman dilbilimcilerin aydınlatıcı içgüdüsel yoksunluğu daha yakından görülür. Bunun en ünlü örneği Lobeck'tir.

O, kitaplar arasında kurutulmuş bir solucanın saygılı güvenliğiyle gizemlerle dolmuş durumda bu dünyaya sürünerek geliverdi, tiksiniçliğe varan hoppa ve çocuksu bir davranışla bilimsel olma konusunda kendi kendini bile kandırdı – Lobeck bilginliğin tüm görkemiyile anlaşılmasını sağladı, gerçekte tüm bu ilgilenmelerle elinden önemli bir iş çıkmadı. Gerçekte papazlar böyle taşkınlıklara katılmak istemekle değersiz bir tutuma ortak olmadılar, sözgelişi şarap coşkuya yöneltirmiş, insan meyvelerin arasında yaşar gibi olurmuş, baharda bitkiler çiçek açar, güzün solar. Dinsel törenlerde böyle şaşırtıcı bir bolluk vardır, simgeler ve törenlerin kaynağından gelen söylenceler, bu konu sözsel olarak ilkçağ dünyasını kaplamıştır, işte Lobeck kendinde tinsel bir aşama oluşturma nedeni buluyor. Aglaophamus'ta (1, 672) diyor ki:

“Grekler gülmekten, sıçramaktan, ötede beride dolaşmaktan başka bir iş yapmamışlar ya da insan bu arada yaşamın tadına bakmış, böylece çömelip oturmuşlar, ağlamışlar, inlemişler. Daha sonra başkaları gelmişler onlara katılmışlar, göze çarpan bir varlık için bir neden araştırmışlar; böylece her kullanımın açıklanmasında sayısız dinsel söylentiler ve söylenceler doğmuş. Öte yanda, eskiden yalnızca tören günlerinde ortaya çıkan güldürücü etkinliklere inanılıyordu, bunlar zorunlu olarak bayram törenlerine bağlıydı, Tanrısal gövdelerin dokunulmaz bir bölümü diye korunuyordu.”

Bu Lobeck'e değer sağlamayan yakışıksız bir gevezelik. Biz Winckelmann* ve Goethe'nin üzerinde durdukları 'Grek' kavramıyla uğraşırsak bambaşka bir konuyla karşılaşırız. Dionysosça sanatın kaynaklandığı bu konu bu ögeyle bağdaşmaz – coşkuyla ilintilidir. Ben, gerçekte, Goethe'nin Grek anlayışının olanaklarından doğan bu türden bir sorunla kökensel nitelikte bir sonuca varmış olduğundan kuşkulaniyorum. Goethe Grekleri yeterince anlamamıştır çünkü gizemli Dionysos törenlerinde, Dionysosça tutumun ruhbiliminde Helence içgüdünün temel sorunu – onun 'yaşam istenci' dile geliyor. Helen, bu gizemli törenlerle neyi sakladı? Sonsuz yaşam, yaşamın yeniden geri dönüşü, geleceğin geçmişin içinde anılması ve değerlendirilişi, yaşamı dışlanan ölüm ve değişim konusunda utkuyla onaylama, gerçek yaşam döl aracılığıyla toplu-sürekli yaşam olarak eşeylik gizemleriyle olanaklı. Greklerde, bu nedenle, soya çekim-

sel simge, saygıdeğer bir simgeydi, kendi kendisi için. Gerçek derin anlam tüm ilkçağ dinselliğinin içindeydi. Her bireysel dölleme, gebelik, doğum eyleminde en yüksek ve kıvrandırıcı duyguları uyandırır. Gizemli törenler öğretisinde ağır, sancı kutsal diye açıklanmıştır: 'doğuranın sancıları' genelde kutsal ağırdır – her nesne var olur ve gelişir, her gelecek-gizlide acıyı gerektirir... Bu yüzden yaratmanın sonsuz tadı vardır, bu nedenle yaşam istenci sonsuzca kendi kendini onaylar, 'doğuranın sancısı' da sonsuz olmalıdır artık... Bunların hepsi Dinoyosos sözü anlamındadır: Ben bu Dionysosça olan simgeler daha üstün G r e k ç e bir simge bilmiyorum. O simgede yaşamın en derin içgüdüğü vardır, yaşamın geleceğine, yaşamın sonsuzluğuna değin dinsel olarak sezilmiştir – yaşama giden yol, doğum, kutsal bir yol olarak... İlk kez Hristiyanlık kendi hıncıyla, temelden yaşama karşı çıktı, eşeylilikten pis bir nesne üretti: yaşamın başlangıcında, yaşamın varoluş koşuluna ç a m u r attı...

5.

Coşku ruhbilimi taşkınlaşan bir yaşam-erk duygusu olarak, kendi içinde, bir içyağıdır: uyarıcı etkisi yanında, t r a j i k duygu kavramının anahtarını da bana verdi, bu duygu Aristoteles çağından beri, özellikle de bizim karamsarlarca yanlış anlaşılmıştır. Helen karamsarlığı konusunda, Schopenhauer'in anladığı gibi, bir kanıtlama için tragedya bu sorunun dışında tutulur çünkü tragedya bu durumun kesin bir yadsıması –ve k a r ş ı -i ç g ü d ü -s ü (Gegen-Instanz) olarak geçerlidir. Yaşamı onaylama onun en yabancı en katı sorunları içindedir; yaşam istenci, kişisel bir tükenmezliğin en yüksek tipleri içinde, kendini adama, kıvanç vericidir– ben bu duruma, t r a g e d y a ozanının ruhbilimine giden köprü olarak oraya, ulaştım. Korkudan ve acıma duygusundan kurtulmak için değil böyle sakıncalı bir duygulanmadan onun ezici tükenmişliği dolayısıyla sıyrılmak için değil –Aristoteles böyle anladı konuyu– tersine: korkuyu ve acıma duygusunu aşmak için, kendi özünde var olmanın sonsuz tadı olmak için – bu tat, y o k etmenin içinde kendi kendini kapayan bu tat... Bu yolla eskiden çıkıp gittiğim yere geldim yeniden – T r a g e d y a -nın D o ğ u ş u bütün değerleri yeniden değerlendiren ilk yapı-

tımdı: bununla yeniden bastım toprağa, ben kendi istencimle, kendi yeteneğimle yetiştiğim –ben filozof Dionysos’un son öğrencisi– ben, sonsuz geri dönüşün öğretmeni...

ÇEKİÇ KONUŞUYOR*

Böyle Buyurdu Zerdüşt, 3-90

“Neden bu kadar sertsin?” dedi kömür elmasa; “çok yakın olmadığımız için mi birbirimize?”

Neden bu kadar yumuşaksınız? Ah kardeşlerim, ben de böyle soruyorum sizlere: kardeşim olmadığınız için mi?

Neden bu kadar yumuşak, dirençsiz ve uysalsınız? Neden kalplerinizde bunca inkâr ve feragat var? Bakışlarınızda buncacık yazgı?

Yazgılar olmayacaksanız, yaman olmayacaksanız: nasıl fethedeceksiniz benimle?

Sertliğiniz birden belirip kaybolmaz ve parçalara ayırmazsa: nasıl bir gün – benimle yaratacaksınız?

Çünkü bütün yaratıcılar serttir: ve elinizi balmumuna basar gibi bin yıllara basmak mutluluk gibi geliyor olmalı size.

Metal üzerine yazar gibi bin yılların istenci üzerine yazmak – metalden daha sert ve daha soylu. Sadece en soylu kusursuzca serttir.

Size bu yeni yasa levhasını sunuyorum, kardeşlerim: Sert olun!--

* Ufak değişikliklerle *Böyle Buyurdu Zerdüşt*’ten, 3. Bölüm, ‘Eski ve Yeni Levhalar Üzerine’. (Hollingdale n.)

*Yeterince koruyamayız, kendimizi açığa
vurarak içimizi. Gevezeliğe gelmez gerçek
yaşantılarımız, kesin mi kesin bu. İsteseler de
açıklayamazdı kendilerini bu yaşantılar. Söz
yanılgıya düşer, yetersizdir burada. Ne işe
yarar bildiğimiz sözcükler, hepsini dışladıktan
sonra? Bir aşağılama vardır her söylevin içinde.
Öyle görünüyor ki dil bir aracı, bir ilişki
sağlayıcı, ortak nesne olarak bulunmuştur.
Konuşan kimse, ancak kendini sergiler
demek...*

Friedrich Nietzsche

7,50 TL

online satış:
www.saykitap.com

